

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

652/2
1991

1991 2

ბათუმი. 1991 წლის 3 ივნისი. საქართველოს რესპუბლიკის
პრეზიდენტი ბატონი ზვიად გამსახურდია ბათუმის შოთა რუსთა-
ველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

ა. ჩანტლაძის ფოტო.

ლიბერალურ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შურონალი
საპარტველოს მფარველთა კავშირისა და ახარის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აქარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
ღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

2

1991

მარტი
აპრილი

გათხევი

შინაარსი

ისტორიის ფურცლები

- მიხეილ მშვიდლობაძე — ღვაწლი
მამულიშვილისა 3
„მეჰმედი ნახეთ, როგორ მოვიდა“ 7

კოეზია, პროზა

- თეიმურაზ ლანჩავა — ლექსები 8
ნათელა კახიძე — ძველი ქორწი-
ლი (მოთხრობა) 13
ჯემალ ქათამაძე — ლექსები 19
ზურაბ ხაბაძე — ლექსები 23
რამაზ სურმანიძე — ემრულა (კი-
ნომოთხრობა. გაგრძელება) 25
ბადრი თევზაძე — ლექსები 42
ომეზირ დლონტი — ლექსები 47
შალვა ჩიტიშვილი — ახლა რა
დროა? (პოემის ნაწყვეტი) 48

გარდასულ დღეთა გახსენება

- ალექსანდრე ჩხაიძე — ერთხელ 52

ახალი თარგმანები

უორუ სიმენონი — ბაიეელი ქალბატონი (მოთხრობა. ფრანგულიდან თარგმნეს თინა სარჯველაძემ და გივი კაჭკაჭიშვილმა)

66

წერილები

სიმონ გოგიტიძე — პირველი ქრისტიანი მეფის მირიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქრონოლოგია. (დასასრული)

73

ჯურაბ სურმანიძე — დღიურის ისტორიიდან

80

რევაზ ლორთქიფანიძე — აჭარის ეკონომიკაში საბაზრო ურთიერთობათა ფორმების შესახებ

84

ბოკონიშების კვალდაკვალ

იური სიხარულიძე — გონია

89

გასულ ორ თვეში

93

ნომერი გააფორმა — ა. ლომაძემ.

ტექნიკური ხელმძღვანელი — შ. დარჩია.

მთავარი რედაქტორი

ალექსანდრე სამსონია

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი ბაჩჩილაძე,
ჯურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),

ზოთა ზოიძე,
დავით თელმოვაძე,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ზრიდონ ხალვაში,
დავით სასუბაიშვილი,
ჯემალ ჯაშელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი
მელიქიშვილის ქ. № 21, ტელ.
3-33-71.

გადაეცა წარმოებას 5.04.91, ხელმწიფილია დასაბეჭდად 24.4.91, სა-
მოცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთა
№ 475, ქაღალდის ზომა 60×90^{1/16},
რაჟი 4000.

აჭარის პოლიგრაფიული საწარმოო
ერთიანება, ბათუმი, იბერიის 91.

Полиграфическое производство
объединение Аджарии. Батуми,
Иберийская, 91.

ღვაწლი გამუდმებული

როგორც ცნობილია, რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომის შედეგად აჭარა დედاسამშობლო საქართველოს დაუბრუნდა. მუსლიმან ქართველებს შორის საჭირო იყო უაღრესად მოფიქრებული, მუყაითი და გერგილიანი მუშაობა, რომ დიდი ხნით მოწყვეტილი ძმები უმტკივნეულოდ შეთვისებოდნენ ერთმანეთს.

ჩვენი კუთხის გათვითცნობიერებას განსაკუთრებული ღვაწლი დასდეს ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა, იაკობ გოგებაშვილმა, ნიკო ნიკოლაძემ, გიორგი წერეთელმა, სერგი მესხმა, ივანე მაჩაბელმა და სხვებმა.

მაგრამ, მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის, ჟურნალ „თეატრი“ და ცხოვრების რედაქტორის იოსებ იმედაშვილის შეფასებით, ზაქარია ჭიჭინაძემდე ეს საქმიანობა მაინც არ იყო „განიადაგებული“, უფრო ეპიზოდური ხასიათი ჰქონდა. დედასამშობლოსთან მუსლიმან ქართველთა დაახლოება თავისი ცხოვრების ერთ-ერთ მთავარ მიზნად გაიხადა და ქართველ მოღვაწეთა შორის „ყველაზე დიდი მუშაობა“ გასწია სწორედ ზაქარია ჭიჭინაძემ.

ზაქარია ჭიჭინაძემ აჭარის გაცნობა და მის მცხოვრებთა შორის ქართული წიგნების გავრცელება 1895 წლის ზაფხულში განიზრახა. თან წაიღო სპეციალურად დაბეჭდილი სახალხო წიგნები: „არსენას ლექსი“, „ქალ-ვაჟიანი“ და ხალხური ლექსები. ყოველ წიგნში ჩართო ქართული ანბანი და გაუდგა გზას. იმ წელს და მომდევნო 1896 წლის ზაფხულში ზაქარიამ მოიარა ზემო და ქვემო აჭარის სოფლები, ხალხს უსასყიდლოდ დაურიგა წიგნები, შეკრიბა ამ კუთხის გამაჰმადიანების შესახებ ხალხში დარჩენილი მრავალი ამბავი და გაზეთ „ივერიის“ საშუალებით აუწყა მკითხველ საზოგადოებას. „საინტერესოა ის საშუალება, — წერს ცნობილი ქართველი მწერალი და მეცნიერი თედო სახოკია, — რომელიც ბ-ნ ჭიჭინაძეს უხმარია ამ ხალხის დასაახლოებლად და მისი გულის მოსაგებად.

ბ-ნი ჭიჭინაძე თურმე შედიოდა მათს ჯამეებში, შესვლის წინათ ფეხთ იხდიდა მათსავით... ხალხის გული მაშინვე მოიყვავილა და ყველასათვის ძვირფასი სტუმარი შეიქნა. თანაჲ ქართულ წიგნებს უკითხავდა. ხალხში მიძინებული გრძნობა ქართველობისა იღვიძებდა და დიდი სიამოვნებით ართმევდნენ წიგნაკებს და ანბანსა სწავლობდნენ. ერთი წლის

წინათ, 1897 წლის ზაფხულში, როცა ამავე მხარეს მეც ვეწვიე სტუმარად, არა ერთგან და ორგან შემხვდა ბ-ნ ზ. ჭიჭინაძის დატოვებული წიგნაკები, რომლებშიც ქართული ასოებით არაბული ლოცვები და აქაური ლექსები იყო ჩართული. ამ ლოცვებისა და ლექსების ხალისით ქართული ანბანიც უსწავლიათ და მადლიერი გრძნობით იგონებდნენ ამ წიგნაკების დამრიგებელს ბ-ნს ჭიჭინაძეს, ან როგორც ესე ეძახიან, „ზაქარია-ეფენდი“-სა, ესე იგი სწავლულ ზაქარიას — „კაი კაცია, გურჯული (ქართული) ქითაბები (წიგნები) დაგვირიგა და ჩვენთან ერთად ჩვენს ჯამეში ლოცულობდა“.

დღევანდელი შუახვევის რაიონის სოფელ ფურტიოში თედო სახოკია ბერიძეების ოჯახს ეწვია. ყადი ეფენდი ბერიძე, ხულოს მეჯლისის წევრი, მთელ სოფელში ცნობილი იყო თავისი შეძლებით, რასაც, რა თქმა უნდა, მისი თანამდებობაც უწყობდა ხელს. „სახლში თვითონ ბერიძე დავგიხვდა და წმინდა ქართული სტუმართმოყვარეობით გავგიმასპინძლა. ბერიძე აქეთკენ ნასწავლ კაცად ითვლება, რის გამო ეფენდის ტიტული აქვს. ქართულად წმინდად ლაპარაკობს, თუმცა წერა-კითხვა არ იცის, ხოლო თურქულად თავისი ღირსების შესაფერი სწავლა აქვს მიღებული. თბილისელ ქართველებში დაახლოვებით იცნობს აჭარაში ქართული წიგნების შემოტანის პიონერს, ბ-ნ ზაქარია ჭიჭინაძეს. მეტის ქებითაც იხსენიებს ჩვენს დაულალავს მოღვაწეს: „ჩვენს ჯამეებში დადიოდა, ჩვენთან ერთად ლოცულობდა...“

იოსებ იმედაშვილი იგონებს ზაქარია ჭიჭინაძის სიცოცხლის ბოლო ხანს მასთან ერთად აჭარაში უკანასკნელ მოგზაურობას. „...აჭარა-ქობულეთში თითქმის ერთი თვე დავყავით, — წერს იგი. — ზაქარია მეტად გახარებული იყო. უკან დაბრუნებისას მატარებელში რომ ჩავსხედით, ვკითხე:

— ზაქარია, ეს ვიცი, რომ აჭარლებისათვის არაბული ლექსები ქართული ასოებით დაბეჭდე. რა მიზანი გქონდა?

— რომ ქართული წერა-კითხვა ესწავლათ და შეეგნოთ, რომ ქართველები არიან.

— მართლა მაგათ სალოცავში ლოცულობდი?

— ელოცულობდი.

— გწამდა?

— ...როცა ჩვენი ერისთვის საჭირო იქნება, ეშმაკსაც ვილოცავ... და თუ საჭირო იქნება, შენც — არაბული კი არა, ქაჯურიც უნდა ისწავლა და იცოდე კიდევ შენი ქვეყნის სასიკეთოდ.

— კიდევ შეხვალ სალოცავად მეჩეთში?

— რატომაც არა, ოღონდაც ჩვენს ქვეყანას ეშველოს.

მითხრა და მერე ენაწყლიანად განაგრძო, თურქეთმა როგორ ჩამოგვაცალა საქართველოს დიდი ნაწილი, სამცხე-საათაბაგო თავისი მდიდარი მიწა-წყლით და ისტორიული ძეგლებით, როგორ გაავრცელა ისლამი, შემდეგ ნაწილი სამუსლიმანო საქართველოსი როგორ შემოვიერთეთ, კარიზმი — თვითმპყრობელობა როგორ აწვეთებდა ყურში ქართველ მუსლიმანთ, რომ ისინი ვითომც თურქები იყვნენ, როგორ გვთიშავდნენ ღრთიერთისაგან და სხვა...

ისეთის გატაცებით, ისეთი თანდათანობით მომითხრობდა, თითქოს ყოველ მოვლენას დასწრებია, ყოველ ამბავს ხელით ეხებაო“...

ახალშემოერთებული აჭარის ესეოდენი სიყვარულისა და ასეთი ფანტიკური მუშაობის გამო ზაქარია ჭიჭინაძე აკაკის მეგობრული შეხუმრების ობიექტი გამხდარა. იოსებ იმედაშვილი გვიაშობს: „...ზაქარია ჩვენს მდაბიო ხალხს ძლიერ უყვარდა, ხოლო ჩვენი მოწინავე საზოგადოების მესვეურნიც პატივისცემით ეპყრობოდნენ. განსაკუთრებით აკაკის უყვარდა“.

ერთხელ აკაკი თავისებური მზიური ღიმილით მოგვესალმა გოლოვინის (აწ რუსთაველის) პროსპექტზე მიმავალთ, მკლავი-მკლავში გაყრილ ზაქარიასა და მე. ეს ისე ჩქარა მოხდა, რომ ჩვენ სალაში ვერ დავასწარიით.

ურთიერთი მოვიკითხეთ.

— სხვა, რასა იქ შენ და შენი აჭარა? — შეეკითხა ზაქარიას.

— კაი ხანია არ ვყოფილვარ, გიხსენებთ და დაბრუნებისას მოგახსენებთ.

— კაი ხანია? მაინც რამდენი დღეა ეგ შენი „კაი ხანი“? — კვლავ შეჰღიმა აკაკიმ.

— ერთი-ორი თვე.

აკაკიმ კიდევ უფრო გაიღიმა:

— ბარემ იქვე დასახლდი, ჩემო ზაქარია, იმათი მოქრისტიანებისა რა გითხრა, მაგრამ შენ რომ გამაჰმადიანებული ხარ, ეს კი ცხადია.

— რაზე მიბრძანებ? — შეეკითხა შეკრთომით ზაქარია.

— რაზე და... თურმე იმათ ჯამეში ფეხმორთხმული მაჰმადს ლოცულობ, — განმარტა ღიმილით აკაკიმ.

— რას იზამ, როცა ეს ჩვენი ერისათვის საჭიროა, — მიუგო ზაქარიამ, — თუკი თქვენ, ბატონო აკაკი, ერის გადასარჩენად ბაგრატ მეფეს სჯული გამოაცვლევინეთ, მე განა დამნაშავე ვიქნები, რომ ქართული მწიგნობრობის გავრცელებისათვის, ჩვენ ძმა მუსლიმანთა ჯამეში წილოცო?...

— გეხუმრე, ჩემო ზაქრო, გეხუმრე, შე კაცო, კი არ უნდა გაფხუკია-

ნდე. ჩვენი ერის გამთელებისა და გადარჩენისათვის ყველაფერი უნდა ვიკისროთ, ჯამეში კი არა, თუნდ ჯოჯოხეთში ვილოცოთ, — უთხრა აკაკიმ, თან ჩვენს შუა ჩამდგარმა ზაქარიას მკლავში ხელი გაუყარა: „..

ეს საუბარი იმით დამთავრდა, რომ აკაკიმ ზაქარია ჭიჭინაძესა და იოსებ იმედაშვილს სამახსოვრო ფოტოსურათის გადაღება შესთავაზა.

ამ დიდ ღვაწლთან ერთად, ზაქარია ჭიჭინაძემ აჭარის თემზე არაერთი ფასდაუდებელი ნაშრომი შექმნა და დაბეჭდა.

ეს ერთი შეხედვით სუსტი კაცი არაჩვეულებრივი შრომისმოყვარეობით გამოირჩეოდა. თავისი მოღვაწეობის 50 წლის მანძილზე მან 250-ზე მეტი წიგნი დაწერა, ე. ი. წელიწადში საშუალოდ ხუთი, რომელთაგან სიცოცხლეში 115 გამოაქვეყნა. მათგან რვა აჭარას და სამაჰმადიანო საქართველოს მიუძღვნა. მარტო ამ წიგნების სახელწოდებათა ჩამოთვლაც საკმარისია იმის წარმოსადგენად, თუ რა დიდი მონღომებითა და რუდუნებით მუშაობდა მათი ავტორი აჭარის წარსულის წარმოსაჩენად: „ოსმალეთის ყოფილი საქართველო“, „ქართველების გამაჰმადიანება“, „ქართველ მაჰმადიანთა დიდი გადასახლება, — მუჰაჯირთ ემიგრაცია“, „მუსლიმანი ქართველობა და მათი სოფლები საქართველოში“, „ქართველ მაჰმადიანთა ცხოვრება“, „ქართველ მაჰმადიანთა ლოცვები არაბულის სიტყვებით და ქართული ასოებით“, „ქართველ მაჰმადიანთა სახალხო ლექსები“, „ალი ფაშა თავდგირიძე და მისი გვარის ღალატი“. აქვე უნდა მოვიხსენიოთ მრავალი საგაზეთო და საჟურნალო წერილი, რომლებშიც აღწერილია აჭარის წარსული, ცალკეულ ისტორიულ პიროვნებათა ბიოგრაფიები, მათი ღვაწლი ეროვნული ერთიანობის, ენისა და ადამ-წესების შენარჩუნებისათვის.

იოსებ იმედაშვილის გადმოცემით, ზაქარია ჭიჭინაძე სიცოცხლის ბოლო წუთებშიც აჭარაზე და აჭარლებზე ფიქრობდა. საავადმყოფოში მწოლარე მომაკვდავი უმცროს მეგობარს უბარებდა: „...აჭარელ აბაშიძეებს და სხვა მუსლიმან ქართველებს ეტყვი, რომ... საქართველოს კალთა მაგრა დაიჭირონ, რომ ჩვენი სამშობლო ისევ აღორძინდეს, როგორც თამარის დროს იყო... კომუნალური მთავრობა... ნახე და უთხარი: ჩემი სახლი კერძო მდგმურებისაგან გასწმინდონ და შიგ ჩაასახლონ აჭარელ-ქობულეთელი უბინაო სტუდენტები, ქართველი მუსლიმანები... არ დაგავიწყდეს, მუსლიმან აბაშიძეებს უთხარი, ...საითაც აბაშიძენი იქნებიან, სხვანიც იქით“...

„მეკმედი ნახეთ, როგორ მოვიდა“

ქვემოთმოყვანილი დოკუმენტი ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ერგეში მცხოვრებ 94 წლის ნური თავდგირიძის ოჯახში ინახება.

ნური თავდგირიძე იყო ერთ-ერთი აქტიური წევრი გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწის მემედ აბაშიძის მიერ შექმნილი სამუსლიმანო საქართველოს გამანთავისუფლებელი კომიტეტისა.

ნურის მამაც, ხუსეინი, — რელიგიისა და სამართლის მცოდნე პიროვნება — სტამბოლში ძალზე ცნობილი კაცი იყო, მაგრამ მაინც სამშობლოში დაბრუნება არჩია და სოფელ ჯაბნიძეებში დასახლდა.

1918 წელს ბათუმში ჩამოსულმა ანკარის მეჯლისის წარმომადგენელმა მისი გადაბირება განიზრახა, მაგრამ ხუსეინმა მასთან საუბარზე უარი თქვა. განაწყენებული „სტუმარი“ თურქეთში დაბრუნდა და ჩვენი კუთხის ჭეშმარიტ მამულიშვილებზე, კერძოდ, მემედ აბაშიძეზე ცილისმწამებლური წერილი გამოგზავნა.

შემოკლებით გთავაზობთ ამ წერილს, რომელიც არაბულიდან მუხამედ ვანლიშმა თარგმნა.

თვალი გაახილეთ, სამშობლოს ძმებო, ნუ დავიწარებთ, ასეთი დროა. შევერთდეთ, ძმებო, თორემ საქმე ცუდადაა. ბევრი ტყუილდება ქონებაზე, გონება დასძლია სიგლაზაკისაკენ. ზოგი ნასწავლიც ამ დანაშაულს ეზიარება. ქვეყნის დაქცევაა..

ხელი ხელს მივცეთ, ახალგაზრდებო და მოხუცნო.. ფულზე არ გაიყიდოთ, იცოდეთ. ბაქო, განჯა, კავკასია და დაღესტანი გავვერთიანდეთ ერთ გულად და ერთ სულად.. თუ ამ სიტყვებს კარგად მოისმენთ, კარგსა და ცუდს განასხვავებთ. ბევრი კი, ალბათ, ვერ გაერკვა, არ მოვტყუვდეთ, თორემ ბოლოს ვინანებთ. პროვოკატორები გაერივნენ შუაში, ბევრი აიძულეს ფულითა, სახელად მეჭმედი, ნახეთ, როგორ მოვიდა.. ხალხი მოატყუილა, გზა აუბნია, მუსლიმანებში არეულობა შექმნა. წარღვნა მოახლოვდა, იმის ნიშანია. არ დაუჯეროთ მის სიტყვებსა, ნუ ინდომებთ, სახეზე შეხედოთ.. მეჭმედმა ერთი ცუდი საქმე ჩამოაგდო ხალხში, შეხედეთ იმ უჭკუოსა, დაარწმუნა გლეხობა, ჯვრიდან გადაიყვანა ბოლო დროს, ქვედა აჭარა კინაღამ დააქცია. ძალიან ცუდი საქმე აქვს წამოწყებული, საქართველოსკენ გადაძლია.

მემედ აბაშიძემ მაშინვე გაუგზავნა პასუხი თურქეთის მეჯლისს, სადაც ზაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ აჭარის დედასაქართველოსგან ჩამოშორებას ვერავითარი ძალა ვერ შესძლებდა.

თეიმურაზ ლანჩავა

ელირსა ვისმეს?

ელირსა ვისმეს აღსრულება ყოვლისწადილის,
ფრთა გამოისხეს ოცნებებმა, თუ ჰპოვეს ჯვარცმა,
უარყოს უნდა რამდენი რამ, რომ კაცის სახელს
ღმერთის და კაცის ღირსებები შემატოს კაცმა.
იპოვა ვინმემ, რაც დაჰკარგა ქვეყნად წანწალში,
წუთისოფლის გზამ დაუბრუნა წაგვრილი განძი,
მიუახლოვდა ვინმე მაინც ჰორიზონტს წამით,
გადაბიჯა ღვთის არშინით მოზომილ მანძილს?!
თუა ამაო ამა სოფლის მდგმურთა გოდება,
ამაო თუა ჩვენი ყოფა, ძრწოლვის გზა-შარა,
თუ ისევ ჩვენ-არ, სხვას როგორღა მოაგონდება
ის, რაც ჩვენს თვალწინ მივიწყების მტვერმა წაშალა.

ვჰვრებ გარინდებით

ვჰვრებ გარინდებით
საქართველო ცხოვრობს სხვა გზებით,
ეძებს მომავალს დადინჯებით,
უფრო სხვა გზებით.
გასაძლისია ძნელი, თორემ
ხვალის ცის ტატნობს
გაათბობს სხვა მზე,
ქართველი რომ სურვილობს, ნატრობს.
იმ მზემდე უნდა მიღწევა და
მიტანა ჩვენს ძვლებს.
ვინც ამას შესძლებს,
მჯერა, იგი ყველაფერს შესძლებს.

შენთან მაკავარიანს

ვიზეპირებდი ლექსებს თქვენსას,
შექმნილებს თრთოლვით,
საცეს მზეებით,
ალაგ-ალაგ შეფიფქულს თოვლით.
გვრძნობდი დამთრგუნველ მღელვარების
ულმობელ ხანძარს,
ვხედავდი ცისფრად მიმოქარგულ
ოქროსფერ ტაძარს.
ვამჩნევდი ხიდებს, ბეწვის ხიდებს
და იქვე გზაწვრილს,
მქონდა ხილვები უნაზესი
ოცი წლის ყმაწვილს.
სულ ერთი იყო, როგორ წერდით,
ან რისთვის წერდით,
მეჩვენებოდა, ვმალდებოდი
და ცისკენ მწევდით.
ახლდა სურნელი ყველა სტრიქონს
ალუბლის ტოტის
და აბზაცები ამძაფრებდნენ
მომავლის ლოდინს.
ხულისშემძვრელად განვიცდიდი
მრავალწერტილებს,
სიტყვები ჰკავდნენ მფრინავ რაშებს
თავაწყვეტილებს.
უჭირდა მშობელს, შენც ლომივით
ბრღვინავდი, ქუხდი,
გადაგვარებას, დამცირებას
ერისას წუხდი.
სამშობლო იყო შენი ხატი
და საფიცარი.
ანთიხარ, ასე, რაც მახსოვარ,
რაც გაგიცანი.

რა ჭეშმარიტი წყალობაა ბედისგან ნიჭი..
კვარცხლბეკზე დაგვამს, გაგაღმერთებს და გაღიარებს,
გაგიჩენს მონებს, მტრებს, მეგობრებს, თაყვანისმცემლებს
და შენს არსებას ნაკუწ-ნაკუწ დაანაწილებს

მრისხანებად,
სათნოებად,
ამაოებად.

ცისფერ ბილიკებს დაღრნის იჭვი და მოლოდინი,
განსრულების ჟამს, ხელგამოწვდილ მიქელგაბრიელს
შერჩება განძად მხოლოდ ჩონჩხი, სხვა არაფერი.
იძღვრებს სული მარადიულ მიუსაფრობას,
ხოლო ბორცვიდან, შენს მეკრძხე რომ ამოიმართა,
გაჩნდება სევდა წარმავლობის და მოგონების. .
რა ჭეშმარიტი წყალობაა ბედისგან ნიჭი..
მოაშთობს ბნელეთს, ამოძირკვავს სიცარიელეს
და ათასობით აკივლებულ სულს მემამბოხეს
დაეფინება ვით მალამო, წაღეკავს ტკივილს.
რა ამაოა უნიჭოთა ხელის გაწვდენა,
მოწყალებისთვის რადგან ღმერთი არაფერს კარგავს
და საკუთარ თავს ვერ მოაქცევს იქ ტყვეობაში,
სად უმეცრება, სიბრალული ძრწოლოვით და შიშით
ბორკილს უმზადებს ნათელმოსილ გონების ჩიტებს,
ტვირთია ნიჭი და უსუსურ მოკვდავის მზერას
არ ძალუძს ამ ტვირთს მუშტრის განცდით წაებოტინოს,
რადგანაც ღმერთი არ შეისვამს უბადრუტს მხრებზე...
ლუკმას არსობის მიწა ბადებს და არა ღმერთი.
რა ჭეშმარიტი წყალობაა ბედისგან ნიჭი..

ბრმის მონოლოგი

აღარ გათენდა...

თუ ღამეა, ცა რისთვის ჩაქრა,
ვარსკვლავი მაინც რად არა სჩანს,

წყვდიადი მაკრთობს.

რად უსტვენს ჩიტი დილის საარს,

თუ ძილის დროა,

აბა და რა დროს გალობაა წყვარამში ამ დროს.

გრძელია ღამე...

უსაშველო, მკრთალ ფარდას ბინდის

ჰკიდებს ვიღაცა უსახური,

ფერს აცლის მნათობს.

ცხოვრება მკრთალი, მომლოდინე,

თავის გზით მიდის

და სულს განწირულს

ტკივილების ხმაური ართობს.

მივდივარ საით...

სულერთია უკან რას ვტოვებ,

წინ რად ვისწრაფვი, ან სობოლაში

რა დამრჩენია,

შენ ყველას უმზერ, მე საკუთარ

თავს ვერ ვხედავდე,

ღმერთო ძლიერო,

რანაირი განაჩენია.

18.II.1991 წ.

იმერეთი...

იმერეთი ტყემლებს დაუფიფქია,

ტყემალივით შენც ჩახჩახებ, ირთვები,

სიცილია, შენი სულის სინათლე,

სინათლეა შენი სულის მზითვეი.

გაზაფხულად შემოენთე მთა-გორებს,

ცას რომ ფერფლავს, ტრფობის უღვთო ცეცხლია,

ჩემი თავი ხომ არავის გაგონებს,

ან შემთხვევით, სხვაში ხომ არ შეგცვლია.

იმერეთი...

ალუჩების საუფლო,

მთვარის შუქზე გამობმული გზაშარა,

ჩემზე მეტად შეგიყვარებს სხვა უფრო,

თუ საწყურთომ ჩემი ხსოვნა წაშალა,

სიბნელეშიც გამინათე გზაწვრილი,

ელვასავით კაშკაშებ და ინთები,

ჩემში ისევ გააცოცხლე ყმაწვილი,

ლექსს გიწერენ მოცახცაზე თითები.
ეს რამდენი პატარძალი მორთულა,
დღე სარკეა, ყველა სარკეს უცქერის,
იმერეთი ტყემლებს დაუფიფქია,
მაისის მზე თამადაა უცვლელი.

* * *

ზიხარ და ფიქრობ, გარდასულ დღეებს
რა გამოსტყუე კრძალვით თუ რიდით,
ვის ღობე-ყორეს ამოეფარე,
ვის მდინარეზე გადადი ხილით.
რომ არ ყოფილხარ არასდროს ფლიდი,
ესეც გეყოფა დასტურად ნიჭის,
ნაცნობს და უცნობს მოკეთედ თვლიდი
და თუმცა ზოგჯერ ძალიან გიჭირს,
არ გადრეკილხარ, არ უნახიხარ
მტერს დაჩოქილი,
შემცბარი, მკრთალი,
და მაინც, როცა ძლიერ გიჭირდა,
შენ ღირსეულად გეჭირა თავი.
უბრალოება და სათნოება
მარადიული შენი განძია,
მომხვეჭელობის სენმა მაცდურმა
ვერ დაგიმონა, ვერ გადაგძლია,
ზიხარ და ფიქრობ გაფრენილ დღეებს
რა გამოსტაცე კრძალვით თუ რიდით,
ვის ღობე-ყორეს ამოეფარე,
ვის მდინარეზე გადადი ხილით.

ძველი ქორწილი

ბიჭის დედას სარძლო ქორწილზე დაანახვა.

აქო და აქო:

ტანი და მოხდენილობაო,

მოქარგული სიტყვა-პასუხიო,

წრე და გვარიშვილობაო...

შემდეგ?

შემდეგ... მისებურად გაძვრა-გამოძვრა მაჭანკალი... ქორიკანებს კო-
ვზი ნაცარში ჩაუგდო.

ახალგაზრდების დაუკითხავად გადაწყდა ნიშნობა. ქორწილი — გა-
ზაფხულზე, ძველი მთვარისა და კვირის სავსე დღეს — ხუთშაბათს დათ-
ქვეს: მაყრად შვიდი წავიდოდა, 21 იქედან მოვიდოდა და სადედოფლო
მხარესაც საქორწილო ზარჯს სიძე გასწევდა...

ექვსი თვე გავიდა. იქით სარძლო ჩამოილია, აქით კიდევ — სასიძო.
და, აი, გაზაფხულიც დადგა.

მხარობელი ყიჟინით მოაქროლებს ცხენს...

ორლობებში მაყრიონის სიმღერის ზმაც გაისმა:

„დედოფალი მოყავენო,

სიძე კი კოჭლი ყავენო“...

გავარდა „მაჭახელა“.

აჭიჭყინდა ტიბონი და ზურნა.

ამღერდა არღანი...

ვაჩაღდა ცეკვა-სიმღერები:

„განდაგან“ და „მაყრული“,

„ხორუმი“,

„ფადიკო“.

— „იჰ, შენი ყორყის ჭირიმე ხუსიკავ!“...

ენვერი აივანზე გავიდა. გაზაფხულის სურნელება ტრიალებდა.

პყვოდა ვაშლი და ტყემალი.

ნუში და ალუბალი...

დედოფალი მორთულ-მოკაზმული თეთრი ცხენით ეზოში შემოიყვა-

ნეს. ცხენებზე ამხედრებული ქოლგიანი მდადეები გვერდს უმშვენებდნენ.
ხმები:

მობრძანდით, მობრძანდით!..

სახლიდან გუგუშით შარბათი გამოარბენინეს.

ქალებში — ქალმა,

კაცებში — კაცმა.

არ არის კარგო და ყველაზე პატარებსაც დააღევიანეს.

დედოფალი ცხენიდან სკივრზე შეაყენეს, მაღალი იყო, ლერწამივით ირწეოდა.

— სიძე სადაა, სიძე! — დედოფლის მდადეს ხმამ ქარივით გადაუქროლა ეზოს..

ენვერი სწრაფად მოცილდა აივანს, სარკის წინ დადგა:

მაღალი და ჯანმრთელი.

წითური სახე, ქერა თმა.

მწვანეთვალემა..

სექვზე ჩამოჯდა. თვალი ჩაუკრა თავის ორეულს. ღია ფერის კოსტიუმში კარგად ადგა ტანზე, ლელავდა, უხაროდა და თან ეშინოდა...

აი, მოესმა ფეხის ხმა... გულმა ბაგა-ბუგი დაუწყაო. კარები გაიღო. ფეხზე წამოვარდა, მდადეს მოკრძალებით გაუღიმა.

— რას ჩაფიქრებულხარ, ჭო?! დედოფალი მოგიყვავი, დედოფალი — მიხარა და ბებრული ჩაცვნილი თვალეები მოჭუტა, — წამოდი. აბა გაბედულად! — მხარზე ხელი დაჰკრა და ხელმკლავი გაუყეთა.

— გზა, გზა, ხალხნო, სიძე მოდის, სიძე!..

— „მუჟდე ბალიში“, „მუჟდე ბალიში!“ — იყვირა ვილაცამ და პატარა ბალიში ხელიდან ხელში გადავიდა...

მიიწ-მოიწიეს.

— აბა, დაიჭირე ბალიში, სიძევ! ერთი, ორი, სამი...

ენვერი სწრაფად მობრუნდა, შეხტა კიდევაც, მაგრამ... ხელები ჰაერში გაუშვეშდა, მოატყუეს...

იცინეს.

— ერთი, ორი, სამი!..

ისმოდა აქეთ-იქეთიდან და ენვერიც ციბრუტივით ტრიალებდა — ერთი, ორი, სამი!.. — იყვირა კიდეც ვილაცამ და... ენვერმა, ამჯერად გამარჯვებულმა, ბალიში გულში ჩაიკრა და ჩაისუნთქა...

ამლერდა არღანი, ჩაჰბერეს ჭიბონს...

ენვერი ღიმილით მიეგება დედოფალს.

კამფეტები და ნურდა ფული გადააყარა, ასე ტკბილად და ფულიანად იცხვოროთო.

ბავშვების ყიჟინი. კამფეტებს მოედვნენ ონავრები.

ენვერი უკან გაბრუნდა, ალმური ასდიოდა სახეზე... მღადეს ხელი

მკლავი რომ არა, ალბათ, ფეხი შეეშლებოდა.

მერე მამა გამოვიდა, მიესალმა მაყრიონს, ნეფე-დედოფალი დალოცა, სტუმრები შინ მიიბატიყა...

წამოძახილები აქა-იქ:

— ჰე, ასე ადვილად ვერ გამოხვალ, ფერათ ბატონო, ვერა!..

ზორბოცი.

მღადე:

— ოთხფეხა, ოთხფეხა თუ ჰყავს?

„ბიჭს ყველაფერი ყავსო,

მღადეს დედოფალი როგორი ყავსო“.

წაიმღერა ენვერის ძმამ და ხალხში გაძვრა. ბოსლის კარებს ეტაკა. გამოალო..

— მძუუუუუ!.. — მაშხალებისაგან დაფეთებულმა ხარმა დაიღმუგლა.

ასლანმა ძლივს დაიმორჩილა.

— უიმე, ჯიშინი ყოფილა, ჭო!..

მერე დედოფალი გადაჯვარედინებულ დანებს შუა გაატარეს. კირიაზე ფეხი დაადგმევინეს, თაფლსა და ცომში ხელი მოარევივნეს, კალთაში ბავშვი ჩაუსვეს, ვაყიანობა უსურვეს და სადედოფლო ოთახში, ღარდის ქვეშ, დამალეს.

სუფრაზე განუწყვეტლივ მოდიოდა:

ასუთა და ჩირბული,

ფლავი და ბაქლავა,

თაფლი და ბეთმეზი,

ხელით მოჭრილი მაკარონი...

ცნობისმოყვარე ბიჭები ჭუჭრუტანიდან შესცქეროდნენ მეზობელ ოთახში გოგონებს..

— უი, თქვენ დასაწველებო!..

სიცილი,

ხუმრობა,

სიმღერები,

შაირები..

ენვერი ცალკე ოთახში სექვზე იჯდა. აღარ ასვენებდა აბეზარი ფიქრები. თავი მუხლებში ჩაერგო. ხანდახან ქალების ოთახიდან მღადეს ხმა ქარივით თუ დაერეოდა და გაუფანტავდა ფიქრების გროვას...

— ნენევ, რა ხალხს შევეყარე პა!.. არა, არა ჯერ ვერ განახვებთ დე-
ლოფალს!..

— როგორია, ნეტავ? — ფიქრობდა ენვერი — შეატუხა თუ თეთრი?
ისიც მწვანეთვალეობა?“...

ფანჯარასთან მივიდა, მაშხალებით განათებულ ეზოს გადახედა.

იმატა ცეკვა-თამაშმა, ერთ-მეორის გალექსვამ უკვე ხალხის ბუზღუ-
ნიდან ესმის ქალის წკრიალა ხმა:

„კაპან ყანა დევწყევი,
ბოლო ვერ გელევწყევი,
მარადიდლების ბიჭებში,
აშიყოლა დევწყევი!“...

კაცების ოთახში ჩოჩქოლი ატყდა:

— რომელი არის ერთი, რომელი?!

აი, ვილაცა სკამზე შეხტა. ღუმელისათვის გამოჭრილ ჭურჭუტანაში
ცხვირი გაჰყო და...

„აკოშკას ქვა ვესროლე,
გადმოვარდა ფიცარი,
გოგოებო, გადმომხედეთ,
რა ბიჭი ვარ, მიცანიო!“

— უიმე!.. ნახე გოო, საიდან გვიჭიტიანებს!

— მოსწყდი მაქედან, შენ უხეიროვ! — ისმის დედაბრის ცაცხანი
და ასე გრძელდება ქორწილი.

მამლებმა იწყეს ყვირილი. წამით მიწყდა ტაშ-ფანდურის ხმა. „ფატის
მოხდის დროა“, — გაიფიქრა ენვერმა და არც შემცდარა. დედოფლის
ძმა — ახმედი ხალხის გროვაში იდგა. დანის წვერზე წამოგებულ გამჭვი-
რვალე ქსოვილს აქეთ-იქით ატრიალებდა...

— გოგოებმა თავი მეიცავით! — ჩაფიჩფიჩებდა ჭორიკანა დედა-
ბერი გასათხოვარ ქალიშვილებს...

ჭაბუკმა მაღალ ქერა გოგონას ჰკიდა თვალი, აღარ დაფიქრებულა..

— უიმე! — შეჰყვირა გოგონამ და მხარზე გადაკიდებული ფატა
ძირს ჩამოავდო.

მაყრიონი ტაშს უკრავდა:

— კარგი გოგოა, კარგი!...

„მიწაში თეთრი ჭია
გეიწია-გამოიწია,
მარადიდში პატარძლობა
ადრეხანში გეწია!“

ახმედი ილიმოდა, იცოდა, ეს ზოზობივით გოგო უკვე სხვაზე ველად
გათხოვდებოდა...

უცებ აირ-დაირია ყველაფერი.

— ეს როგორ გაბედა გამოსაწყვეტელმა?!...

ვინ-ვის აშველებდა და ვინ-ვის აწყენარებდა...

ხმები:

— აბა, რა იცოდა ამ ბიჭმა, თუ გოგო დანიშნული იყო!

ფერათი რომ არ ჩარეულიყო, საქმე ცუდად წავიდოდა, ალბათ.

დაშოშმინდა ყველა. ომარიც დაწყენარდა...

ფეხის ხმა მოესმა... კარი გაიღო. მალე შემოვიდა და ისევ იხმო:

— მაყრიონი თქვენს გაცნობას ითხოვს.

გულმა ბაგა-ბუგი დაუწყო... ფეხისთრევით გაჰყვა. ძირში დაგდებულ
ცოცხს ფეხი წაჰკრა, გუნებაში კიდეც გაბრაზდა, რა მაინცდამაინც შუა
გზაზე მოუნდათ დაგდებო. მერე ასტამს წამოედო და კინალამ კისერი
მოიტეხა. სიცილი რომ დააყარეს, მაშინ მიხვდა, ეს მაყრიონის ოინები
იყო და ყურებიანად გაწითლდა.

გოგოს მდადეს თავი დაუკრა. ხელი ჩამოართვა და ფული ჩაუღო.

მაყრიონს მოკრძალებით გაეცნო... უკან გამობრუნების დროს ჩადრ-
ჩამოფარებულ დედოფლისაქენ გააპარა მხერა...

სიცილი დააყარეს.

გალექსეს:

„ყანაში სიმინდს უღვაში
ოდნათაი ამოსვლია,
ჩვენს სიძეს ღინღილა უღვაში
ოდნათაი ამოსვლია!“

ენვერს შერცხვა. სექსსზე პირალმა გაიშოტა. აღმური ასდიოდა სა-
ხეზე.

გათენდა.

მაყრიონი ჩქარობს...

— დედამთილი სადაა?... დედამთილი! ინახულოს რძალი... და ჩვენც
ჩვენს გზას დავადგეთ, შორი გზიდან ვართ მოსულნი...

„დედამთილო ვოიო,
ცოტა ჩქარა მოიო.
შენი შვილი ბეჩია,
ნეტავ სხვა ამერჩია.“

ხატიჯე სიცილით მოაპობს ხალხის ზღვას.

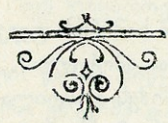
დედოფალს ხალიჩა გაუგო წინ. რძალს საჩუქრად ბეჭიდი მიართვა.

მთელი ნათესაობა მიჰყვა მას. ვინ რას უძღვნიდა დედოფალს და ვინ რას.
მადლობის ნიშნად მღაბლად დაეხარა თავი დედოფალს.
ხორუმი.
სიმღერები.
შაირები...

„ერთი დედამთილი მყავდა.
დაბალი და მსუქანი,
შავ მიწაში ჩავფალი,
დავრჩი თავისუფალი“.

მდადემ დედოფალი დედამთილ-მამამთილს მიჰგვარა:
— აწი ჩვენი გოგო თქვენთვის მოგვინდვია. კარგ რძალ-დედამთი-
ლობას გისურვებთ!.. — გამოემშვიდობნენ.
მდადეს საჩუქრად ქათამი და ბაქლავა გაატანეს.
დედოფალი ტიროდა.
საღლაც ორლობებში მაყრიონის სიმღერა ისმოდა:

„აიშემ მოქსოვა თორი,
ელჩები მუშუდენ ორი,
შენ რას უედი, ფადიმევ,
ხომ მოგივდა ფორი!..“

კოვბის საჩუქარი
მეუღლეს

თვალისმოჰრელი
ვცრ მოგართვი, რა ვენა,
მძივები,
ვერც ყურსაკიდი,
ზურმუხტების ფერთა ამალით.
მიიღე ჭილდოდ, გენაცვალე,
ლურჯი იები
და გაზაფხულის სასწაული —
იასამანი.

* * *

სამასი წელი,
სამი ღამე როდია, ძმაო,
იქნებ არ იცი? —
ჩემი სულის დედაა ტაო,
ჩემი წარსული და ტკივილი —
ოშკი და ბანა.
და პეტრას ციხე დაბურული
ქვებია განა?
ნახე გონიო,
სხალთის შუბლი,
ხიხანის ლოდი,
მაშინ მიხვდები, ქართველობა
საიდან მოდის.
სამასი წელი
სამი ღამე, როდია კრული
სარფის გაღაღმა და გადმოღმა
გაჭრილი გული.
ეს მე ვარ ჭირთა
გაძლება და სიმღერა ხვალის.
მე აჭარა ვარ, ლალის თვალში,
ჩამჯდარი თვალი...

წიყვანეს მამაჩემი
 ღამე იყო ცივი,
 ჩაქრა მშობლის სიყვარული
 და იმედის სხივი.
 „რადღაც გაუგებრობა,
 დავბრუნდები მალე!“ —
 თქვა და წყვილი ცრემლი მოწყდა
 მამაჩემის თვალებს.
 მაგრამ მამის დაბრუნება
 არ მოხერხდა ცხრა წელს...
 ცხრა წელს ცრემლი ასველებდა
 დედაჩემის ღაწვებს.

ქარებმა ჭადრებს გადაუარა
 და აწყაბუნდა ყუყუნა წვიმა.
 მარტი, კაპრიზი და მატყუარა,
 გულში გაბმულა იმედის სიმაღ.
 ქვიშაზე ტალღა იღვრება ქაფად,
 მზის განაპირას დგას კენტი
 პალმა.

გემმა გაშალა ღამაში აფრა
 და მოიწყინა პატარა ქალმა.
 ნაპირს აწყდება შეშლილი ლოთი
 ტალღა წრისხანე და ქაფიანი
 და მომეჩვენა ბათუმი — პორტი
 ქალივით ცივი და ნაღვლიანი.

უზრი

ერთხელ დამიკრეს
 ლექსისთვის ტაში,
 კოლეგებს თვალში ჩაუქრა სხივი.
 მერე წავედი ნაწყენი სახლში
 და დავაწყვიტე
 გულს ყველა, ჩემი!

დაბრჩა...

ნოდარ ღუმბაძეს

ვიცი, გიყვარდა ფიცრული ოდა.
 გურული ნანა და კრიმანჭული.
 ცოტა მწვანელი,
 მარილი ცოტა,
 ადუღებული მაჭარით ჭური.
 ვიცი, გიყვარდა დიდება სხვისი
 და აკაცობის სევდა გდაღვდა,
 რამდენი წლების იყავი ღირსი
 და რა უეცრად შემოგადამდა.
 დაგრჩა რამდენი უთქმელი ლექსი,

რამდენი თბილი ფიქრები დაგრჩა.
რამდენ ნათიას თვალები ეწვის,
რამდენ ზურიკოს და კუკარაჩას.
თუმცა გიტევდა მრისხანე სენი
გული კი მაინც იმედით თრთოდა.
მომნატრებია სალამი შენი
და შენეული ღიმილი, ნოდარ!
შენს დატოვებულ სინათლის
კვალზე

სიკეთის მაღლი ყვავილობს
მშვიდად,
შენს შემდეგ ჩვენში ბებიებს
თვალზე
არ შეშრობია ცრემლები წმინდა.
გჯეროდეს, სანამ მზე წვდებო
ხმელეთს
და გაზაფხულის მშვენება
ველად...

შენს სახელს ვერვინ ვერ
დაიჩემებს,
შენს კაცობას კი ინატრებს
ყველა.

როგორ მიყვარს

როგორ მიყვარს მიმოზებნი,
ფარდისფერი, ნუშისფერი,
მეც ბაღივით ვიმოსები,
მიყვარული გულში მღერის.
მა მოღზე ატირდება, ია
თვალეზდანამული,
როდესაც ამღერდება,
შენი თვალით დანახული.
მეც ბაღივით მწვანე კონცხი,
მომომღვარა მწვანე მთიდან,

ნაზ ყვავილებს ვკოცნი, ვკოცნი,
ვკოცნი, კიდევ კოცნა მინდა.
მზე — პატარა ფორთოხალი
გადმომავრის ოქროს დალალს,
ცას უხდება ოქროს ხალი
და სიხარულს ველარ მაღავს.
როგორ მიყვარს მიმოზების
ტკბილსურნელი — თბილი ქარი,
მეც ბაღივით ვიმოსები, —
პაემანზე მიცდის ქალი.

ეს ხევეჭური ბაბუამ დარგო,
ბებიაშ კიდევ ნაცარა ვაშლი.

შენ მომავალზე თუ მართლა

დარდობ,

რა მოაშენე მამულის ბაღში?

ვხედავ, გაშიშვლდა ქვანა და ახო,

ტყეს ყველა კაფაგს,

ხეს ძირში თხრიან.

მითხარ, თუ ქართულ სოფელში

სახლობ,

ერთი კაკლის ზე თუ დაგირგია?

დ უ დ ი ნ კ ა

ლადო სულაბერიძეს

დუდინკა, დუდინკა — ქარების სეირი,

სად მტკვარი ანკარა და სად ენისეი...

ირგვლივ თეთრი ღამეა, ფანტელი და ყინვა,

ბროლის ნატეხების ვერცხლისფერი

ბრწყინვა.

დუმილი და ფიქრი, იმედები მწარე,

მზე ყინვაზე სისხლი, ჭიქისთვალა მთვარე.

არსად სასაფლაო, არსად მიწა თბილი,

დაღვრემილი სივრცე და ცა ფერმიხდილი...

და ამხნევენს პოეტს, ქარში მაინც მუზა,

და ჩაუშვენს თოვლში სიყვარულის ღუზას.

მოუწოდებს: მხოლოდ არ შეშინდე, მიდი!

ყველაფერი წინა, გახარებაც, რიდიც...

არ დაკარგო რწმენა, გაიტანე ლელო,

ლექის კალო გელის, დედა საქართველო!..

დუდინკა, დუდინკა — ქარების სეირი,

ნეტავ რას დუდუნებს თოვლის ქვეშ ენისეი...

* * *

გადუქროლიათ წარსულის ჩრდილში.
ქალებს, ჩემს მიერ დაუვიწყარებს.
ზოგს გაჰყოლია სულის წუხილი.
ზოგიც შემორჩა ფერად სიზმარებს.
ზოგის გულში თუ ჭინჭარი ვთესე,
ზოგი ბოლომდე ვერ შევიცანი,
ზოგთან დემონის ღამე გავტეხე
და სამუდამო დავრჩი გრიგალი.
ფიქრით და დარდით წასულან ჩემგან,
დამდგარა ჯერი შენი წასვლისაც...
გაგახსენდები, ვიცი, ყოველგან,
გულს ამოატან ოხვრა-წუხილსა.
მე არაფერი დამრჩება შენგან,
იქნება ღამე, მზე და ნიბლია,
მერე ჩემს ლექსებს მოძებნი ოხვრით,
ფიქრით სხომ ჩემსკენ ბევრჯერ გივლია.
მიზეზს ვერ მკითხავ, ვიცი, გაყრისას,
არც მე შეგაწყენ ჩვენი წარსულით,
ოღონდ ბათუმში, მეწამულ ზღვასთან,
მარჯნისფერ მზესთან იდგე დუმილით...

* * *

ვერ დაგარწმუნე რომ შენ იოლად
ვერ დაგივიწყებ, პატარა ქალო!
ზღვამ გამოგრიყა მარგალიტივით
საყდრის ხავსიან ლოდზე დამდგარო.
ჩაღვენთილია შანდალში სევდა,
კვნესით დარეკილ საყდარის ზარო!
ზღვამ გამოგრიყა მარგალიტივით,
ჩემი სიზმრების და სევდის წყარო!
ზღვამ გამოგრიყა,

ზღვამ გამოგრიცა,
ჩემად დაგსახა, ოცნების ქალო!

მ რ ნ ი

ლამით ჩემს ჭიშკარს ჩაუვლის
ორი ბოროტი გენია:
ერთია ბოდბისხეველი,
სხვა — არჩევანი შენია...
ფარსადან ბოდბისხეველი
ადამის მოღვმის მტერია!
არც არასოდეს შემშლია,
მზერა მაქვს შეუცდომელი —
დღესაც ბევრი გვყავს ფარსადან
ჩვენს შორის შეუცნობელი.

* * *

რა იშვითად მოდიხარ ჩემთან,
ჩემთან კი არა, — მარტოსულ დარდთან.
ამ ჩემმა ოხვრამ, ტანჯვამ და კრძალვამ.
თბილისის ღამემ, შავი ზღვის ტალღამ,
ჩემი ქაშვეთის ცისფერმა ლანდმა,
სევდამ და დარდმა,
სევდამ და დარდმა,
შენი ლოდინით დაღლილმა სულმა
ქაშვეთის კართან გამოიზამთრა...

მ მ რ უ ლ ა

ბურანმა ცხენი იქვე წაბლის ტოტზე. მიაბა, ბადია ხელში დაიჭირა და ბილიკს შეუყვია. ტყე ჯერ გამეჩხრდა, მერე სულ გაქრა. ზემოთ მწვანე მღელოები, აქეთ ღარტაფში ჩაწოლილი უზარმაზარი თოვლის ნამქერი გამოჩნდა. გგონია, აგერაა ახლოს, მიდიხარ და გზა არ თავდება. კიდევ კარგი, დაყუდებული აღმართი მოთავდა, ირემამდე გაიგანა და ნაბიჯი ააჩქარა.

ნამქერს ზემოდან მტვერი ეყარა, ქარის მოტანილი, აქა-იქ მწერების მსგავსი რალაც არსებებიც დადოდავდნენ. რაა ბუნება, ნამცეცა სულდგმული საარსებო წყაროს ცივ თოვლზეც პოულობს.

ბურანმა ყამა ქარქამიდან ამოიღო, ერთ ადგილას თოვლს საფარა გადაცალა, მანამ თალა, სანამ თეთრი, ფანკალა თოვლი არ გამოჩნდა. მერე იქედან სუფთა ნაჭრები ამოიღო და ბადიაში კარგად ჩატენა. ყამა ჩააგო, ბადიას ტილო შემოახვია, გამოსკვნა, მხარზე გადაიკიდა და ბილიკზე დაეშვა. ტრიალი ადგილი მოთავდა, მგზავრი ჩქარი ნაბიჯით ტყეს შეერია.

უცებ ფოთლებმა გაიშრიალა და, ვითარცა წაბლის ბუძგიდან ნაყოფი, ბუჩქებიდან ნახევრად შიშველი გოგო ჩამოვორდა.

ბურანმა დამბაჩაზე იკრა ხელი.

— ძიავე, მიშველე! — თქვა ქალმა და მუხლებზე დაიჩოქა, — მომდევენ. ქვედასაცვლისა და პერანგის გარდა გოგოს არაფერი შერჩენოდა, ისიც ნახევრად შემოხეული. მკერდს მოხრილი მკლავებით იფარავდა.

— ვინ ხარ, ვინ მოგდევს?! — მიაყარა კითხვები ირემამდე, ყაბალაჩი მოიხადა, გოგოს თავსა და მხრებზე შემოახვია, ხელი მოჰკიდა და წამოაყენა. — წავიდეთ! — აღარ დაელოდა პასუხს.

ქალ-ვაჟი კისრისტეხით ქვემოთ გადაეშვნენ. ერთხანს იგორეს. თრეული ხშირ ბუჩქებზე შემოკავდა. გაჩუმდნენ და სმენა დაძაბეს. დიდხანს იყვნენ ასე გახევებულნი. ირგვლივ სიჩუმეს დაესადგურებინა.

ქალის ნახევრად შიშველი მკერდი ბიჭისაზე ჩახვეულ-ჩახუტებულიყო. ორ ახალგაზრდა გულს ბაგა-ბუვი გაჰქონდა. ერთისას — შიშის, მეორისას — მოულოდნელი ნეტარების გამო. ბიჭი მართლაც ცის გახ-

სნას შეესწრო. ბურანმა ქალი კიდევ უფრო მიიკრა მკერდზე, ტუჩებმა ჯერ მოახლოებული ცხელი სუნთქვა იგრძნეს, მერე ერთმანეთი მტანხვეს. ბურანს ძარღვები დასკდომავს ჰქონდა.

ქალიც არ უძალიანდებოდა.

— ვინ არიან, ვინ მოგდევს, შენ ვინა ხარ? — ჩურჩულით ახლდა გაუმეორა გოგოს შეკითხვა.

— მე თეთრაკეთელი იუსუფ ლეონიძის გოგო ვარ, ნაზიმე მქვია. ბაბაი ქვედა მაჭახელს იყო წასული. წუხელი სახლზე დაგვეცენ, რაც გვებადა, წაგვართვეს, მე ლოგინიდან წამომაგდეს, თავზე ჯვალ ჩამომაცვეს და გამიტაცეს. ტყეში აბდულა-ყაჩადის ხელში ჩავვარდი. ჯერ შეხვეწა, დაენებებულებიყავი, მერე ძალა იხმარა. მე ვიეშმაკე, აქ მცხვენია გვერდზე გავალ საქმეზე და ტანზე გავიხდი-მეთქი, ვუთხარი. დამიჯერა, იქაურობას მოვშორდი და სირბილით სულ ტყე-ტყე ვიარე. აგერ, შენც გადაგეყარე. — ჩურჩულითვე უპასუხა გოგომ და ბიჭს თვალები მოარიდა.

უცხე ბურანი შეტოკდა და სუნგალი გაკრა. აღამიანების ხმადებული ლაპარაკი ახლოვდებოდა.

— ორივე რომ გავიქცეთ, დაგვეწვიან, ველარ გავასწრებთ... შენ ასე ქვემოთ უგზოდ ჩადი, დიდ წაბლთან ჩემი ცხენია, თუ ჯდომა იცი, ცხენით წადი და ეს ბადია ისლამდედესთან ჩაიტანე. იქ მოუყევი, რაც ნახე, გეტყვიან, რა უნდა ქნა. მე ამათ შევჩაგრებ. — ჩქარ-ჩქარა მიიყარა, მერე ელდანაცემ გოგოს ბადია შეაჩეჩა და ხელი ჰკრა. გოგო ბუჩქებში გადავარდა.

ბურანი ორიოდ ნაბიჯით უკუდგა, მოჭრილ კუნძთან ჩაიჩოქა, მოხერხებული ადგილი დაიკავა, თოფი და დამბახა ერთდროულად მოიმარჯვა.

კენტი გასროლა გაისმა.

თავს ზემოთ ტყვიამ გაიხუზუნა.

ლაპარაკი ნელ-ნელა ახლოვდებოდა.

ჩაჩოქილი, შეიძლება, შემამჩნიონო, იფიქრა ბურანმა, ფეხი თანდათან გაშალა და კუნძთან გაწვა. მის სახეს შიში არ მიჰკარებია, თითქოს არაფერი ხდებოდა, ისე მშვიდად მოძრაობდა. წამით ყურადღება დაძაბა, უნდა გაეგო ტყვიის მიმართულება. ოდნავ თავი წამოსწია და ფოთლებში გაიჭვრიტა. ლაპარაკი კვლავ ისმის, მაგრამ აღარ ახლოვდება, ეტყობა, მღევრები შედგნენ. ერთი ფოთოლიც გადაწია და აბდულ-ყაჩადი დაინახა... სამნი არიან, ყველა შეიარაღებულია, ბურანმა თოფის საკეტი მომართა. დამბახის ჩახმახი ისედაც შეეყენებული ჰქონდა.

„ეტყობა, გოგოს შესაშინებლად ისროლეს, — გაიფიქრა ირემამდე — მაგრამ რაკი ისროლეს, მზად უნდა ვიყო“.

ისინი უკეთეს ადგილას არიან. საკმარისია თავის წამოწევა და ზემოდან დააყრიან ტყვიებს.

აქეთ წამოვიდნენ, აბდულა წინაა. საჭიროა მათი შეჩერება, თორემ გოგოს დაეწვეიან. ორი ერთად ამოიღო მიზანში, მაგრამ ეს რაა, ფოთლების შრიალი ზემოდან, მერე უკნიდანაც გაისმა. ბიჭს ყველა გზა მოწყრილი ჰქონდა.

„გარშემორტყმული ვარ“, — გაიფიქრა ბურანმა.

პირი გაუშრა. „დამთავრდა ყველაფერი?“ — შეეკითხა თავისთავს. — სროლას აზრი არა აქვს, იქნებ ვერ დამინახონ და გოგოს დაედევნონ. თუ შემნიშნეს, ცოცხლად მაინც არ ჩავბარდები“.

ზემოდან ორნი ბილიკზე ჩამოცვივდნენ. ის სამიც მოვიდა, ახლა ხუთმა მოიყარა თავი.

იდავს და იჯაჯლანეს, ერთმანეთი გაამტყუნეს, გოგო როგორ გაგვექცა ამდენ შეიარაღებულ ყაჩაღებსო. აბდულა სულ დედას იგინებოდა.

ბურანი ოდნავ უნდა შემობრუნდეს, ისე მიზანში კარგად ვერ ამოიღებს. ფრთხილად შემოატრიალა ორივე იარაღი, მაგრამ ფოთლებმა მაინც გაიშრიალა.

— გოგო, ვიცით სად ხარ, გამოდი თორემ გესვრით! — იკივლა ვიდაცამ ქვემოდან ხუთიოდ მეტრზე. ეტყობა, ფოთლების გაშრილება ჩაესმა და ყოველ შემთხვევისათვის დაემუქრა.

— რა გაღრიალებს, მუსტაფა! — გაბრაზებით გადმოსძახა აბდულამ.

ამ დროს დამბახა გავარდა.

ყრუ გმინვა გაისმა და ვილაც ქვემოთ დაგორდა.

აბდულამ და მხლებლებმა იარაღი შემართეს, მაგრამ სანამ სავარაუდოდ ადგილს დაუშენდნენ, მიაყურადეს: იფიქრეს, მუსტაფამ ქალს ესროლაო.

— მუსტაფა! — თითქმის ერთხმად იყვირა ყველამ.

პასუხი რომ ვერ მიიღეს, სროლა ატეხეს.

ბურანმა ფეხები შემოიკეცა და მთელი ტანით კუნძს ამოეფრა. ტყვიები სეტყვასავით წამოვიდა. გადარჩენის ერთადერთი გზა გაქცევა იყო. ირემამდე ოდნავ წამოიწია, მაგრამ მუხლზევით სისველე იგრძნო, სისხლიც შენიშნა, ცალ ფეხზე წამოდგომა მაინც სცადა... და თავზე რაღაც მძიმე საგანი დაეცა. წამით დარეტიანდა, გონს რომ მოეგო, რამდენიმე წვერაბურძენული და თვალეზბრაზიანი კაცი თავზე წამოდგომოდა. ერთმა ბურანს მისივე თოფის კონდახი ნეკნებში ატაკა.

— სად არის გოგო?! — დასჭყივლა.

ტყვემ კბილები გაახრჭიალა. ფართო თვალები ჯერ ერთს მიჰმუშავებდა, შემდეგ გაკვირვებული მხერა მეორეზე გადაიტანა.

— ესროლე და დაამთავრე. — ურჩია მეორემ.

— არ ესროლო! — წინ წამოდგა აბდულა-ყაჩაღი, ორივე ხელი გაშალა, სხევებს ოდნავ უკან დაახევინა და წინ წამოდგა.

— გვითხრას, გოგო სადაა! — იყვირა პირველმა.

ბურანს ყაჩაღებზე თვალი არ მოუშორებია, არც წარბი შეუხრია.

— გოგო ნახე? — შეეკითხა აბდულა.

— კი ვნახე. — იყო პასუხი.

— ახლა სადაა? — შეჩოჩქოლდნენ ყაჩაღები.

— რა ვიცი. მე გოგო ამ დილას სიხმარში ვნახე. — არც გალიმებია ბურანს.

— გვაბეჩებს ეს ღორისშვილი, წავიყვანოთ და ჩამოვკიდოთ.

აბდულამ ბურანს გვერდში ფეხი ჩააზილა, შემდეგ კვლავ შეაჩერა გადარეული ბრბო და გვერდზე გაიყვანა.

— ამან ლეონიძის ციკასი აფერი იცის. მე მაი ვიცანი, ემრულას კაცია. მისიანებიც სადღაც აქ იქნებიან. გავაგდოთ და ჩვენ გზაზე წავიდეთ.

— რას ამბობ, მუსტაფას სისხლი შევარჩინოთ? — იღრიალა თავდამსხმელმა, ხელში ბურანის თოფი რომ ეჭირა.

— ახლა შევარჩინოთ, მაგის დროც დადგება. ვინ იცის, სისხლისგან დაიცლება და მისით ჩაცდება.

— მუსტაფა ცოცხალია, მომეხმარეთ! — ქვემოდან ვიღაცამ დაიძახა.

ორმა ყაჩაღმა დაჭრილს მიაშურა.

მალე დასისხლიანებული მუსტაფა უნაგირზე გადაკიდეს და ამხედრებულეგმა იქაურობაც და დაჭრილი აბრაგიც მიატოვეს.

* * *

გზაბაწარზე ჩოროთით მიმავალი ცხენოსნები მოულოდნელად შეჩერდნენ და მხერა ღელეგაღმა მიმართეს. უნაგირზე გაკრული მხედარი ცხენს თავაწყვეტილი მიაჭენებდა. ახლა ბექსიას უმტყუნა ნერვებმა. მაჭახელა გადმოიღო და დაუმიზნა.

— არ ესროლო, ქალია! — ემრულა მკვეთრად შემობრუნდა.

ბექსიამ თვალები ხელით მოიჩრდილა.

— მართლა ქალი ყოფილა, ბიჭო, მარა ცხენი ჩვენი...

— ჰო, ბურანის ცხენია, ცხენოსანი ქალია. — ემრულამ აღარ აცა-

ლა, ისე გასცა პასუხი.

— კი მარა, — განცვიფრდა სოლომონიძე, — თავად სადღაა?

— რა ვიცი. — ემრულა ილიმებოდა. — იქნებ ყაბახობდნენ, გოგომ აჯობა და ცხენი წაართვა.

ბექსიამ აბრავს თვალი გაუსწორა, ახლა ხუმრობა უადგილოდ ჩათვალა.

მალაყმაძე საყვედურის თქმას აღარ დაელოდა:

— შენ სწორი იყავი, ბექსიავე. არ უნდა გაგვეშვა მაი ბიჭი. მართლაც რაღაც დიდ ფათერაკს გადაეყარა.

ამასობაში ცხენოსანი თავქვე დაეშვა და ბორცვს მიეფარა. ორიოდ წუთში კვლავ გამოჩნდა.

— ყაბალაზიც ბურანასი ახურავს. — თქვა ემრულამ.

ცხენოსნებმა გზა ნელი ჩორთით გააგრძელეს. აღარ საუბრობდნენ. ეტყობა, ორივეს ერთი საფიქრალი აწუხებდა. გამოქცავულთან შეჩერდნენ. ცხენები შიგ შეიყვანეს, ჩამოხტნენ და ისეთ ადგილას ჩამოსხდნენ, საიდანაც ყველა გზაბაწარი მოჩანდა. ერთხანს ისაუბრეს, იმსჯელეს. ათასი ვარაუდი გამოთქვეს, მერე წამოდგნენ, ცხენებზე შესხდნენ და იმ გზაბაწარს გაუყვნენ, სადაც ცოტა ხნის წინ ბურანის იორლამ და უცნაურმა მხედარმა ჩაიქროლეს.

* * *

ნაზიმე ეზოში ჩამოხტა, ცხენი ავშარით ღობეზე მიაბა, ბადია ხელში დაიჭირა, სახლჩოდოლოს თვალი მოავლო და გაუბედავად კარი გამოაღო. ისლამ-დედეს თვალეები კარებისკენ ჰქონდა მიშტერებული. გოგომ ოთახიც მიმოათვალიერა, მერე ბადიას ტილო შემოაცალა, თაროდან კოვზი ჩამოიღო, თოვლზე დადო და მოხუცს თავთან დაუდგა.

ისლამ-დედე რაღაცას ჩიფჩიფებდა, ნაზიმემ ვერ გაიგო, სექვეთან ქილოფზე ჩაიჩოქა და მოხუცს ყური მიუგდო.

— მაჭამე თოვლი.

ნაზიმემ ბადიადან კოვზით თოვლის ნატეხი ამოიღო და მოხუცს პირთან მიუტანა, იმან სწრაფად პირი მოავლო და გადაყლაპა. მალე თოვლი ბადიაში განახევრდა.

უცებ მოხუცმა თოვლის ჭამას თავი მიანება და თვალეები თავანს მიაშტერა... ალბათ, კვდებაო, იფიქრა ნაზიმემ.

ამ დროს ლოგინის ქვეშ რაღაც შხრიალი გაისმა, იგი თანდათან ძლიერდებოდა, ისლამ-დედეს სახეზე კმაყოფილება იხატებოდა. მოხუცი ჯერ გოგოს მოუბრუნდა, მერე სახე კედლისკენ მიაბრუნა.

— გადააქციე, შვილო. — მორიდებით მიმართა.

ნაზიმემ საბანქევშ ხელი შეყო, ტაშტი ნელა გამოაცურა, გაიქცა, გაიქცა, გაიქცა და ცარიელი ჭურჭელი ისევ საბანქევშ შედგა.

ისლამ-დედეს ბადია თავად აეღო ხელში და თოვლის ნაჭრებს ყლავდა. რომ მოათავა, ბადია პირზე მოიყუდა და ცივი თოვლის ნაღობიც ერთიანად გადახვრიბა.

ერთჯერ კიდევ განმეორდა შხრიალი, უფრო მძლავრი და კარგის-მომასწავებელი. ნაზიმემ ერთჯერ კიდევ გაათავისუფლა ჭურჭელი, მაგრამ მოხუცმა საბანქევშ აღარ შეადგმევინა.

— გაგახაროს ღმერთმა, შვილო. ახლა მითხარი, ვინ ხარ. შენი თავი ღმერთმა გამომიგზავნა? — მოხუცის ჰმა საკმაოდ მძლავრი იყო.

ნაზიმემ მოკლედ უამბო, რაც გადახდა. ისიც უთხრა, შეიძლება დამედევნონ და აქედანაც გამიტაცონო.

ისლამ-დედემ ფეხები სეჭვიდან ჩამოუშვა, წამოდგომა დააპირა, მაგრამ ვერ შეძლო, მუცელზე ხელი მიიღო და ძლივსა წამოიწია.

— იქ ჩემი დედაბერის ნაძველარები კიდია, შვილო. მიდი, ჩაიცვი, თავზე მოიხურე, ვერავინ გიცნობს, ჩემი ქალის სიკვდილი ჩემიანების მეტმა არავინ იცის. თუ დუშმანები მოგვადგნენ, მოვალორებ, ვეტყვი ჩემი დედაბერია-მეთქი.

ნაზიმემ ყაბალახი მოიხადა და ტანსაცმელს ეცა, ისე მოირგო, იფიქრებდი, დღედამოსწრება ამაში ცხოვრობდაო. თავიც ისე მოიფუჩნა. ჩვიდმეტი წლის გოგო სამოცისას დაემსგავსა, სახლის დედუფლად იქცა და მილაგებ-მოლაგებას შეუდგა.

შეზინდებისას ისლამ-დედეს ეზოს ორი ცხენოსანი მოადგა. ერთი მათგანი ჩამოქვეითდა და ფრთხილად დააკაკუნა.

კარები სახლის პატრონმა გააღო. მოხუცი ლოგინიდან წამოჩოჩებულყო. ემრულამ მისალმების ნიშნად მოხუცს ხელი აუწია და ეზოში გაბრუნდა. მალე აბრაგებმა სახლში დაჭრილი ბურანი შემოიყვანეს და სეკვზე დააწვინეს. დასისხლიანებულ ბარძაყზე სახელდახელო ნახვევი ჰქონდა დადებული.

ისლამ-დედემ ჯორკო სეჭვთან მიიჩოჩა და დაჭრილთან ჩამოჯდა, ნახვევი ფრთხილად შეხსნა, შარვალი გადასწია და ჭრილობა თითებით მოსინჯა. ბურანმა ამოიგმინა.

— ძვალი გადარჩენილა, მარა ეტყობა, ბევრი სისხლი დააქცია, — თქვა და ნაზიმეს მიუბრუნდა. — გვარდიდან ერბო ამოიღე და ტაფაზე დააღწე, შვილო. — ისლამ დედე სამზად ოთახში გავიდა, იქედან კვერცხის-ოდენა სანთელი, თხილისოდენა ქაფურის ბურთული, ამდენივე ქალბანა და წითელი სანდალი შემოიტანა, ფილაში ჩაყარა, ერთი მოცრა წამალი მოაფქვია, მოლესა და მღუღარე ერბოში ჩადო.

— კარგათ მოურიე. — უთხრა ნაზიმეს. — ცოტა ხანში გადმოდგე
გააცივე და დაჭრილის მალამოც ეს იქნება.

ნაზიმე გულდასმით აკეთებდა ყველაფერს.

— ახლა ხელის დადება ძველი ტილო გამოჭარი, მალამო ზედ დასცხევი, ჭრილობა რამოდენაზეც ქონდეს, იმდენზე, მეტს ნუ იქ, დილა-საღამოს შავი ღვინით მობანე, აგერ იმ ბოთლშია, წყალი არ გაურიო, ღვინო გაათბე და ისე მობანე დილა-საღამოს.

აბრაგები მოხუცს ყურადღებით უსმენდნენ. ნაზიმესაც ადევნებდნენ თვალს, მაგრამ საუბარში არ ერეოდნენ.

ნაზიმე ისე სხარტად ასრულებდა მოხუცის ბრძანებებს, გვეგონებოდა, კარგახნის გამოცდილი მკურნალიაო.

ბურანს ჭრილობა შეუხვეიეს, წყალი ითხოვა.

— ცოტა ღვინო მიეცი. — თქვა ისლამ-დედემ.

ბექსიამ ემრულას გადახედა. მერე მოხუცს მიმართა:

— ღვინო რომ გაქ სახლში, ცოდვის არ გეშინია?

— წამლათ ხმარება ცოდვა არაა, ამას ღმერთი მუსლიმანს არ უკრძალავს, გამჩენელი ზედავს რაცხაისთვინ ვხმარობ.

ბურანმა ღვინო ხარბად მოსვა და გვერდზე გადაბრუნდა.

ამასობაში ნაზიმემ ცივი მჭადები გააბიწვინა, ფხალ-ლობიოც გააცივლა, სადღაც ცოტა ყველი მონახა, ბექსია გარეთ გავიდა და ხურჯინში ნახევარი აპოხტი ქათამი აღმოაჩინა.

კაცები მრგვალ სუფრას მიუსხდნენ და დანაყრდნენ. ბურანმა ჭამაზე უარი თქვა.

— ახლა ჩვენ წავალთ, ისლამ-დედე, — უთხრა ემრულამ.

— რაღა გითხრათ, შვილებო, მე ბევრი დღე აღარ მაქ, მარა ამის მე-რე რამდენსაც ვიცოცხლებ თქვენი ნაჩუქარია.

— ახლა მარტვაი აღარ ხარ, ღმერთმა უცებ გოგოც მოგცა და ბიჭიც. — ბექსიას გაეღიმა.

— ამათ აღარსად გაუფშვებ. — თქვა მოხუცმა და ნაზინეს მიხედა, — ხომ ღარჩები ჩემთან?

— რა ვიცი. — მორცხვად თქვა გოგომ და საქმეზე მიტრიალდა.

— ეს ლამაზი ციციი დედაბერზე დიგიმგზავსებია, მარა იმ ბიჭს რა მშველება? — ნახევრად ხუმრობით იკითხა ემრულამ.

მოხუცმა ემრულას ირიბად ახედა, ერთხანს თითქოს რაღაცას იგონებდა, მერე ხელი მოჰკიდა.

— აქეთ მოი! — მეორე ოთახისაკენ გაუძღვა, სექვს ძველი ჭილობი გადახადა.

— ხელი ქვეშ შეყევი და იმ ძელს პაწაი მოაწევი.

ფიცარი ამოვარდა, მერე ისლამ-დედე სექეს მიაწვა და ორთავე
რის სიფართოზე კედელში შესწია. დიდი დოლაბი გამოჩნდა.

— აქ პაწია ოდა მაქ. ბარსამს ვიმალებოდი, მარა ვერავინ ვერ მნახა.
ემრულა წაიხარა და ჩახედა. მერე სარქველი უკან გამოსწია, ფიცა-
რიც მის ადგილას დააბრუნა, მოხუცს კმაყოფილებით შეხედა, ხელი ბეჭ-
ზე გადადო და მეორე ოთახში დაბრუნდა.

— იქ ვინ მყავდა კიდო დამალული, იცი? — მოხუცმა გააგრძელა
საუბარი.

— ვინა? — იკითხა ემრულამ.

— შენ არ გამომიგზავნე?

აბრაგმა ვერ გაიხსენა.

— ომი თლათ დამთავრებული არ იყო, ერთ სუსხიან ღამეს ძაღლის
გამწარებულმა ყეფამ გამაღვიძა. ცალ ხელში ფანარი, მეორეში ფიშტო-
ღავიკავე და გარეთ გავედი. ჭიშკართან კაცმა სალამი მომცა. ცხენი ავშა-
რით ეჭირა ხელში. ფანარი მივანათე, უნაგირზე აქეთ-იქეთ უჩვეულო
გრძელი ტვირთი ეკიდა.

— მძიმედ დაჭრილი კაცი მოგიყვანე, ისლამ, — მითხრა უცნობმა
კაცმა. — სამი ჭრილობა აქვს, გრძნობაზე ვერ მოდის, სისხლისგან დაცლი-
ლია. მითხრეს, თუ გადასარჩენია, ჯერ ღმერთი და მერე შენ მოარჩინო.

— ვინაობა არ მიკითხავს, ისე ჩამოვხსენი დაჭრილი, სახლში შევიყ-
ვანე, ჭრილობები შეეფუხე. ერთი იარიდან ტყვიაც ამოვიღე. ავადმყოფ-
მა ცოტა სული მოითქვა, კიდევ მოიხედა, წყალიც მოითხოვა.

ამის შემდეგ ვკითხე სტუმარს დაჭრილის ვინაობაც. ქართველი
ოფიცერი ყოფილა, სვიმონ საგინაშვილი. შენ იცი, თურქები დაჭრილებ-
ზე რაფერ ნადირობდნენ. ეს იცოდა ჩემმა მოულოდნელმა სტუმარმა და
საკუთარი თავის გაწირვით გამოიყვანა, იქნება გადავარჩინო. თურქებს
რომ ენახათ, ადგილზე აჩეხავდნენ ორივეს.

— თავად ვინ იყო, ზომ არ გიკითხავს? — ახლა სოლომონიძე დაიწ-
ტერესდა.

— ალი-ალა ვარო, — მითხრა. — გვარად ეუბოღლი.

აბრაგებმა ერთმანეთს შეხედეს, ერთხანს ზმა არ ამოუღიათ.

— მერე რა მოხდა? — იკითხა ემრულამ.

— ვერ მოვარჩინე ოფიცერი, ათი დღე ვიცოდელივ და არაფერი გ-
მომივიდა. თან მეშინოდა, არ მოაგნონ-მეთქი და იქ ვმალავდი. ალი-
ალა დღისით ტყეში გადაიოდა და ხანდახან შუალამისხანს თუ მოვიდოდა.
გარდაცვლილი ოფიცერი ურემზე დავდევი. ალიალამ სამხედროს ტან-
საცმელი გაიძრო, ჩემი ჩეიცვა და წავიდა. თურქული სუფთად იცოდა და
გერავინ ველარ იცნობდა.

— თავი გაუწირავს ეუბოლოს. — თქვა ბექსიამ.

— სხვაგვარად ვერც მოიქცეოდა. ერთ დროს სვიმონის ძმამ შეარი-
გა ციხიდან გამოქცეული, გამოუსწორებელი ყაჩაღი ალი-ალა ეუბო-
ლი კავკასიის ნამესტნიკს, იმ პირობით, რომ თურქებისაგან გამოიხსნიდა
გატაცებულ თავადის ასულ მაიას. ალი-ალას წინ რა დაუდგებოდა, შეას-
რულა ერმოლოვის თხოვნა. ნამესტნიკმაც შეასრულა პირობა და ყაჩაღს
ძველი ცოდვები აპატია, პატიოსან ცხოვრებას ომმა მოწყვიტა. ჩვენი
რაზმიდან წასვლის შემდეგ ამ ხნის კაცმა თოფი აიღო ხელში.

ერთხანს შეცბუნებული ისხდნენ.

მერე ემრულამ ბექსიას თვალით ანიშნა, წავიდეთო. ისიც წამოდგა,
აარალი ტანზე მოირგეს, ნაზიმეს და ბურანს გამოემშვიდობნენ, მასპინ-
ძელს მადლობა გადაუხადეს და ცხენებს მიაშურეს.

* * *

აჭარა-შავშეთში დამკვიდრებისა და ადმინისტრაციული მმართველო-
ბის შეცვლასთანავე რუსეთის ხელისუფლებამ ჩვეულ ზრიკს მიმართა.
რამდენიმე თვის წინ დანიშნული ადგილობრივი მოხელეები სამსახური-
დან დაითხოვა და მათ ადგილას სრულიად უცოდინარი ჩინოვნიკები და-
ნიშნა. ესენი ახალდაპყრობილ ადგილებში გამდიდრებისათვის მოდიო-
ბდნენ, ათასგვარ ბოროტებას სჩადიოდნენ, ხალხში უნდობლობას, მტრო-
ბასა და შუღლს თესავდნენ.

ადგილობრივ ბეგებს და ალებს მოესპოთ ყოველგვარი პოლიტიკური
უფლებები, მათ ოსმალეთის პენსიებიც კი დაჰკარგეს და უსამსახუროდ
დარჩნენ. ისინი ამ მდგომარეობამ ცარიზმის წინააღმდეგ განაწყო. შეიქმ-
ნა შურისმაძიებელთა ტერორისტული ორგანიზაცია, რომელმაც მიზნად
დაისახა რუსი მოხელეების განადგურება.

სამსახურიდან დათხოვნილი ნური-ბეგ ხიმშიაშვალი გაუნაწყენდა
რუსეთის ხელისუფლებას, რომელმაც გენერალი გრიგოლ გურიელიც არ
დაინდო და აიძულა გადამდგარიყო.

„თუ ეგრეთი იყო რუსის მთავრობა, რომ შენც კი არ გცა პატივი,
ჩვენ რაღად გვირჩიე აქ დარჩენა, უმწეო მდგომარეობაში რომ ჩავვარ-
დით?! — სწერდა ნური-ბეგი, თუმცა შურისმაძიებლებს არ თანაუგრძნო-
ბდა და ყოველგვარი ტერორის წინააღმდეგი იყო.

ტერორისტები თავის საქმეს მაინც აკეთებდნენ.

აკეთებდნენ და ყველა აკვაცობას ნური-ბეგს, აბრაგთა რაზმსა და
მის მეთაურს ემრულას აბრალებდნენ.

შურისმაძიებლები თანამოაზრეთა შეგროვებას შეუდგნენ. ვინც
შარს ეუბნებოდა, იმათაც არ ინდობდნენ. ტერორისტებს სელმან ცვარი-

მე ჩაუდგა სათავეში. იმისი მარჯვენა ხელი ზივერ თავდგირიძე, რუსთა-
გან სამსახურიდან გაგდებული თევფიყ თავდგირიძის ვაჟი იყო, სელმან-
მა მას ემართლას რაზმის აქტიური წევრის ბაღუ მარშანას გადმობირე-
ბა დაავალა. ბაღუმ ცივი უარით გაისტუმრა, თუმცა იცოდა, რას უქადდა
ეს უარი.

* * *

ლიმანის საბაჟოდან წამოსულ მგზავრს ხოფაში შემოაღამდა. ვახშ-
მოზა კარგა გადასული იყო, პატარა სასტუმროს რომ მიადგა.

— ადგილი არ მაქვს, ჩემო ბატონო, — უთხრა მეპატრონემ, — ცო-
ტა ხნით ავერ, ყავახანაში, შებრძანდით, ბათუმიდან მოსული სტუმრები
მყავს. ცხენებს ელოდებიან, თუ დროზე მოგვარეს, წავლენ და თქვენც
„ხოშგელდის“ გეტყვიო, — თავახიანი პასუხი მიიღო მგზავრმა.

ყავახანაში ერთადერთი ადგილი იყო თავისუფალი, მგზავრმა ხელჩა-
ნთა და ქუდი სკამზე დადო, თავად მეორე სკამზე ჩამოჯდა. ოთახში
ერთიანად თუთუნის კვამლი იდგა, ისმოდა ყაყანი თურქულ, ქართულ,
რუსულ ენებზე.

ერთ მხარეს მაგიდასთან რუსეთის ოფიცრები ისხდნენ, ხოლო მეო-
რე მხარეს ოთხ კაცს თავები დაეხარათ და ხმადაბლა ქართულად საუბრო-
ბდნენ. მგზავრს არ ესმოდა მათი ლაპარაკი.

— ვინაა ეს კაცი? — იკითხა სელმან ცვარიძემ.

— ვინ იქნება, რუსების შემოგზავნილი ვიღაც მისიონერი, ვერ ხე-
დავ, ევროპულად აცვია? — თქვა ერთმა.

ერთხანს ოთხივე შეფარულად უმზერდა უცნობს.

მერე საუბარი გააგრძელეს. ერთმა კვლავ მოუხედა მგზავრს, დიდ-
ხანს უცქირა.

— ეს, მე მგონი, ქუთაისიდან ჩამოსული ფილიპე ომიანიძეა. ბორჩ-
ხელ იბრაიმ კერაშიძესთან ამხანაგობდა. ქართული დრუჟინა რომ ამო-
ვიდა საზღვრის გასაღელლად, ლაზები არ უშვებდნენ ჭოროხს გაღმა და
ხალხს ემუქრებოდნენ, ვინც ჯარს გაიყვანს მდინარის მეორე მხარეს.
მოვკლავთ, სახლს დაეწვავთ და ცოლ-შვილსაც ავუწიოკებთო. ამ კა-
ცმა ერთ ღამეს ჩვენი იბრაიმის ნავით გაიყვანა ერთი ასეული და დაიხს-
ნა ისინი ჭოროხისა და თოფის პირიდან. იბრაიმ კერაშიძეს აკლებას
უპირებდნენ, მარა ისევ იმ ჯარმა იხსნა შურისძიებისაგან. ეს კაციც იმ
დასახლდა. ეტყობა, სასტუმროში ადგილი არ არის და ბარგი-ბარხანით
აქ შემოსულა, — თქვა ერთმა თანამოსუფრემ.

— ნეტაი ახლა სად მიდის? — იკითხა ცვარიძემ და კაცს დააკვირდა.

— ვინ იცის, — სელმანს მიუბრუნდა, — შევეკითხო?

— მოიცა, სერათ! — ცვარიდემ ყავა მოსვა. ცივი წყალიც დააყოფო და მხლებლებს ანიშნა, მომისმინეთო.

— ეს კაცი რომ ვინმემ მოკლას, რა მოხდება?

— რატომ უნდა მოკლას? — შეცბუნდნენ თანამესუფრენი.

— არა, ისე, მაგალითად, ასე რომ მოხდეს?

— რა მოხდება და, რუსის თავრობა იმ სოფელს თუ არა, ოჯახს დედაბუდიანად აიკლებს. — თქვა ულევა ლაზმა.

სელმანმა სერათს ანიშნა, აქეთ მოიჩოჩეო და რაღაც წასჩურჩულა. ოფიცრების მაგიდიდან ერთმა წამით სელმანს მოუხედა, შემდეგ ისევ მიბრუნდა, მაგრამ ყური ამათვენ ჰქონდა მიგდებული.

ცოტა ხნის შემდეგ სერათი გარეთ გავიდა, სასტუმროს პატრონი მონახა, რაღაცაზე ზმადებული საუბარი გაუბა.

უკან მობრუნებულმა სერათმა სელმანს რაღაც ანიშნა და თავისი ადგილი დაიკავა. საუბარი სხვა თემაზე გადაიტანეს.

ამასობაში ფილიპე ომიანიძე წამოდგა და სასტუმროს მეპატრონეს თავი შეახსენა.

— ბათუმელ სტუმრებს ცხენები არ მოუვიდათ და ამაღამ ჩემთან რჩებიან, სამწუხაროდ თქვენი მიღება არ შემიძლია. — იმედი გადაუწურა სტუმარს.

— ამ შუალამისას სადღა წავიდე? — შეწუხდა ომიანიძე.

— მე მივასწავლით ერთ კაცს, აქედან შორს არ ცხოვრობს, იმის სასტუმრო ოთახი მუდამ ღიაა, მიხვალთ, ღამეს გაათევთ, დანაყრდებით, — დაამშვიდა მასპინძელმა.

— ვინაა ასეთი ღვთისნიერი? — იკითხა ფილიპემ.

— აქვე ცხოვრობს, სამასიოდე მეტრზე, შემალღებაზე, ტყის პირას აქვს სახლი, ბაღუ მარშანიას ეტყვიან.

— ასე გვიან კაცი როგორ გავადვიდო? — იუხერხულა ომიანიძემ.

— არა უშავს, ბატონო. პატრონს ნუ შეაწუხებთ, მისასვლელთან პირდაპირ კიბეებზე აბრძანდით, კარები ღია დაგხვდებათ, შებრძანდით, ივანშშეთ და დაიძინეთ.

ომიანიძემ მადლობა გადაუხადა კეთილი რჩევისათვის, ქუდი დაიხურა, ზელჩანთა აიღო, მაგიდაზე ყავის საფასური დადო და გავიდა.

* * *

ღილის ნამაზის ლოცვა არც კი იქნებოდა დამთავრებული, როცა ბაღუს სახლიდან ჯერ ქალის საშინელი შეკივლება, შემდეგ მამაკაცების გაძახება-გამოძახება და ყაყანი გაისმა.

სამოსაფერო ოთახში შესულ მეზობლებს შემადრწუნებელი სურათი

დახვდათ: ყელგამოღადრული უცნობი კაცი ლოგინიდან გადმოვარდნილიყო და იატაკზე სისხლის ტბაში ცურავდა. მეზობლებმა სასტუმროდ შეატყობინეს სოფლის მამასახლისს, მალე მუდირიც მოვიდა. იმათ ართვინში და ბათუმში კაცები დაგზავნეს ხელისუფლებისათვის შესატყობინებლად. სასტუმროდან მოსულმა ოფიცრებმა განკარგულება გასცეს გვამზე და ოთახში არსებულ ნივთებზე ხელი არ ეხლოთ. მოკლულის ტანსაცმელი ხელუხლებლად იდო სექვზე. მოსულთა შორის სასტუმროს მებატრონეც იყო, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, თითქოს ამ უბედურთან წუხელ არავითარი საუბარი არ ჰქონია.

ფილიპე ომიანიძის მკვლელობის გამოძიება სეიფულა ნაჩალნიკმა თავად იკისრა. გამოძიებლები ბათუმიდან ამოიყვანა.

იმ ღამეს ბაღუ მარშანია სახლში არ ყოფილა. ცოლ-შვილს ვერ გაუგია სტუმრის მოსვლა. ის ჩვეულებისამებრ შესულა ღია სასტუმრო ოთახში, მაგიდაზე გაწყობილი მჭადი და ყველის ნაჭერი შეუჭამია, გაუხდია და დაწოლილა. დილით ოჯახის დიასახლისს კარები ჩაკეტილი დახვედრია. ფანჯარა ღია იყო. ქალი დაეჭვებულა და ბიჭის ფანჯრიდან გადაყვანა გადაუწყვეტია. ფანჯარაში შეხედვისთანავე ბიჭს ელდა სცემია და იგი კინალამ კიბიდან გადმოვარდნილა, კივილი მოურთავს და მეზობლებიც შეყრილან.

გამომძიებლებმა სახლი საგულდაგულოდ გაჩხრიკეს.

მოკლულს ტანსაცმლის ჯიბეები გადმობრუნებული ჰქონდა — ერთი კაპიკიც არ აღმოაჩნდა, ვერც მისი სხვა რაიმე ნივთი და პირადობის დამამტკიცებელი საბუთი ვერ აღმოაჩინეს. სახლის სხვენზე ხელჩანთა ნახეს. სრულიად ცარიელი, ხელჩანთის სარქველზე ქიმიური ფანქრით სახელი და გვარი „ფილიპე ომიანიძე“, ეწერა. ეტყობა, მკვლელებმა ვერ შენიშნეს, თორემ ამ ნივთიერ საბუთსაც მოსპობდნენ. თუმცა მისი სხვენზე შეგდების მიზანი სულ სხვა რამ იყო.

გამოძიება იმთავითვე უკუღმა, ბაღუ მარშანიას წინააღმდეგ წარიმართა. ოჯახის უფროსის სახლში არყოფნამ და ხელჩანთის აღმოჩენამ უსამართლოდ გადაწყვიტა დადანაშაულებულთა ბედი: გამოძიება ამტკიცებდა, რომ ცოლ-ქმარმა მათთან მისული უცნობი სტუმარი გაძარცვეს და მოკლეს. გვამის გადამალვა ვედარ მოასწრეს, ბაღუ მარშანია სახლიდან გადაიკარგა იმ მოტივით, მკვლელობა სხვას დაბრალებოდა, რომ ამის შესახებ მისი ოჯახის წევრებმა არაფერი იცოდნენ.

სასტუმროდან მოსულ ოფიცრებს ერთი სამოქალაქო ტანსაცმლიანი კაცი გამოეყო, მძებრებს რაღაც უთხრა, იმათ ნაჩალნიკს მოახსენეს, მაგრამ სეიფულა ათამალიბეკოვს ამ კაცის ნათქვამი არ მოეწონა და გამოძიებლებსაც ურჩია მისთვის არ მოესმინათ.

ეს კაცი ქვეითი ჯარის ექიმი, ნადვორნი სოვეტნიკი, ნიკოლოზ საველიევი იყო. მან ქართული კარგად იცოდა და იმ დამეს ყავახანაშიც ადევნებდა თვალს სელმან ცვარიძის ძმაკაცების საუბარს. საველიევი გამომძიებლებს დაემუქრა: თუ სწორად არ წარმართავთ ძიებას, ამის შესახებ ოლქის პროკურორს და გუბერნატორსაც მოვახსენებთო.

საქმე მაინც წინასწარ დაგეგმილი გზით წავიდა. ბაღუ მარშანია და მისი ცოლი გამსვლელმა სხდომამ გაასამართლა და ორთავეს სიკვდილი მიუხაჯა. საველიევს ცრუმოწმეობა დასწამეს და კერძო განჩინებით სამხედრო პროკურორს გადასცეს. მან გამომძიებელი ღუელში გამოიწვია.

* * *

რანაირი აღიდება იცის კელასკურის წყალმა. ავერ კაცი მდინარის ნაპირზე სუფთა წყალში თევზაობს, უცებ საშინელ შხუილს და გუგუნს გაიგონებს, დროზე თუ არ უშველა თავს, შეიძლება მოვარდნილმა ნიაღვარმა თან წაიღოს. ეს ალაგობრივ დიდმა წვიმამ იცის, მაშინ მდინარეში წყალი ერთი ათად გაიზრდება, კალაპოტიც სამი-ოთხი მეტრით მაღლა აიწევს და გამძვინვარებულ სტიქიას თავის გზაზე ყველაფერი თან მიაქვს. ვეება ლოდებიცა და ხეებიც, სულდგმულიც, ფარებიც, წისკვილებიც და მისი არხებიც.

იმ წელიწადს კელასკურის წყალმა არცერთი წისკვილი არ დატოვა თავის ადგილას. ხალხს ათ-თხუთმეტ ვერსზე მურღულის ხეობაში დაჰქონდა საფქვავი.

* * *

სოფელ ნინოწმინდის ბოლოს ძველ ხიდთან ემრულას რაზმელები მოყრილიყვნენ. არხის გაყვანა დაემთავრებინათ და ახლა წისკვილის აღდგენას შესდგომოდნენ.

ბექსიამ წისკვილის ბორბალს უკანასკნელი ფრთა მოარგო, კვერკვეტი დაჰკრა და თავის ადგილას ჩასვა.

— თავი გადავხერხეთ, — უთხრა ემრულას და ბირდაბირის ერთი ბოლო მიაწოდა, — არქის ჩამოსაცმელი ადგილი მოვამზადეთ.

ხერხი რამდენიმეჯერ გასწი-გამოსწიეს, ბორბალს თავი მოუმზადეს, ნეკერჩხლისაგან საგანგებოდ გამოთლილი არქი ჩამოაცვეს და წამოაქუდეს.

— სიძე-კაცს არ დაემსგავსა ჩვენი ბორბალი? — თქვა ბექსიამ და ნაკეთობას გაზრდილ შვილივით ახედ-დახედა.

— ხელი და მოფერება ყველაფერს უზდება, უსულოსაც და სულიერსაც. — დაუდასტურა ემრულამ.

— კაცი რომ გაჩნდება, იმას ღმერთი დიდ ვალს აკისრებს. ყველაზე დიდი ვალი მაინც სულდგმულის გაკითხვა, მისი შეცოდება და შემწობაა. ამის კეთებაში სულ ერთი აზრი მიტრიალებრა თავში. ამ წყალდიდობაზე თურმე სამი პატარა ბიჭი მდინარისპირაზე მისულან გამორიყული თევზების ასაყრეფად. უეცრად აღიღებული მდინარე მოვარდნილა და ბიჭებზე ირგვლივ შემოუვლია, ის ადგილი პატარა კუნძულად გადაქცეულა. ბედზე იქვე ხე ყოფილა და ბავშვები ზედ ასულან. წყალი თანდათან მატულობდა. ბავშვებს ყვირილი მოუერთათ, მდინარის ორივე მხარეს ხალხი შეყრილა, მაგრამ წყალში შესვლა ვერავის გაუბედავს.. ერთი დღე და ღამე დარჩენილან ბავშვები ხეზე. მხოლოდ მეორე დღეს გავეშვებულ მდინარეში ბათალი ბაბუჩაშვილი შესულა, თან თოკი წაუღია და თითო-თითოდ ბავშვები სამშვიდობოზე გამოუყვანია.

— წელან რომ ვალი ახსენე, ის ადამის მოდგომას სისხლსა და ზოც-ში უნდა ჰქონდეს. თუ ამის შემდეგ კაცი მოვალეობას არ ასრულებს, იგი ლაჩარია.

— რაც მე ვთქვი, ეს სიკეთეა. ასეთი ქცევა არ იკარგება, მას გველის-განაც სიკეთე მოსდევს. — ემრულა ოსტატს მიუბრუნდა.

— ბორბალი მზადაა, მოდი, უსტა, ჩაიბარე. — მერე აბრაგმა წისქვილის ღელისბოლოს მიაპყრო მზერა. — ესენი ვინ არიან?

ქვემოდან ორი ცხენოსანი და ერთი ქვეითი მოდიოდნენ.

მხედრებმა ცხენები პირდაპირ წისქვილთან მიაგდეს, შუაში ქვეითი პყავდათ. ხელები უკან გაკრული ჰქონდა. ცხენოსნები ჩამოქვეითდნენ და დამხედურს მიესალმენ. ერთი მათგანი სულო მეხეშიძე იყო.

— ვინ არის ეს კაცი? — ჰკითხა ემრულამ.

— ეს კაცი კი არა, არაკაცია, — თქვა სულომ და ტყვეს შეუღრინა. — თქვენთან სამართალში მოვიყვანე.

— რაო, რა დააშავა? — იკითხა ემრულამ და ხელებშეკრულს ირიბად ახედა.

სულომ ერთხელ კიდევ მწყრალად გადახედა ტყვეს და დაიწყო:

— ოცდარვა ოქტომბერს ქუთუმების სამი ოჯახი მოდიოდა მთიდან კახაბერში. გზაზე შემოაღამდათ და ჭოროხის ნაპირს კარავი დასცეს. გადარეულმა ჭოროხმა ეს სამი მოსახლე ქუთუმი, სულ თორმეტი სული, წაიღო თავისი ბარგი-ბარხანით. იმათი წივილ-კივილის ხმა შორს გაისმოდა თურმე კაი ხანს, მაგრამ მშველელი არავინ გამოუჩნდათ. იქვე ახლოს ყოფილიყო ეს მუდრეგი, მაგრამ იმ საცოდავების დახსნისათვის შეიდი მანეთი მოუთხოვია. ქუთუმს ეს ფული არ ჰქონდა, რომ ხელთ მიეცა და ამით დაეხსნა ამდენი სულდგმული. შორიდან უცქეროდა, ჭოროხი როგორ მიაფრიალებდა ამდენ ქალ-ბაღანას თავის ტალღებში. ახლა

როგორც გავიგეთ, იმ უბედურთა ნათესავეებს საჩივარი შეუტანიათ ზე-
ლისუფლებასთან, მაგრამ ამას რა მოყვება, თვითონ იცით.

ემრულამ საცერივით თვალები პატიმარს მიაპყრო.

— შეუხსენით ხელები! — უთხრა სულოს.

— სწორია, რაც თქვა მეხეშიდემ? — ახლა აბრაგი ფერდაკარგულ
დამნაშავეს შეეკითხა.

— სწორია. — წყნარად თქვა მან, მაჯებზე ხელები უაზროდ მოისვა
და თავი უფრო ჩაჰკიდა.

— მერედა, სად დაიბადე, სად გაიზარდე ამხელა ჩოყლაყი, ვის რათ
უნდა შენი ნავი, ანდა თავად შენ რა კაცი ხარ; სოფლაჯ მოსულ, უცხო
კაცს ძაღლიც კი შეეწევა. რა გიჭნია ეს შენ სინდისგარეცხილო!

— ენახოთ და, არც ხელისუფლებამ, არც ჩვენმა სამართალმა პასუ-
ხი არ მოგთხოვა, სოფელში რა პირით გამოჩნდები, თვალში როგორ შე-
ხედავ მეზობლებს? — შეუტია სოლომონიძემაც.

საუბარში უსტა ისრაფილიც ჩაერია.

— დავუბრუნოთ, ემრულავ, ეს კაცი რუსის თავრობას. ამას ციმ-
ბირს აქეთ დაატოვებინებენ და საცხა ყინულში ჩაკვდეს, ჯობია, ვიდრე
სოფელში თავი გამოყოს.

— არა, — თქვა ემრულამ, — ამან სასჯელი აქ. მის ქვეყანაში, მის
ხალხთან უნდა მოიხადოს, იმათ უნდა დაუმტკიცოს, რომ არაკაცი იყო...
დარჩენილი ცხოვრება კაცად დადგომას უნდა მოახმაროს, სხვა რომ ერთ
კარგ საქმეს იზამს, ამან ორმოცი უნდა გააკეთოს, მაშინ გახდება კაცი.
ჰა, რას იტყვი შენ! — შეუყვირა ტყვეს.

— რა უნდა ვთქვა. — თავი ასწია დამნაშავემ და ოდნავ გამსწევებუ-
ლმა გააგრძელა, — იმ ღორებს ნუ ჩამაბარებთ და თუნდაც აქ მომკალით,
მაგი რომ მდომებოდა, მე იმათ ხელში ვიყავი და არ გამოვექცეოდი. რა
ვქნა, რამ შემშალა, მე თვითონაც არ ვიცი. — ცოტა ხანს იყუჩა. — მეტი
ლარიბი ვარ, ემრულავ, მეც რვა შვილი მყავს. მაგულიანებდნენ. ქურ-
თებს ბევრი ფარა აქვანო და მეც გავებდე ამისთანა საშინელი საქმე.

— ნავი სად გაქვს? — შეეკითხა მალაყმაძე.

— აგერ, კელსაჭურის და ჭოროხის შესართავთან. — იყო პასუხი.

მალაყმაძის სამართალი ასეთი იყო: მენავე ეზიზ ფოთელიძე ამ წუ-
თშივე სულო მეხეშიდემ წაიყვანოს, ჭოროხის პირები მისივე ნავით მოი-
აროს, თუ საჭიროა, ზღვაშიც ეძებოს დამხრჩვლები, ნაპირზე გამოიტანოს
და კახაბერში მისიანებს მიგვაროს, დამარხვის ხარჯებიც მან გაიღოს.
იქედან რომ მობრუნდება ხუთი წელი ჭოროხზე ღარიბ-ღატაკი მგზავრ-
ბი, ვისაც ემრულა იმერხეველის საბუთი ექნება, უფასოდ ატაროს!

ბათუმ-ართვინის გზატკეცილი სულ ჭოროხის პირს მიჰყვება, როგორც გზა შემალდება და უფსკრულის თავზე გაივლის. ამ დროს გზაც ზეწვის ხიდსა ჰგავს და ცხენ-კაცის ბედიც, როგორც იტყვიან, ბეწვზე ჰკიდია.

სიკვდილმისჯილი ბაღუ მარშანია და მისი ცოლი არტანუჯის საბო-ქაულოდან გამოიყვანეს და მეორე, სოტნის ჯარისკაცების თანხლებით ბათუმის საპრობილეს გზას გაუყენეს. ბაღუს ხელ-ფეხზე ბორკილები ედო, ცოლს კი მხოლოდ ხელები ჰქონდა შეკრული. კაცს ნაწამები სახე ჰქონდა, ქალი უფრო მხნედ მიაბიჯებდა. ბაღუ ფეხებს რალაცნარად მიათრევდა და ზოგჯერ თვალები ისე შორს გაექცეოდა, იფიქრებდი, სადაცაა გზაბაწარს ველარ დანახავს და უფსკრულში გადაიჭრებო. რა არ გაუელვა თავში განწირულს, ხანმოკლე ცხოვრებაც წინ გადაეშალა: „ძლივს დავადექი ცხოვრების გზას, ცოლიც შევირთე, ბავშვებიც მეყოლა, ნუთუ ამით უნდა დასრულებულიყო ყველაფერი... არა, ცუდი საქმეც მიკეთებია, კიდევ მიყაჩაღნია და კაციც გამიქურდავს, მაგრამ არავინ მომიკლავს. ყაჩაღობაზე და ქურდობაზე სიკვდილს არავის უსჯიან. რაღა მე გამწირეს, რატომ არ შემობრალეს, კი, კი ბატონო, თაბუ სამუშაის გაძარცვა და ზღვაში გადაგდებაც დავაბირე... ნიაზ ვანილიში რომ არა, ამას მართლაც გავაკეთებდი. სწორედ მაშინდელმა სირცხვილმა გამოიყვანა კაცად. ვის დასჭირდა ფილიპე ომიანიძის, პატიოსანი კეთილი მოხუცის ასე უწყალოდ მოსპობა, ისიც ჩემს სახლში... არა, არა, ბატონო ფილიპე ომიანიძე მე არ მომიკლავს. საკუთარ სახლში მოსულ სტუმარს, მტერიც რომ იყოს, ხელს ვინ შეახებს. ჩემი სამოსაფეროს კარები განა ამისთვის მქონდა ღია? ვაკეთებდი იმას, რაც მამაჩემის ძელებს გაუხარდებოდა. ვინ დამაბრალა ასეთი მხეცობა, ვის რა დაუშავე?“

ბაღუს ცოლს აქა-იქ ჩამოხეული ჩარჩაბი ეცვა, დროდადრო ქალი შეკრულ ხელებს ჩამობურთულ სახესთან მიიტანდა, ეტყობოდა, ოფლს იმშრალებდა. აქაურებს სიკვდილი ერჩიათ პატიმრობასა და უცხოთა ხელში ჩავარდნას, ამიტომაც, რომ დამნაშავენიც კი ყოველივე გზებით ცდილობდნენ სამართალზე თავის დაღწევას. ამ უბედურსაც თავისი საფიქრალი ჰქონდა: „სად მიყავართ ამ ურჯულოებს, სად წაგვიყვანებენ. ჩემ კაცთან მე ვიღან მამყოფებს, ვინ იცის, სად შემამწყვდევენ. სიკვდილი სიკვდილია, მარა სახლის ქალს, ქმარ-შვილის პატრონს კაცის მოკვლას მაბრალებენ, ღმერთი ხომ ხედავს, რომ დამნაშავე არ ვარ. მარა ამათ რას მიახდენ. ესენი მხეცები არიან. აჰ, არა, სიკვდილი ჯობია ამათ ხელში ყოფნას, ესენი რომ მოგკლავენ, მერე ვიღას დააჯერებ, დამნაშავე რომ არ ხარ?“.

„სიცოცხლე რაღათ მინდა, თავი თუ ვერ ვიმართლე“, — ფიქრი ხმა-
ბაღლა გამოხატა ბაღუმ.

საღდათმა კონდახი ბეჭებს შორის ჩასთხლიშა და ნაბიჯი ააჩქარებინა.

— საღ მივდივართ, საღ? — იკივლა ქალმაც.

საღდათი მასაც მიეჭრა და მუჯლუგუნი ჰკრა.

ბაღუმ ცოლს მოუხედა, თითქოს რაღაც ანიშნა.

ამასობაში ბადრაგი ბორჩხას ჩასცილდა და სოფელ კელასკურთან
აგრძელებდა გზას. აქ გზა ფრიალო კლდეებში გადის. ქვემოთ კი, თვალ-
ჩაუწყდენ უფსკრულში, ამღვრეულ ჭოროხს მიაქვს ყველაფერი.

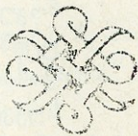
ქალმა ერთი აქეთ-იქეთ მიმოიხედა, ახლა მას შეშლილის თვალები
ჰქონდა, ნაბიჯს აუჩქარა, ქმარს მიეჭრა და შეკრული ხელით, მთელი ძა-
ლით უფსკრულისაკენ უბიძგა.

ბაღუ წაბორძიკდა, თავის შეკავება სცადა, მაგრამ ბორკილი გაებ-
ლანდა და უფსკრულში გადაფრინდა. ელვის სისწრაფით ქალიც მას გა-
დაჰყვა.

მხოლოდ კაცის თავგანწირული შებლაღვლება გაისმა, ხეობამ კაიშე-
ორა ექო და მალე ისიც მიწყნარდა.

ჯარისკაცებმა ვერაფერი მოასწრეს. დიდხანს იდგნენ გაოგნებულნი.
ერთმანეთში რაღაც ყაყანი ასტეხეს, უფსკრულისაკენ გადაიხედეს, მკრე
ორად გაიყვნენ. ერთმა ჯგუფმა ბათუმისაკენ გააგრძელა გზა, მეორე არ-
ტანუჯს დაბრუნდა.

(გაგრძელება იქნება)

რას გაიგებს ამერიკა,
რას გაიგებს ევროპა.
ჩემი ერთი ღამის ბოლმა
მის თაობებს ეყოფა.
დაჩეხილი, დამეხილი
(მათ ზომ ტკბილად ეძინათ).
ცხრა შვილს ვყიდდი, რომ მეთათე
სიკვდილს გადამერჩინა.
მზე ჩაქრა და
უფსკრულის ცა
მოგვეჩვენა ნათელად.
რწმუნისათვის ვეწამეთ და
ერთმორწმუნემ გაგვთელა,
ზოგჯერ ბორკილს ვივიწყებდი,
ზოგჯერ მაინც ვმღეროდი,
ჯავახეთში ღვთისმშობელს და
წმინდა ნინოს ველოდი,
დავიღალე,
დროშებს შლიდა
სიძულვილი აშლილი,
მიიკუნწა სიყვარული
გალახული ბავშვივით.
ვერ იქნა და გათვალულმა
ყელი ვერ მოიღერა,
წყევლა-კრულვამ გადაფარა
ცხრა აბრილის სიმღერა,
რადგან ყველამ მოგვაფრქვია
შხამი გადაშალული,
რადგან ყველას შევარჩინეთ
ჩირქი,
სისხლი,
მამული,
დარდში იშვა,

ცრემლში იშვა,
და რომ არ გაგვეგუდოს,
მომავალი დავინდოთ და...
ერთმანეთსაც შევეუნდოთ.
გალახულო,
გალანძლულო,
გაძარცვულო ერო,
დაბოლმილო,
დამცრობილო,
უფრო საყვარელო..

* * *

ლამდება... მერამდენედ
მე გავღენე რიცხვები
და არც გათენებაში
არ იცვლება რამე,
სისხლში გასულბორცდით და
ვეღარ ამოირწყვებით,
ვერც გივიწყებთ სიჩუმით
მოგუგუნე წამებს.
უცებ შემეჩხვებით
და სიმართლით მწარით
სუყველაფერს ეხებით,
რითაც ყოფას ვავსებ,
აცდენილი ტყვია და
აცდენილი ბწყარი
უკან მიბრუნდება და...
ვირინდები ასე.
ნეტა მას, ვინც ცდება და
ვინაც ვერას ხვდება.
ვისთვის მოდის შვებად
და სიზმრებად ღამე,

მე კი დავიღალე და
აღარ მჯერა „ხვალე“,
ნახევარი გავიდა,
ნახევარიც შხამებს.
სიყვარულით გავლილი
სიძულვილით მომდევს
და გმირობაც სასწოროზე
ღალატის სწორ ფასობს,
ღმერთს აღიდებს ვერცხლის წილ.
კინც სდევნიდა ოდეს,
ისევ ვერცხლის ნდომით და
დღეს მოციქულს მსგავსობს.
შენ კი... ვერ გაიარე,
შენ კი... ვერც გაიფრინე.

შენ კი... ვერც გაცურე და
ვერც მიწაზე იცოცე,
დაგრჩა ტერფზე იარა,
ფრთებიც გადაიქლითე,
ტალღაც გუბედ იქცა და
ნურაფერს გაიოცებ.
არც ვინ დავიმადლის და
არც გეკუთვნის მადლობა
და მართალიც იქნება
ამერიც და იმერიც,
ვერ შესძელი ბოლომდე,
ვერაფერზე დანდობა,
კაცი ქრება, სურათზე
რჩება მკრთალი იერი...

* * *

ასე მგონია, სხვა დროიდან
კაცქერით ყველას,
აკი ამბობენ, რომ ყველა დრო
გვერდიგვერდ სახლობს,
აქ, ამ მინდოროზე
ამორძალი ყელსა სჭრის მძევალს,
აქვე სპარსელი ბერძენს ებრძვის
პეტრასთან ახლოს,
ამ წუთს, როდესაც
მოეუკიდე სიგარეტს შვებით,
ტყვე ქალს ჰყიდიან, ბაზარია
და ხარობს აღა,
ორმოცდაათი დროშიანი სასახლე მხრებით
გააქეთ ჩვენს ბიჭებს და მოედანს აჭდობენ
დაღად.
ჰო, ყველაფერი ახლა ხდება.
ხდებოდა უწინ,
მოხდება მერე, მე კი... ვარ და... არცა ვარ თქვენთან,
იუმცა წლების წინ საზეიმოდ გავკრიჭეთ ხუცი,
ვართ და არცა ვართ,

არც ეშმაკთან და აღარც ღმერთთან.
ვარ და არცა ვარ,
არც თქვენთან და
არც თქვენს გარეშე.
ვერც ომს ვაცხადებთ
და ვერც ზავი შევეკარით ფიცით,
ვერც ვიბატონებ თქვენს ზედა და
ვერც ვიფარეშებ,
უთქვენოდ მოგკვდი
და თქვენს გვერდით მოგკვდები, ვიცი.
მაგრამ ჩემს დროში იქნებ შხამით სავსე თასი და
ნექტარით სავსე თასიც ჩემი ლოდინით მოცდა,
არის კაცი კი,
ვინც თავისი ტვირთი აზიდა
და ვინც თავის წილ ალერსში მოკვდა?!

* * *

როს ჯრჟოლა გადნა და მიიღურსა
მაშინ შეგვყარა ბედმა ტიალმა,
რა იქნებოდა, ჩვენს სიყვარულსაც
ვარდისფერ ნისლში ეხეტიალა,
ბედო კი, როგორც იატაგანი
კვლავ ასამარებს ფიქრებს ფრთიანებს
და მტკივა ჩემი ყრმობა, რადგანაც
შიგ ჩასახლება დააგვიანე.
და ზოგჯერ ვნატრობ მწარე ნაღველით
ავვიყირავდეს ჟამი, ნეტავი.
მე ისე მინდა ვიყოთ ბაღლები,
მიყვარდე ვნებით გაუბედავით..
და განვიცადო, რაც განმიცდია,
სევდა, იმედი,
კრთომა გამხელის,
რაც ჩაინავლა სულში სინაზე
კვლავ აღდგეს, ოღონდ.. შენი სახელით.

გაზაფხულამდე ჯერ ზამთარია
და შემოდგომის ნაგლეჯი მცირე,
როგორც სნეული, განწირული
ორიოდ დღით მომჯობინდება,
ისე, იმგვარად მზე გვაპურებს
ცრუ იმედებით,

ჰაერსაც, როგორც
ლაზარეთის ნესტიან კედლებს,
თითქოს წამლების სუნი დაჰყვება,
ჯერაც ხმაურობს ქალაქის ბალი
და კანტიუნტად შერჩენილ წყვილებს,
როგორც ხის ტოტზე შერჩენილ ნაყოფს,
ალარ დასტოვებს

პირველივე წვიმა და ქარი.
გაზაფხულამდე ჯერ ზამთარია,
გაზაფხულამდე იქნება სუსხი,
გაზაფხულამდე იქნება თოვლი
და ალბათ ყველა ვერ მიაღწევს
გაზაფხულამდე.

შენ გამოდიხარ ჩუმიად ბალიდან
და შემოდგომის ნაგლეჯი მცირე
უფრო გამწარებს, ვიდრე გამშვიდებს.
ჩაიხშიანეს იმედებმა

და ჩაიკარგნენ,
არც არაფერი შეიცვალა სასიკეთოსკენ.
ბოლმაზე ბოლმა
მოგიმატა და ჩაიარა
იმ გაზაფხულმა,
იმ ზაფხულმა,
იმ შემოდგომამ,
იყოს ზამთარი...

რომაელი სენატორივით
შენც ჟინიანად იმეორებ:
„კართაგენი უნდა დაინგრეს!
კართაგენი უნდა დაინგრეს!“

მთელი სიცოცხლე მსურდა მეგიუა
და უიმედოდ მდევდნენ დახლები,
შენ, სულო ჩემო, მობრუნების ჟამს
მარქვი, რა სხეულს ჩაესახლები.
ლტოლვილობისას ვჩეხე ხიდები,
აწ აღარ ძალმიძს ტკივილთა თმენა
და ის, რომ მაინც არ ვიყიდები.
სიჯიუტეა და არა რწმენა.
დაგავიწყდება ყოველი, სულო,
მაგრამ იდუმალ დაღლა შთენილი,
ხელახლა მოხვალ, რომ აღასრულო,
რაც ციურ წიგნში არს დაწერილი.
შენ — აღბეჭდილი მარცხით წყეული.
წინ მახეები — უკვე ახლები
და თვალწინ მიდგას ბავშვის სხეული.
რომელშიც ტანჯვად ჩაესახლები.
და რომც დაჰკარგო მაღლით სუფევა,
ოუკი სიმხნევე შეგერჩა ოდნავი.
ბავშვის სახელით შეჰვედრე უფალს.
არ მოგაბრუნოს შესაცოდევად.

როგორც გუშინდელს ჰგავს დღევანდელი,
ჩანს ხვალინდელიც დღეისდღის სწორი
და სულს ედება კვდომის ნაღველი,
ვით პროვინციულ ქალაქებს ჯორი.
თმებს გადაუვლის ათიოდ წელი
დღეისდღის საგზლით იქნები იქაც,
აზრიანს აღარ, სასწაულს ელი
და ვარსკვლავთ უცქერ, ვით ყავის ჭიქას.
ერთი ხუმრობა ვარსკვლავთაც მართებს,
იქნებ ის წამიც სადღაც ელავდეს
და შენს შობამდე დანთებულ სანთელს
გზად შეგახვედროს ხვალინდელამდე.

ხმით ნატირალი

ბათუმის გვაგონდება წვიმა...
 ბათუმის გველანდება ზღვა,
 ბათუმში გვენატრება... ვინა...
 ბათუმის გვესიზმრება ქვა.
 ტკივილი სტრიქონებად გვექცა,
 გეტანჯავს გულცივობა დედის...
 ქალაქის უდაბნოსფერ ზეცას
 წაშლია ორი ძმის ბედი.
 ბათუმის გვენატრება წვიმა...
 ბათუმის გვესიზმრება ზღვა,
 ბათუმში გვაგონდება... ვინა...
 ბათუმის გველანდება ქვა.
 დავგაზრჩობს ცრემლიანი ქარი—
 საკრავს აწყვეტილი ხედი...
 მოგვბლავის ნავსადგურში მდგარი

უცხო, შორეული გემი.
 ბათუმის გვესიზმრება წვიმა...
 ბათუმის გვაგონდება ზღვა,
 ბათუმში გველანდება... ვინა...
 ბათუმის გვენატრება ზღვა...
 ვტკბებით წარსულის გახსენებით,
 ძმავ,
 დარდის ცრემლების დასველებით,
 მუხის პარნასზე ასვენებით
 ოცნებით ვტკბებით, ო!..
 ვთვრები შხამიან სასმელებით,
 ძმებისგან კრული — დასმენებით,
 უჭირისუფლოდ განსვენებით,
 უშენოდ ვკვდებით, ჭო!

3 ე ლ რ ე ბ ა

ღმერთო, შეიწყალე ჩემი საქართველო,
 შენი ჭიბიერი — უიღბლო ასული,
 იქნებ გატეხილი გული გავამრთელო,
 ღმერთო შეიწყალე ჩემი საქართველო..
 შენსავით ჯვარცმული.

ახლა რა დროა?

(პოემის ნაწყვეტი)

ეს სტრიქონები იწერებოდა ქსნის კოლო-
ნია-საავადმყოფოში 1973 წელს.

მე ვიდექი სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე,
და სიცოცხლეს იგივე მნიშვნელობა ჰქონდა
ჩემთვის, როგორი მნიშვნელობაც უნდა ჰქო-
ნოდა სიკვდილს...

ყველა კეთილი,
ყველა ბოროტი,
რატომღაც დუმილს მიირჩევს ახლა.
რა ციაგდება მეგობარო,
ან გამოწვდილი ის ზელები რას ლაღებენ?
გაღამისხენი ათქვირებული ბაღების სუნთქვა —
ეს ასერგასის ნათელი წვიმს თუ...
მალა მიიწევს რწმენის გოლგოთა?
თუ შენ გახარებს იგი, რაც ითქვა
და იმსჯელები მისეულ სიბრძნით,
ჩახედე შენს სულს..
მე ნუ მიყურებ,
სულერთია ჩემთვის ყოველი,
ალარავითარ მნიშვნელობას არ ვაძლევ იმას,
რასაც შენ აძლევ მნიშვნელობას გაზვიადებულს.
მე გეკითხები — რაა მართალი?
ან რა ფერი აქვს იმ ანგელოზს თვალის გუგებში
თავის სამსხვერპლოს მოლოდინში
ბაღების სუნთქვა რომ შეარხია?
მე გეკითხები განკითხვის დღეო
რა არი შენი მიზეზთ-მიზეზი?
მარადისობის სიჩუმეში დაბუდებული
მსხვერპლშეწირული,
აღსრულებული.

მიმახლოვე რვაქიმიან ვარსკვლავის ციავს —
აღმომავლინე და მომეცი ბრმას იგი სარკე,
რომელშიც ჩემი სიწყვდიადე ამოირეკლა, ვით ღვომა
სადღაც.

ო. ზეციერო, მიწიერად ჩემივ სახეზავ
ჩამომასვენე შენს მკლავებზე დაღლილი მგზავრი.

რა არის იგი, რაიც გვადვიძებს
და ცხოვრებაში მიგვერეკება?
რად კივის სულში ჩემი სხეული
ან რას მანიშნებს აღმომხდარი ძახილის ექო?
ო. მიმსწრაფველო მიახლოვება!
ჩემი ხელები ხომ ყველაზე ახლოა ჩემთან
და უფრო ახლო ჩემი ნეკნები
და მაინც სწრაფვა — მიახლოება!
რა საგანია ის საგანი, რომელიც ანთებს
ცნობიერების მიღამებულ სულისკვეთებას
და მაინც გვრჩება შეუცნობელი?
გიყი და ბრძენი მარად ქმნიან ერთდაიგივეს.
შეცნობისაკენ მივილტვით მაშინ, როცა შეცნობა
არ შეგვიძლია.

ყოველ მოვლენას აქვს თავისი დრო და საათი.
ეს კარგად იცის მემწვანილემ თავის ბოსტნიდან.
ახლა რა დროა?

ადექი ძმაო.

მზემ აღავსო ღვინით ფიალა.

ო, მიმნდობელო სულო კეთილო,
გამოანათე მიწიერი ჩემი არსება —
რომ მე შევძლო სიყვარული იმ მეგობრისა,
რომელმაც ჩამცა ბოროტების ლახვარი მკერდში.
ნაკადულეზო და ჩანჩქერებო

გადაედვარეთ და მიაქციეთ
მისაქცეველში ყველა ბოროტი —
იგი ხომ ჩემი ჩრდილი არი,
რა მაქნისია ჩემი ყოფა ჩრდილის გარეშე?
გაგისხარია!
შენთან ვარ ისევ...

ახლა რა დროა?

მეგობარო,

ადექი,

მოდი,

მზემ აღავსო ღვინით ფიალა.

ღვინოს მომითხარ რად იყოფა და რად ერთდება

ყოფიერება ჟინში მიმდგარი —

ნუთუ ეს მე ვარ ორივე ერთად?

მაშ, ის საწყისი?

ის საწყისი საითკენ გიხმობს,

რომელსაც მარად

უმღეროდა

ჩემი მყოფადი

მიმდგომო ჩემში — მყოვარ ჟამიერ

გამომიმყლავნდი სრულქმნილებაში

იმ გამოუთქმელ და ყრუ ბგერებით,

რომელიც სხეულს აჟრჟოლებდა საშინელებით.

საშინელებით ავსებულო,

მე ვდგევარ შენი საშინელი სულის წინაშე,

საკვირველებავ მიწიერო და ზეციერო

აამეტყველე — მარად უტყვი იეროგლიფი —

ხიდღალის სწრაფვა, დამხობილი

ჩემი ასუ-რი.

შენ, ჩრდილო ჩემო,

ბედის ამარა ვიდგე,

როდემდის?

ვინც იციაგა ჩრდილოეთის ცაზე მზის ხილვა

ან აზრის სულში ვინ ჩაიხედა?

ვინ იზეიმა არსაკიდის დამარცხებიდან!

სიტყვა-ნათელო,

ამოქუზდი ჩემი სულის უფსკრულებიდან.

ახლა რა დროა?

მეგობარო,

ადექი.

მოდი,

მზემ აღავსო ღვინით ფიალა.

რით შეგიძლია გამაკვირვო?

მეც ხომ ვიყავი გაკრული კლდეზე,

მეც ხომ ვიყავი აღმდგარი მკვდრებით,
მეც ხომ ვიყავი პილატეს ღრქენა
და აჩეხილი შერქვა ვენახი,
მეც ხომ მიგრძენია საშინელი
ბედის დამუსვრა
და განმიცდია განუცდელი ანკას გაფრენა
მარადისობის მღუშარებაში, რომ თეფშის ფსკერზე
გადამიხსნია საიდუმლოთა ყველა მიზეზი.
გასაკვირველო, რით შეგიძლია გააკვირვო
ჩემი მყოფადი — ციკლთა კავშირში შერთული მაცნე?
ახლა რა დროა?

მეგობარო

ადექი,

მოდი,

მზემ ალავსო ღვინით ფიალა —

თუ შეგიძლია მითხარ ახალი,

რა არა თქმულა ჩემს მღვიმეში

სულის შეწევნით.

ვიყავ გიჟ-ბრძენი და დედამიწა ზურგზე მეკიდა,

კიოდა ჩემში სატიკვარი და იმავ ადგილს

და იმავ წუთში სიხარული ციაგდებოდა.

ჩააქრე ახლა ეს მხრჩოლავი ჭრაქი, ღიოგენ,

ჟანგიან კასრში ტირის ფლეიტა

და გაჭვარტლული სანახები ადამის მოდგმას

ბედის ტრიალით არხვეს იბლისი,

თავზე მადგია სატანჯველი ბედნიერება.

ახლა რა დროა?

მეგობარო ადექი, მოდი,

მზემ ალავსო ღვინით ფიალა.

მიჯნურთ მსურველო ცა გაანათე?

სიკვდილის კერძებს რად ვამზადებთ ჩვენიც სურვილით?

ო, სურვილებო, საით მიცვივით?

რომეცით თქვენი ჯოჯოხეთის გრძნეული წირვა,

ასულის ტრფობას ჩემო გონი დაურყევია

და ბეატრიჩე მოაბიჯებს დაქვრივებული.

ო, სიყვარულო!!!

რა ელვა ხარ,

რა გრძნობა ხარ გამეხებული?

ალექსანდრე ჩხაიძე

ე რ თ ხ ე ლ ...

ასეთი სათაურით მალე მკითხველი მიიღებს ალექსანდრე ჩხაიძის ახალ წიგნს, რომლის წინასიტყვაობაში ავტორი წერს: „...რაც არ დამავიწყდა, მეხსიერებას შემორჩა, ვერსად გამოვაქვეყნე, მაგრამ დასაქარგავდაც მენანება, იქნებ ვინმე ჩააფიქროს, საკუთარ სულში ჩახედოს, ღიმილი მოგვაროს, ამიტომ შევკარი ცალკე წიგნად ჩვენში თუ ცხრა მთას იქით ნანახი თუ მოსმენილი, ნააზრევ-ნაფიქრი, შეხვედრები და შემთხვევები, კურიოზები და პარადოქსები, მწერალური და თეატრალური არაკები, გამოუგონებელი ანეკდოტები...“

გთავაზობთ ფრაგმენტებს ამ წიგნიდან.

ვიყოთ გულწრფელნი, საკუთარ თავს მაინც გამოვუტყდეთ, რომ მეტ-ნაკლებად ყველას გავაწვალებს თავის გამოჩენის სურვილი, ისეთი რამ მოვიმოქმედოთ, წარმოვქვათ, შევქმნათ, ისტორია რომ შემოუნახავს შთამომავლობას. ამისათვის სრულებით არაა აუცილებელი, ალექსანდრე მაკედონელივით ნახევარი მსოფლიო დაიპყრო ან მსოფლიო მიზიდულობის კანონი აღმოაჩინო. ნიუტონის მიერ აღმოჩენილმა ამ კანონმა ერთი ომამდელი არაქი მომაგონა: სტუდენტს გამოცდაზე ასეთი მოსაზრება გამოუთქვამს, ამ ქვეყნად ყველაფერი შემთხვევით ხდება, ვაშლი რომ ჩამოვარდა, იმ დროს ზის ქვეშ შემთხვევით ნიუტონი რომ არ მდგარიყო, მსოფლიო მიზიდულობის კანონი დღესაც არ იქნებოდა აღმოჩენილი. ამ საეჭვო თეორიის გამო პროფესორს დისკუსია არ გაუმარტავს, მაგრამ სტუდენტისათვის უთქვამს, ის ვაშლი თავს დაეცა, თორემ ზოგიერთის თავს ხაზურზაკიც რომ მოხვდეს, მაინც არაფერი ეშველებათ.

არქიმედემაც ასევე „შემთხვევით“, აბაზანაში ნებივრობის დროს, აღმოაჩინა ერთ-ერთი უდიდესი კანონი, რომ წყალში ჩაძირულ სხეულზე მოქმედებს ქვემოდან ზევით მიმართული ამომგდები ძალა, რომელიც ტოლია ამ სხეულის მიერ გამოდევნილი სითხის მასისა. (სიტყვა-სიტყვით ასე ჩამაწერინა ერთმა ფიზიკის მასწავლებელმა). მარტო ეს ეყოფოდა არქიმედეს ისტორიაში დასარჩენად. მას შემდეგ აბაზანების რაოდენობა ზღაპრულად გაიზარდა (ყოველ კვადრატულ კილომეტრზეც და თითო სულ მოსახლეზეც), მაგრამ არქიმედები შემცირდნენ უკუპროპორციულად.

ზუსტად 2347 წლის წინათ ეფესელმა მოქალაქემ, პეროტრატემ, თავისი სახელის უკვდავსაყოფად, დაწვა მსოფლიოს შვიდი საოცრებიდან ერთ-ერთი — არტემიდეს ტაძარი.

102 წლის წინათ პარიზის მსოფლიო გამოფენისათვის ინჟინერმა ეიფელმა ააგო 300-მეტრიანი კოშკი, რომელიც დღეს მის სახელს ატარებს და საფრანგეთის დედაქალაქის სიმბოლოდაა გადაქცეული.

ერთმა გაანადგურა, ხლო მეორემ — ააშენა, მაგრამ ორთავემ სამუდამოდ დამ-
კვიდრა ადგილი კაცობრიობის ისტორიაში.

ერთი რომელი სარდალი, მოგებულ თუ წაგებულ ომებზე უფრო, იმით დარჩა-
ტორიაში, რომ ყოველ თავის გამოსვლას ლაშქრის წინაშე თუ სენატში, ამთავრებდა ამ
სიტყვებით: „კართაგენი უნდა დაინგრეს!“

„მე ვიცი ის, რომ არაფერი არ ვიცი“, — ამის თქმა მე უფრო შემეფერებოდა,
ვიღრე ტვინით გატენილ სოკრატეს, მაგრამ ეს შვილი სიტყვა ჩემზე ადრე მან განაღდა
ასეთნაირად და დარჩა ისტორიაში.

დიდხანს ველოლიავებოდი იდეას, შემეგროვებინა და ცალკე წიგნად გამომეცა ანეკ-
დოტები, მაგრამ ეს ჩანაფიქრიც ვანუხორციელებელი დამრჩა, რადგან ზოგიერთი ანეკ-
დოტის გამოცემა კი არა, მათი მოყოლაც კი, როგორც მაშინ ამბობდნენ, ციმბირს
უკან დაგატოვებინებდა: უკეთესი დროს დადგომის იმედით ანეკდოტების შესაგროვებ-
ლად და შენასანახად კი ნებისყოფა არ მეყო. ამიტომ ბევრი მათგანი, სამწუხაროდ,
დავიწყებას მიეცა, საბოლოოდ გაქრა, დაიკარგა.

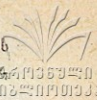
ამ ბოლო დროს „ისტორიაში დასარჩენად“ გინესის მსოფლიო რეკორდების (უფრო
სწორად, ანტირეკორდების) საბჭოური ვარიანტის შედგენა მოვიწადინე, ჩვენი გაუკუ-
ღმართებული ცხოვრებით ნაკარანხევი, ყველაფრით და ყველაფერში პირველ ადგილზე
რომ ვიყავით ყოველ კვადრატულ კილომეტრზე, თითოეულ სულ მოსახლეზე, უმაღლეს-
დამთავრებულთა თუ მეცნიერების დოქტორთა რეკორდული რაოდენობით, ბიბლიოთე-
კებში „წიგნებისა და მკითხველების ბრუნვის“ (!) თეატრებში „მკუთრებელთა მოზიდ-
ვის“ (!) გეგმების შესრულებით, იმით, რომ ერთ კაპიკად ღირებული კოლოფი ასანთი
საკვამოსიო მაღაზიაში ასჯერ მეტი ღირს, და რომ ჩვენ ერთადერთი ქვეყანა ვართ მსოფ-
ლიოში, სადაც უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტი ფულს იხდის იმისათვის, რომ... არ
ისწავლოს. მაგრამ ეს ჩანაფიქრიც ჩანაფიქრადვე დარჩა, რადგან მეცნიერული ცენზი
არ მეყო მის განსახორციელებლად, ერთმა გამოცემელმა კი საბოლოოდ ცივი წყალი
გადაავლო ჩემს შემოქმედებით აღტყინებას, შენ მართლა ხომ არ გგონია, უკვე ყველა-
ფრის გამოცემა შეიძლება ჩვენთანა?!

ასე და ამრიგად, ისტორიაში დარჩენის იდეა თანდათან გაფერმკრთალდა, მაგრამ
გულსა და გონებაში, უბის წიგნაკსა თუ ფარატინა ქაღალდზე მაინც დარჩა გამოუთქმე-
ლი სათქმელი, ერთხელ სადღაც რომ გამოგონია, მინახავს, შემხვედრია, თავს გადაწხ-
დენია...

* * *

ყოველთვის უხერხულ მდგომარეობაში ვვარდები, ანკეტა ჩემს განათლებას და სპე-
ციალობას რომ მეკითხება, სად, როდის და რა უმაღლესი სასწავლებელი დავამთავრე.
ანკეტას სრულებით არ აინტერესებს, რომ გამომიცია ოცამდე წიგნი, დამიწერია ოცდა-
ათზე მეტი პიესა, ვარ რამდენიმე შემოქმედებითი კავშირის წევრი... ანკეტაში უნდა
ჩავწერო, რომ დავამთავრე საკავშირო იურიდიული დაუსწრებელი ინსტიტუტი,
თუმცა ერთი დღეც არ მიმუშავია სპეციალობით, არსად და არასდროს გამომიჩენია
იურისტის დიპლომი, საერთოდ, შემთხვევით მოხვდი ამ ინსტიტუტში, საუცხოო პირო-
ბების გამო. მაშინ მოსკოვში ჩასასვლელად საშვი იყო საჭირო. წელიწადში ორჯერ ჩა-
სვლა საშვის გარეშე, თანაც სამსახურში სტუდენტის შენახვით, სამივლინებო ხარჯების გა-
ნადღებით! — უკეთეს პირობებს გასართობად ახალგაზრდა კაცი ვერც ინატრებდა. სწა-
ვლებაც არ იყო მკაცრი. ბოლო კურსზე მკითხა მხოლოდ დეკანმა, რა სპეციალობით
ვაპირებდი მუშაობას ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ. ვუთხარი, რომ მე დამსჯელად

არ გამოვდგებოდეს, ალბათ, დამცველის როლს გირჩევ-მეთქი. იქვე გამოცდა, ვთქვამთ
 სახელმწიფო ქონების მიმთვისებელს ასამართლებენ, როგორ დაიცავო. თავის გამოჩენა
 მოვიდნო, თუ კი ადამიანს ოჯახის სარჩენად სეფლასი არ ჰყოფნის და კმაყოფილი
 იქურდა, გავამართლებ-მეთქი. როგორც ჩანს, ჩემი ასეთი „ორიგინალური“ პასუხი
 გამოცდელ პროფესორს არ მოეწონა, რადგან იგი პრინციპულად ეწინააღმდეგებოდა
 მის მიერ დაწერილ სახელმძღვანელოში გამოთქმულ მოსაზრებებს. ამიტომ მითხრა,
 თქვენ ადვოკატადაც არ გამოდგებითო. მართლაც, არ გამოვდექი. სახელმწიფო გამოცდე-
 ბზე გაგვიქირდა ცოტა. სტალინი უკვე გარდაცვლილი იყო, ბერია — დაპატიმრებული;
 ამიტომ ქართველები რამდენაღმე ათვალისწინებულად ვგრძნობდით თავს. იქნებ გვე-
 ჩვენებოდა კიდევ გამოცდელთა სიმკაცრე. მაგრამ მაინც ყველა საგანში „სუთიანი“ მი-
 ვიდე. დამჩნა მხოლოდ პოლიტეკონომია. ბილეთის კითხვებზე თითქმის რიგიანად ვუბა-
 სუნებ, სულ მიწასთან გავასწორე კაპიტალისტური სამყარო ეკონომიკური ქაოსის, ცხოვ-
 რების მგლური კანონებისა და მშრომელთა უმოწყალო ექსპლუატაციის გამო. ბავშვობაში
 გაგონილიც გავისწენე, უგემო მუშაობის გამო კაპიტალისტები იძულებული რომ
 არიან ჭარბი პროდუქცია დაწვან ან ზღვაში გადაყარონ, მაშინ, როცა აფრიკა შიმშილობს;
 ჩვენც რომ არ გვაწყენდა ის ზღვაში გადაყრილი ხორცი და ხორბალი, ამაზე არაფერი
 მითქვამს, პოლიტიკური მოსაზრებით. დრამატიკი და ჭკე ლონდონიც მოვიშველიე თე-
 მის გასაღრმავებლად. მაგრამ, ვგრძნობდი, პროფესორი მაინც ჭკეზნობდა, დაწერა
 თუ არა ჩემთვის „სუთიანი“. ალბათ, ამიტომ დამატებითი კითხვა მომცა, ჩვენთან,
 სოციალისტურ საზოგადოებაში, რას ვუპირისპირებთ კაპიტალისტურ კონკურენციასო.
 რა არ ჩამოვთვალე, — სახალხო მეურნეობის გეგმიურობა, საბჭოთა ადამიანის მაღა-
 ლი მორალური თვისებები და შეგნებულობა, პატრიოტიზმი, კიდევ ბევრი რამ, მაგ-
 რამ, ვატყობდი, პროფესორს ჩემი პასუხი არ აკმაყოფილებდა, კიდევ ბევრი რამ, მაგ-
 სოდა. მერე შევითხვა ცოტათი გამიადვილა, მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსთა განმარ-
 ტებით, რას ვუპირისპირებთ კაპიტალისტურ კონკურენციასო. აქ უკვე დრამატიკი და
 სელინჯერი არ გამომადგებოდა, სიზუსტე იყო საჭირო, კონკრეტული ციტატა, ამიტომ
 გულწრფელად ვაღიარე, არ ვიცი-მეთქი. პროფესორმა კალმისტარი მოიმარჯვა, მაგრამ,
 სანამ მატრიკულში „ოთხიანი“ ჩამიწერდა და დიპლომს „გამიფუჭებდა“, მოვასწარი
 მეთქვა, ამაღამ, ალბათ, ვერ დავიძინებ, სანამ არ გავიგებ, რას ვუპირისპირებთ ჩვენ
 კაპიტალისტურ კონკურენციას-მეთქი. სოციალისტურ შეჯიბრებასო, მითხრა; მიუხე-
 დავად მარქსისტულ-ლენინური განმარტებისა, მე, ალბათ, მაინც ვამედიმა; მომეჩვენა,
 რომ — მასაც; მაგრამ მაშინ ჭერ კიდევ 1958 წლის ზაფხული იყო და ასეთ თემაზე
 ირონიული ღიმილი არ იყო რეკომენდირებული. პროფესორმა, ალბათ, ამიტომ გამო-
 მიტანა განაჩენი, „ოთხიანი“ ჩხიძესო. ახლა ჩემი ჭერი დადგა გულის მოსაყვანად,
 მაპატიეთ, პროფესორო, მაგრამ მე ჩხიძე არ ვარ-მეთქი. გავეჩვენებულმა მატრიკულ-
 ში ჩახედა, აბა, ვინა ხართო?! ჩხიძე ვარ-მეთქი; სულ ერთ ასოშია განსხვავებაო, უკან
 არ დაიხია პროფესორმა. ამ ერთი ასოს გამო იყო, რევოლუცია რომ მოხდა-მეთქი,
 არც მე დავუთმე. როგორ? ჩხიძეები თავადები იყვნენ, ხოლო ჩხიძეები გლეხები-
 ვართ-მეთქი. პასუხი მოეწონა, თუ ჩემი გლეხური ჩამომავლობა, არ ვიცი, მაგრამ პრო-
 ფესორმა მატრიკულში „სუთიანი“ ჩამიწერა. მას შემდეგ ბევრჯერ ვიყავი საზღვარგარეთ,
 პირისპირ შევხვედი კაპიტალისტურ სამყაროს, კონკურენციის მგლურ კანონებს, მაგრამ
 ვერაფრით ვერ ვიგრძენი უპირატესობა სოციალისტური შეჯიბრებისა; გარდა იმისა,
 რომ ჩვენში გამარჯვებული ქების სიგელს და წითელი ატლასის სამკუთხა გარდამავალ
 ვიშპელს ღებულობს, თუმცა, ამბობენ, ახლა სხეც აღარააო. „კონკურენცია“ უკვე
 აღარ ითვლება საღანძღავ სიტყვად. სულ ახალხან გამოცემულ უცხო სიტყვათა ლექ-
 სიკონში იგი განმარტებულია, როგორც შეჯიბრება ცალკეულ პირთა შორის ერთი და

იგივე მიზნის მისაღწევად, და არა მარტო გააფთრებული, წინააღმდეგობებით აღსავსე ბრძოლა კაპიტალისტურ სამყაროში, რაც შეიძლება მეტი მოგების მისაღებად, როგორც ეს განმარტებულია აღრინდელ ლექსიკონებში. ასე იცვლება აზროვნება. უცვლელად დარჩა მხოლოდ ჩემს დიპლომაში ჩაწერილი „სუთიანი“ პოლიტეკონომიაში, რომელიც არა ცოდნით, არამედ უფრო ჩემი გლესური ჩამომავლობის გამო მივიღე.

* * *

უცხოეთს პირველად შევხვდი ამ ოცდაათი წლის წინათ იტალიაში, სადაც საკუთარი თვალით ვნახე პიზის დახრილი კოშკი და პომპეი, კოლიზეუმი და უფიცის გაღერვა, ვენეციის გრანდკანალე და კაპრის ლაჟვარდოვანი მღვიმეები. მაგრამ ჩემი ბედნიერება სრული არ იქნებოდა, რომ არ მეგემნა სახელგანთქმული ამერიკული სასამელი „კოკა-კოლა“, რომელსაც იმ დროს ჩვენთან უშვარი სიტყვებით აძაგებდნენ, თითქმის კაპიტალიზმის სიმბოლოდ მიიჩნევდნენ. ვიცოდი, შინდებარუნებულს აუცილებლად შემეცნებოდა, რა გემოსია ეს „კოკა-კოლა“? ამ განზრახვით შევედი რომის ერთ-ერთ იაფფასიან დუქანში. ცოტა არ იყო, შემპართო დადარულ ბოთლზე მიკრულმა ფასმა — 100 ლირა. გონებაში ჩვენს მანეთზე გადავახურდავ. 13 კაპიკი გამოვიდა. ეს არც თუ ძალიან ძვირი იყო, ერთი ჰიკა ლადიძის წყალზე დაახლოებით ორჯერ ზეტი. ყიდვა რომ დავპირე, ვიტრინაში დავინახე ფერად-ფერადი ელასტური წინდები, ჩვენთან ახალშემოსული რომ იყო და ხელზე ათი მანეთი ღირდა. ესე იგი, მე ერთ ბოთლ „კოკა-კოლაში“ უნდა გადამხადა იმდენი, რითაც ჩვენთან 200 ჰიკა ლადიძის წყალს იყიდდი. ცდუნება დიდი იყო, მაგრამ ფინანსური მოსაზრებით მე მაინც ელასტური წინდა ვიყიდე, რომელიც არაფრით არ გაცვთა და სულ ცოტა ხნის წინათ ვადავუძახებე ყუთში სხვა ნახარ ნივთებთან ერთად.

საბჭოთა ტურისტის ტვინი საზღვარგარეთ არიფომეტრივით მუშაობს, იქაური ფასები მანეთზე და ჩვენებურ მაზანდაზე გადაჰყავს, ძირითადად, რა თქმა უნდა, სბეკულანტურზე. ვადაანგარიშების ასეთი მეთოდი ღრმად გრძელდება იმ განსხვავებით, რომ სიტყვა „არაკონვერტულზე“ მაშინ წარმოადგენს არ გვექნა, ახლა კი დევლამ იცის, რომ საბჭოთა მანეთით ვერსად ვერაფერს იყიდი და მხოლოდ სუვენირად თუ გამოადგება.

მაგრამ „კოკა-კოლა“ ბოლოს მაინც ვივემეთ. ეს იყო იტალიიდან გამოშვარების წინ. რომში არის ერთი ადგილი, რომელსაც „კარაკალას თერმებს“ ეძახიან. ეს არის სტადიონის მსგავსი იარუსებიანი ნაგებობა ანტიკური ნანგრევებით, სადაც ტურისტები სათვის მართავენ საოპერო სპექტაკლებს. იმ საღამოს ვერდის „აიდას“ უჩვენებლდნენ გამოჩენილი იტალიელი მომღერლების მონაწილეობით. აბა, უკეთესს რას ნახავდა კაცი! მე და გია გოკიელი (მაშინ სამედიცინო ინსტიტუტის მეოთხე კურსის სტუდენტი, ამჟამად უკვე ცნობილი პროფესორი) მივადექით საღაროებს. იმ დროისათვის უკვე შეჩვეული ვიყავით იტალიურ ფასებს, მაგრამ მაინც შევცოყმანდით; ბილეთი ღირდა სამი-ოთხი ათასი ლირა; ამ ფულით შეგვეძლო მაშინ მოლაში ახლადშემოსული „ბოლონიის“ პლაშჩის ყიდვა, რასაც ჩვენთან ათას — ათასსუთას მანეთს აფასებდნენ. ასეთი ფინანსურ-ფსიქოლოგიური ბარიერის გადალახვა, რა თქმა უნდა, ჩვენს ძალას აღემატებოდა. ის იყო, უკან გამობრუნებას ვაპირებდით, რომ საღაროსთან გამოკრული ფასების ნისრში შევამჩნიეთ რიცხვი — 250. ჩვენმა თარჯიმანმა — ლენამ აგვისხა, ეს ჯარისკაცებისათვის განკუთვნილი ბილეთის ფასიარ. ისიც დავადგინეთ, რომ ამისათვის სრულებითაც არ იყო საჭირო აუცილებელი სამხედრო ფორმა, არც მოქმედების ჩვენება, სხვითად, საზღვარგარეთ არსებობს დაუდგენელი წესი, რომ თითოეულ ადამიანმა უნდა იცხოვროს მისი მდგომარეობის შესაფერისად. გარეგნულად იტ

ლიელებსაგან დიდად არ განვსხვავდებოდით, ეთიკის ნორმების დარღვევის გამო კი სინდისის ქენჯნა, მაინცა და მაინც, დიდად არ გვიგრძნია. ისე აღმოვჩნდით „კარკა-ლას თერმებში“ და ვნახეთ მართლაც რომ დიდებული „აიდა“, სადაც ცოცხალი აქლემები დააბოტებდნენ და რადამესიც ასევე ცოცხალცხენებიანი საომარი ეტლით შემო-გრიალდა სცენაზე. იმლაშინდელი შთაბეჭდილებებით თავს აღარ შეგაწყენთ, მხოლოდ იმას გეტყვით, როგორ ვიგემეთ „კოკა-კოლა“. ძალზე ცხელიდა. ირგვლივ თეთრკურ-ტაკიანი ახალგაზრდები ლანგრებით დაატარებდნენ გაყინულ „კოკა-კოლას“. ჩვენს გარშემო ტაკუნით იხსნებოდა ბოთლები. მე და გია გოკიელი კი ვისხედით ხახვამ-შრალბები, ერთმანეთს თვალს ვარიდებდით და, ალბათ, ორივე იმაზე ფიქრობდით, „კოკა-კოლა“ გვეყიდა თუ კიდევ ერთი ელასტური წინდა, რომლის ფასადაც რუსთა-ველის პროსპექტზე ორას ჰიქა ლალიძის წყალს დავლევდით. ისიც გვაწუხებდა, იტა-ლიიდან დაბრუნებულებს, რა გვეთქვა შინაურებისათვის, მეგობრებისათვის, როცა გვითხავდნენ, ერთი გვითხარი, რა გემოსია ეს „კოკა-კოლა“? პირველმა გიამ ვერ გაუძლო ცთუნებას, ხელი აიქნია და ჩვენს გვერდით მაშინვე გაჩნდა შეჭირბოვლილი ბოთლებით სავსე ლანგარი. გიამ წამჩურჩულა (ვითომ ჩვენს ქართულს ვინმე მისვდე-ბოდა), ამ კაპიტალისტებს, ყველა თავისთვის რომ იხდის ფულს და ამხანაგსაც არ პა-ტიუებს, ერთი ჩვენი ქართველობა ვაჩვენოთ, მე გადავიხდი ორივე ბოთლის ფულსო. პირველი ბოთლი, როგორც წლოვანებით უფროსს, მე მომაწოდა, მეორე თვითონ დაი-დგა და იტალიური ლირები ამაყად დააძრო ჯიბიდან. ბოთლი მოვიყუდე, თავი ავსწიე, რომ სანატრელი სითხე გამშრალ ხახვაში გადამეშვა, რომ ამ დროს გიას გაოცებული სახე და ფართოდ გახელილი თვალები დავინახე... ვერაფერს მივხვდი, მაგრამ ვიგრძენი, რომ მოხდა რაღაც მოულოდნელი და გამოუსწორებელი... ამან ისე ამაღელვა, რომ ვერც კი გავიგე, როგორ ჩაიცალა ხახვაში მთელი ბოთლი საოცნებო ნექტარი. გია ერთ ხანს ხმას არ იღებდა, შემდეგ, მეორე მოქმედების დაწყების წინ, ისევ ჩურჩულით მი-თხრა, აქ მორთმეული თითო ბოთლი „კოკა-კოლა“ ასი კი არა, ორასი ლირა ღირსო. იმ დღეს ორჯერ უფრო შევიძულე კაპიტალიზმი მისი მგლოური კანონების, ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლუატაციის გამო. იმ ორი ბოთლი „კოკა-კოლას“ ფასად ხომ 400-400 ჰიქა ლალიძის წყალს დაღევდა კაცი რუსთაველის გამზირზე!

* * *

ეს ამბავი ფლორენციაში მოხდა. სასტუმროს წინ ვიდექით. შორიდან გამოჩნდა დემონსტრანტთა კოლონა. ვიდაცამ გვითხრა, ესენი გაფიცულები არიანო. ცოცხალ გა-ფიცულებს პირველად ვხედავდი. ცოტათი გამოვიკირდა, რომ მათ არც მრისხანე სახეები ჰქონდათ და არც „მარსელიოზას“ მღეროდნენ. პირიქით, მხიარულად იღიმებოდნენ და მომეჩვენა, ერთმანეთს ეხუმრებოდნენ კიდევ. არც ხმალამოწვდილი ცხენოსანი წეს-რიგის დამცემნი გამოჩენილან. პირიქით, პოლიცია ორივე მხრიდან „ჯიპებით“ მოაცილებდა დემონსტრანტებს, წესრიგს იცავდა. ჩვენ რომ გაგვისწორდნენ, უცებ გავიფიქრე, მე ხომ ვერასოდეს მოვესწრები ვერც გაფიცვას, ვერც დემონსტრანტთა კოლონაში დადგომას. აი, ახლა მაქვს ერთადერთი იშვიათი საშუალება, უცხოეთში მაინც გამოვიყენო ეს კონსტიტუციური უფლება. რადგან ჩვენი ტურისტული ჯგუფი-დან ვინმე საექვოთავანი ახლო-მახლო არავინ იყო, შევეუბრით დემონსტრანტებს. ვი-დაცამ მხარზე ხელი დამარტყა, ალბათ, იტალიელად ჩამთვალა, გმადლობო, მეგობაროო! მეორემ ყვითელ ქაღალდზე დაბეჭდილი პროკლამაცია შემომაჩეჩა. მივაბიჯებ და თან უკან ვინედები, რომ სასტუმრო არ დამპარგოდა თვალთა ხედვიდან. ბოლომდე გაუ-ლაზე, გაფიცვის გამარჯვებით დაგვირგვინებამდე, რა თქმა უნდა, არც მიფიქრია, ეს

პოლიტიკური აქცია იმიტომ გავითამაშე, რომ შემდეგ, ავტობიოგრაფიაში თუ არ ჩავ-
წერდი, მეთქვა მაინც, გაფიცვაში მაქვს მონაწილეობა მიღებული-მეთქი. წინ მოსახვედრ-
გამოჩნდა, სასტუმრო მოეფარა თვალს და მეც ვუგანე, დემონსტრანტთა რიგები წელ-
ნელა დავტოვე, უკან ვიბრუნე პირი. ძახილი შემომესმა, მაგრამ იგი მეგობრულს არ
ჰგავდა, ალბათ, შტრეიკებენერად ჩამთვალეს. მე არც მომიხედავს, კიდეც უფრო ავუჩ-
ქარე ნაბიჯს. მართალია, იტალიელ გაფიცულთა რიგებში დავდექი, მშრომელთა ინტე-
რესების დასაცავად, მაგრამ მაინც საშარო საქმე ვაიტყბე. ის პროკლამაცია არავისთვის
მიჩვენებია, ბევრი ვიფიქრე, წამომდლო თუ არა, საზღვარზე ზომ არაფერს მეტყოდნენ.
ვერ გავიმეტე დასატოვებლად, მაინც წამოვიღე და ბათუმში ვათარგმნინე. სატელიფო-
ნო საშასტურის მუშაკთა გაფიცვა ყოფილა, შრომისა და ცხოვრების პირობების გაუმ-
ჯობესებას მოითხოვდნენ. ერთ ზანს თავს ვიწონებდი, გაფიცვაში მიმიღია მონაწილეო-
ბა-მეთქი. დღეს უკვე ჩვენშიც ვიღას გააკვირვებ ამით, მაგრამ იმ პროკლამაციას ისევ
ვინახავ.

* * *

ერთხელ სასტუმროს წინ, სკვერში, ვისბედით ჩგუფის ხელმძღვანელებთან ერთად.
სალამოს იტალიელ კომუნისტებს უნდა შეეხვედროდით და პროგრამას ვადგენდით.
ახოვანი, მხრებზე ქაღარა თმებდაყრილი არწივისსახანია კაცი გამოემართა ჩვენსკენ,
რუსულად მოგვესალმა, დაინტერესდა, საიდან და ვინ ვიყავით, შემდეგ თვითონაც
გაგვეცნო, რუსი ემიგრანტი ვარ (გვარი არ დაუსახელებია), ამჟამად რადიოსადგურ
„თავისუფალ ევროპაში“ ვმუშაობ, თანამემამულეების ჩამოსვლა შევითქვე და, არ
შემეძლო, არ მენახეთო. შევატყვე, ჩვენი ხელმძღვანელებს არ ესაიმოვნათ „მტრული
ხმების“ წარმომადგენლის გამოჩენა, იმ დროს არა თუ ასეთი შეხვედრა, „თავისუფა-
ლი ევროპის“ და „ამერიკის ხმის“ მოსმენაც არ იყო რეკომენდირებული. არადა, ეს
კაცი ისეთ შეკითხვებს გვაძლევდა, მათზე პასუხის გაცემის არც რწმუნება გვქონდა და
არც სურვილი. განსაკუთრებით მე შემომცქეროდა, ალბათ, ჩემი მწერლურ-ჟურნალის-
ტური პროფესიის გამო. თან კიდეც, ის დრო იყო, ნიკიტა ხრუშჩოვს კონფლიქტი რომ
მთუვინა ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეებთან, სტალინის წინააღმდეგ და-
წყებული ბრძოლის პოლიტიკის შენელების გამო. მხოლოდ ახლა შემიძლია ვაღიარო,
რომ ის ემიგრანტი ჟურნალისტი ბევრ რამეში მართალი იყო, მაგრამ მაშინ საზღვარ-
გარეთ ყოველნაირად უნდა დავცეცა ქვეყნის პრესტიჟი. სტალინის და ბერიას ქა-
რთველობა რომ ახსენა და მთელი საქართველო აუგად მოიხსენია, მაშინ, ცოტა არ
იყოს, მართლა მომივიდა გული, ემიგრანტებიც მივალანძლე და მათი რადიოსადგურე-
ბიც თან მივაყოლე, მაშინ დამცინავი ღიმილით შემომხედა და თქვა: „ალაპარაკდა ქა-
რთული სისხლი!“ კონფლიქტს გამწვავება ემუქრებოდა. ჩვენი ჩგუფის ხელმძღვანელი
სწრაფად წამოდგა და გამოაცხადა, ვახშობის დროაო; თუმცა ვახშობამდე ორი საათი
მაინც იყო დარჩენილი.

* * *

მინდა კიდეც ერთი საიდუმლო გავამხილო. მოგზაურობის ბოლო დღეს, დიდი ფიქ-
რისა და შინაგანი სულიერი ქიდილის შემდეგ, გადავწყვიტე იტალიაში დარჩენა, რო-
გორც ამბობენ, პოლიტიკური თავშესაფარის თხოვა. მაშინ ეს იშვიათი შემთხვევა იყო.
საზღვარგარეთ ტურისტად თუ მივლინებით გაგზავნილი თითოეული საბჭოთა მოქალა-
ქე, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ამ თვალსაზრისით განიხილებოდა, მისი ბიოგრა-

ფია, საბუთები გულდასმით მოწმდებოდა. მე უკვე წარმოვიდგინე, ჩემი დარჩენის გამო რამდენი უსაზღვრე შეზღუდვებით რეკომენდატორებს სამსახურში და შემდგომ ორგანოებში, ჩვენი ტურისტული ჯგუფის ხელმძღვანელებს, — სიფხიშლის მოდუნებისა და დოჟდაპაობისათვის. ჩემს საქციელს, ალბათ, დაუკავშირებდნენ „თავისუფალი ევროპის“ წარმომადგენლის, რუსი ემიგრანტის გამოჩენას. ერთი სიტყვით, დიდი ამბები დატრიალებოდა. მაგრამ სახელსაც უფრო გავითქვამდი, ვიდრე მოთხრობებისა და ნარკვევების წერით. არ ვფიქრობდი მხოლოდ ერთ რამეზე, ვის რაში ვჭირდებოდი აქ, რა უნდა მეკეთებინა: არავითარი ხელობა მე არ მქონდა და ენა მე არ ვიცოდი; მაგრამ მაინც გადავწყვიტე დარჩენა, ქალაქ ბოლონიაში, სადაც უკანასკნელი დამე უნდა გავეთია, ხოლო დილაადრია მატარებლით გავმგზავრებულყავით. ამისათვის საქმარისი იყო, გამოვცხადებულიყავი რომელიმე კაპიტალისტური ქვეყნის საკონსულოში ან საპოლიციო უბანში, მაგრამ მე უფრო იოლი გზა ავირჩიე, მიმემართა პირველივე შემხვედრ პოლიციელისათვის. ამიტომ იტალიურად უნდა გამეზეპირებინა: „მე ვარ საბჭოთა მოქალაქე, ჟურნალისტი, ვითხოვ პოლიტიკურ თავშესაფარს“. ეს წინადადება შევავაწყინე რუსულ-იტალიური სასაუბროდან, რომელიც თან მქონდა. ნავაშმევს, როცა ტურისტები კინოდარბაზში მიიწვიეს, გამოვედი სასტუმროდან და გავყვი ქუჩას. თან უკან-უკან ვიხედებოდი, ხომ არავინ ამეკიდა-მეთქი. ვიცოდით, რომ ყოველ ჯგუფს ახლდა ასეთი მეთვალთვალები. საექვო არავინ ჩანდა. პატარა მოედანზე აღმოვჩნდი. თეთრმუწარადიანი პოლიციელი არეგულირებდა დამის მანქანების მოძრაობას. მისკენ გავემართე. თან ჩურჩულით ვიმეორებდი მისთვის სათქმელ სიტყვებს. პოლიციელმა თვალი მკიდა და ჩემსკენ გამოემართა. ჩვენს შორის სულ რამდენიმე ნახშილა დარჩა... უცებ მომჩვენა, რომ ხმამაღლა წარმოვთქვი ის ფრაზა პოლიტიკური თავშესაფარის თხოვნით. ამან ისე შემაშინა, რომ უცებ მოვკრაილდი და გავიქეცი, სასტვენის ხმა შემომესმა. მოვიხედე, პოლიციელი ჩემსკენ მოემართებოდა. მე უკვე გავბოდი, რაც ძალა და ღონე მქონდა, კიდევ კარგი, ჩვენი იაფფასიანი სასტუმრო სადღაც მივადრინე გარეუბანში იყო და ირგვლივ არავინ მოჩანდა. ზოლში რომ შევვარდი გულამოვარდნილი, ერთ ჩვენს ჯგუფელს შევეფეთე, სწორედ იმას, რომელთანაც მთელი მოგზაურობის დროს საქმიოდ დაძაბული ურთიერთობა მქონდა. გვეუბნებოდა, კომპაგნირის ცენტრალური კომიტეტიდან ვარო, მაგრამ, ვფიქრობ, იგი სულ სხვა კომიტეტიდან იყო. ხშირად მტუქსავდა, უფრო მეტს, ალბათ, ინიშნავდა, ზოგჯერ პროგრამას რომ გადაუზნევდი, იმ მოტივით, ჟურნალისტი ვარ და მე უფრო მეტი უნდა ვნახო, რომ დავწერო-მეთქი. განსაკუთრებით მას შემდეგ ამითვალისწინა, მე და გაიმ პირველი სტრიბტიზული ფილმი რომ ვნახეთ და მერე სხვებს ვუყვებოდი ამის შესახებ. მაგრამ ახლა მისი დანახვა ისე გამისარდა, ვითომც რომელიმე ჩემი ბათუმელი მეგობარი ყოფილიყო. ეჭვიანად შემათვალისწინა, სად იყავი, რა მოხდაო? ერთი წუთით გარეთ გავედი და ვილაც მთვრალეები ამეკიდნენ-მეთქი. ხომ გეუბნებოდი, მართო გარეთ არ გასვიდეო. დამტუქსა, მაგრამ ახლა მე ხმის ამოღებები ვიყავი!

ასე დამთავრდა ჩემი პირველი ცდა, პოლიტიკური მოსაზრებით საზღვარგარეთ დარჩენისა. „პირველი“ იმიტომ ვამბობ, რადგან შემდეგ კვლავ დავუბრუნდები ამ თემას. ყოველივე ეს იტალიაში, რა თქმა უნდა, გავითამაშე, რომ პარალელ განმეცადა, რასაც აღამიანი განიცდის ასეთ დროს, ვინმეო ოდესმე ანალოგიური სიტუაცია დამჭირებოდა რომელიმე მოთხრობისათვის, ან პიესაზე მუშაობისას. მერე რამდენჯერმე დამესიწმრა ეს შემთხვევა და ყოველთვის იმ დროს მეღვიძებოდა, პოლიციელი ხელს რომ ჩამავლებდა წაასყვანად. მე კი იმდენი იტალიური არ ვიცოდი, რომ მეთქვა, მაპატიეთ, ვისუმრე-მეთქი. შინ დაბრუნებულს ძალიან ახლობლებისთვისაც არ მიაბო-

ნია ეს, რადგან უკვე „ჩვენები“ უნდა დამერწმუნებინა, რომ ჩემი ეს პოლიტიკური
აქცია ზღმრობა იყო და მეტი არაფერი. მაშინ ჩემთვის კარგა ხნით ჩაიკეტებოდა სახე-
ჯარი, თუკი ამას მაკმარებდნენ.

* * *

გინდ ლაჩერეთ, გინდ — არა, იტალიაში კლავდია კარდინალესთან ერთად მაქვს
გადაღებული ფოტოსურათი, მაშინ ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა, მაგრამ უკვე
საქვეყნოდ აღიარებულ კინოვარსკვლავთან, რომელსაც ვენეციაში შევხვდი, უფრო
სწორად, სრულიად შემთხვევით გადავეყარე. ფოტოგრაფთა და ფოტორეპორტიორთა
მთელი არმია ესოდა. სარეკლამო სურათებს იღებდნენ. ვიცოდი, საზღვარგარეთ შურ-
ნალისტი სითამამე ჩვეულებრივ ამბად ითვლება, ამიტომ მეც გავერიე მარაქაში,
კლავდია კარდინალეს მივადექი და თარჯიმნის დახმარებით ავუხსენი, რომ ვარ არა
რუსი (როგორც მას უთხრეს თავიდან), არამედ ქართველი, პროფესიით — ჟურნალის-
ტი, რომ მას, კლავდია კარდინალეს, ძალიან კარგად იცნობენ საქართველოში, ამასთან
ქართველები მშვენიერების ღირსეული დამფასებლები არიან და საოცრად გაიხარებენ,
თუ მისი ფოტო გამოქვეყნდება ჩვენს გაზეთებში. კლავდიამ გადასარცად გაიღმა და
მისი ნათქვამი დაახლოებით ასე მითარგმნა ჩვენმა თარჯიმანმა ლენამ: მას სმენია ასე-
თი ქვეყანა — საქართველო და ბედის მადლიერი იქნება, თუ ოდესმე მოუხდება იქ
წასვლა. მთხოვა, სალამი გადამეცა თანამემამულეებისათვის. ამასობაში ჩემი აპარა-
ტი რამდენიმე კადრი გადავიღე, შემდეგ აპარატი რომელიღაც პროფესიონალ ფოტო-
რეპორტიორს მივაჩენე და მან აღბეჭდა ფირზე კლავდია და მე. თავის მოწონება შინ-
დოდა, აი, ასე ახლოს ვიცნობ კლავდიას კარდინალეს-მეთქი, მაგრამ ფოტოს გამოქვე-
ყნება ვერ შევძელი, რადგან სამ დღეში საუველბუროდ ნახწავლი ჩემი ოსტატობა
არ აღმოჩნდა საკმარისი ამისათვის. იტალიურ შთაბეჭდილებებშიც არ გამომიტყუენ-
და ეს ებიწოდო. აღარ ვიცი, რა მოტივით. ასე რომ, თავის მოწონება არ გამომივიდა.
თუკი ვისმეს ეჭვი ეპარება, შემიძლია ვაჩვენო ფოტოსურათი, სადაც მშვენიერ კლავ-
დასთან ვარ გადაღებული.

მცირე კომენტარი იტალიური შთაბეჭდილებების გამო.

აღმანახ „ლიტერატურულ აპარაში“ გამოვაქვეყნე აბენინის ნახევარწლისე
მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი. ახლა ვფურცლავ ოცდაათი წლის წინანდელ შეყვი-
რებულ ფურცლებს და გაცემა მიპყრობს. თითქმის არაფერი, რაც იტალიაში ვნახე,
მოვისმინე და განვიცადე, რაც დღემდე მასსოვს და ზოგჯერ ვყვები მეგობართა წრე-
ში, თურმე არ გამომიტყუენებია. ჩვენი გონება მაშინ ისე იყო მომართული, რომ თვითო-
რე ფურცალადღით საკუთარ თავს, რომ აი, ამის დაწერა არ შეიძლება. თუ კი რაიმე
გაგვეპარებოდა,“ რედაქტორი გაჰკარგდა კალამს, შემდეგ საბოლოო სიტყვას იტყოდა-
ლენურა, რომელსაც რატომღაც შინაურულად ჰქვიოდა — „მთავლიტი“. ახლა ვით-
ხულობ ამ ნებადართულ შთაბეჭდილებებს და მიკვირს, რატომ არ შეიძლებოდა მაშინ
მის გამოქვეყნება, რაც დღემდე არ დამეწყებია. ესე იგი, განსაკუთრებით ძვირფასი
დასამახსოვრებელი ჩემთვის?! ახლა ვასწორებ ამ შეცდომას.

* * *

აღექსანდრე სოლჟენიცინის „გულაგის არქიპელაგის“ წაკითხვამ გამახსენა: რე-
სისი წლებში ერთი კაცის დასაპატიმრებლად ასულან ზემო აპარაში (სახელს და-
სარს არ ვასახელებ), მაგრამ იგი ვიდაცას გაუფრთხილებია და დამით გაპარულა.
მანსკომელები უგუნებოდ გამოპრუნებულან, რადგან ობერაციის შეუსრულებლო-

ბისათვის მადლობას არ ეტყოდნენ. რაიონის ცენტრში შემთხვევით იმავე გვარისა და სახელის კაცი შეხვედრით და ის წაუყვანიათ, გაქცეულის მაგივრად გადასახლებული კაცი ათი წლის განმავლობაში სად არ წერდა განცხადებებს, საჩივრებს, შეტყვევებებს დაჭერას უპირებდით, ის კაცი მე არა ვარ, მამაჩემს პავლე კი არა, პეტრე ჰქვიაო, მაგრამ იმ დროს ასეთ წვრილმანს, აბა, ვინ მიაქცევდა ყურადღებას!

სულ ახლახან ერთმა ღრმად მოხუცებულმა ქალმა გამანდო თითქმის დაუჭერებელი ამბავი: რეპრესიის წლებში მბეჭდავ-მემანქანედ მუშაობდა იმ სახელმძღვანელო ორგანოს საიდუმლო განყოფილებაში, სადაც წინასწარ იცოდნენ, ღამით ვინ უნდა დაეპატიმრებინათ. ერთ დღეს, მორიგ სიას რომ ბეჭდავდა, საკუთარი ქმრის სახელი ამოვიკითხა. მე ვერ შევძელი ლოგინად ჩავარდნილი ქალისათვის დაწვრილებით გამოშვითხა, რა გაღაბტანა, საკუთარი ბინის მისამართი, ქმრის გვარი, სახელი და მამის სახელი რომ გამოჰყავდა გახევებული თითებით თეთრ ქაღალდზე; ან შემდეგ, სამსახურიდან დაბრუნებული ცოლ-ქმარი რომ შეხვდა ერთმანეთს, ერთად ისაილიეს, საღამოს ზღვის პირა პარკში გასასიერებლად გაიყვანეს პატარა სვეტლანა, ხოლო ღამით გულის კანკალით, ყოველ წუთს ელოდებოდა კარებზე დაკაკუნებას! როგორ შესძლო არ გაემხილა ქმრისათვის, რომ ამაღამ მის დასაპატიმრებლად მოვიდოდნენ. არ მქონდა ამის უფლებაო, მითხრა. ის ქალი ახლაც ცოცხალია, ამიტომ სავსებით გასაგები მიზეზით ვერ ვასახლებ მის ვინაობას. თუმცა, თვითონ მას ამის შესახებ არ უთხოვია.

* * *

ჩენი ოჯახის ხშირი სტუმარი იყო ეფრემ სიღამონიძე, მამაჩემთან ერთად იჭდა სოლიკამსკის ბანაკში. მამა აბანოს გამე იყო, ბატონი ეფრემი — სამრეცხაოსი. თუ — პირიქით? ომის დამთავრების შემდეგ მოკავშირეთა ლიდერებმა დაიწყეს სტალინი, შეეცვალა დამოკიდებულება რელიგიისადმი, შეღავათი გაეფრცელებინა რეპრესირებულ სასულიერო პირებზე. მართლაც, ისინი ერთი-ორი წლით ადრე გაათავისუფლეს პატიმრობიდან. მაშინ ბატონმა ეფრემმა მამაჩემის წერილი ჩამოგვიტანა. მალე იგი ბათუმ-შემოქმედის მიტროპოლიტად დანიშნეს. ამასობაში მამაც დაბრუნდა გადასახლებიდან და ზოგჯერ ბატონი ეფრემი გვესტუმრებოდა ხოლმე. ფრიალ განათლებული და ენაწყლიანი კაცი იყო, სასულიერო პირისათვის საკმაოდ უჩვეულო იუმორით. ჩემი მეგობარი ჟურნალისტები და მწერლები სიამოვნებით ხვდებოდნენ მას ჩვენს ოჯახში.

* * *

ერთხელ რადიოკომიტეტის თავმჯდომარემ მეტად საპასუხისმგებლო დავალება მომცა: თბილისის მატარებელზე უნდა დავხვედროდი ფრანგების დელეგაციას და ამის შესახებ ინფორმაცია მომეზადებინა „ახალი ამბების“ დილის გამოშვებისათვის. ეს იყო საერთაშორისო მნიშვნელობის პირველი დავალება, ამიტომ მატარებლის ჩამოსვლამდე ერთი საათით ადრე გავედი ვაგზალში. შემდეგ სხვებიც მოვიდნენ, ადგილობრივი ხელმძღვანელები, იმ ორგანიზაციების წარმომადგენლები, ვისთანაც ჩამოდიოდა დელეგაცია, ჟურნალისტები... მატარებელი დროზე ჩამოდა. ტრადიციულ ცერემონიალის, მისალმების, ყვავილების მიართმევის შემდეგ ჟურნალისტებმა თარგმანის რამდენიმე წუთით დავიმართხველეთ, დელეგაციის ხუთივე წევრის გვარი, სახელი და თანამდებობები ჩავიწერეთ. შემდეგ სტუმრები მანქანებში ჩასვეს და „ინტერესებისაკენ“ წაიყვანეს. ერთხელ კიდევ გადავხედე ჩანაწერს და ელდა მეცა: დელეგაციის

ოთხი წევრის ვინაობა ჩამეწერა მხოლოდ, ერთი მათგანი გამომჩენოდა! რა თქმა უნდა, ძალიან შევწუხდი. ახლა სტუმრები, ალბათ, უკვე საუშობენ, როგორ გინდა, სუფრაზე მიაღდე! არადა, „ახალი ამბების“ გადაცემამდე სულ ნახევარი საათი იყო დარჩენილი. დაწერასაც ხომ უნდა დრო! ჩემი კოლეგები აღარ იყვნენ ირგვლივ. ერთი მათგანი დარჩა მხოლოდ, „საბჭოთა აჭარიდან“. მას საერთოდ არ ჩაეწერა ჩამოსულთა ვინაობა, რა ეჩქარებოდა, გაზეთის მორიგი ნომერი ორი დღის შემდეგ უნდა გამოსულიყო. დამამწვიდა:

— ასეთ დროს მთავარია, ჩამოსულები კი არა, ვინც იმათ დახვდა, ის არ გამოგჩეს. ამას ძალიან განიცდიან ჩვენი ხელმძღვანელები.

ეს მირჩია და რამდენიმე დამხვდურის გვარი ჩამამატებინა ინფორმაციაში. შემდეგ, მართლაც, ბევრჯერ შემხვედრია უსიამოვნება, ვინმე რომ გამომჩენებოდა იმ ამხანაგთან, ვინც ჩამოსულებს ხვდებოდა, ან „მონაწილეობას ღებულობდა“ რომელიმე კრების თუ კონფერენციის მუშაობაში, თუმცა იმ ამხანაგის მთელი „მუშაობა“ იმაში გამოიხატებოდა, რომ რამდენიმე საათის განმავლობაში უხმოდ, უსაქმოდ იჯდა, ეგრეთ-ქოლებულ, საქმიან პრეზიდენტში.

* * *

ერთხელ ბათუმში ჩამოვიდა გამოჩენილი მათემატიკოსი, აკადემიკოსი, რომელთანაც თავისი საქმიანობით, სადოქტორო დისერტაციაზე მუშაობით დაკავშირებული იყო ერთი ჩვენი მეცნიერი. ყურადღების გამოსახატავად საპატიო სტუმარი რადიოში მოიწვიეს მიკროფონთან სასაუბროდ. რატომღაც ინტერვიუს აღება მე დამაკისრეს. თავიდანვე გულახდილად გამოვუტყდი პატივცემულ აკადემიკოსს, რომ მთელი ჩემი განსწავლულობა მათემატიკურ მეცნიერებაში შემოიფარგლებოდა გამრავლების ტაბულით, ამიტომ შევთავაზე, გვესაუბრა უფრო განყენებულ საკითხზე, ვთქვათ, ლიტერატურაზე; თან, ვითომ შემთხვევით, ვახსენე, რომ ვარ საკავშირო მწერალთა კავშირის წევრი და ერთმა ჩემმა მოთხრობამ სულ ახლახან მიიღო ლიტერატურული პრემია. აკადემიკოსი მაშინვე დამთანხმდა, გაეხარა კიდეც, ძალიან კარგი იქნება თუ ცოტა ხნით მათემატიკას დამავიწყებთ და ლიტერატურაზე ვისაუბრებთო; დაინტერესდა, რომელი პერიოდის ლიტერატურაზეო? მეოცე საუკუნის-მეთქი, განვაცხადე ზოგადად. პოეზიაზე ხომ არ ვისაუბროთო? კი, ბატონო-მეთქი, მივუგე რამდენადმე ნირწამხდარმა. რა შეხედულების ხარო მანდელშტამზეო? ეს გვარი გამეგონა მხოლოდ, ამიტომ კვლავ ბუნდოვნად მივუგე, არა ვარ ცუდი შეხედულების-მეთქი. ცვეთავა თქვენთვის უფრო ახლობელია თუ აზმატოვაო? ახლა უფრო ზუსტი პასუხი გავეცი, ორთავე-მეთქი. სანამ მესამე კითხვას დამისვამდა, დავასწარი, საქართველოში ხარო ჩამობრძანებული და ქართულ ლიტერატურაზე ხომ არ გვესაუბრა-მეთქი? კი, ბატონო, ქართული ლიტერატურა ძალიან მიყვარს, განსაკუთრებით პოეზიაო. (არაფრით ლექსს არ მოეშვა). ტიცინი ტაბიძე და პოლო იაშვილი პასტერნაკმა შემაყვარა, რომელსაც კარგად ვიცნობო. იქვე წარმოთქვა რამდენიმე სტრიქონი რუსულად. თქვენ რა აზრის ხართ პოლოზე და ტიცინაზეო? მე იმ აზრის ვიყავი, რომ ეს პოეტები მაშინ ჯერ კიდევ არ იყვნენ რეაბილიტირებული. მათი ლექსების კითხვა არა თუ რადიოთი, ორ კაცს შორისაც არ შეიძლებოდა. ამიტომ პატივცემულ აკადემიკოსს შევთავაზე, მოდიო, ისევ მათემატიკური მეცნიერების პრობლემებზე ვისაუბროთ-მეთქი.

ერთხელ რამდენიმე ახალგაზრდა მწერალი თბილისში გაგვაგზავნეს სემინარებზე. ჩვენი კავშირის ხელშეწყობაზე პერსონალურად ასეთი უცნაური დავალება მომცა: რამდენჯერაც და სადაც არ უნდა შეხვედროდი გალაკტიონ ტაბიძეს, იმდენჯერ უნდა შეგესხნებინა, რომ ბათუმში, ამა და ამ დღეს, დანიშნულია მისი საიუბილეო საღამო. ააქართველოში ასეთი საღამოების ჩატარების სურვილი ბევრს ჰქონდა და პოეტი, რ თქმა უნდა, არავის ეუბნებოდა უარს, საშინო იყო, დღეები არ დამთხვეოდა ერთმანეთს.

იმ დროს მწერლები დადიოდნენ მწერალთა კავშირში. თითქმის ყოველ დღე იღვამაზაბლის ქუჩაზე გალაკტიონის რუხი „პოხელა“. დააბიჯებდა პოეტი, სიცოცხლეშივე ლეგენდა, ახოვანი, ჭერ კიდეც შავი წვერით და ბავშვურად დამფრთხალი თვალებით. თითქოს უფელაფერი აინტერესებდა, რაც მის გარშემო ხდებოდა, მაგრამ ცოტას ლაპარაკობდა. ჩვენს სემინარზე, რა თქმა უნდა, არ გამოჩენილა. ისე, ერთხელ ახალგაზრდა მწერლებში ჩადგა და ყური მიუგდო ჩვენს საუბარს, შემდეგ პაპიროსის კოლოფი ამოიღო და ყველას გაუწოდა. ერთი ახალგაზრდა პოეტი თამაქოს არ ეწყოდა, მაგრამ გალაკტიონის მოწოდებულ პაპიროსზე უარს, აბა, როგორ იტყვოდა, ანაწით კი არა, გალაკტიონის პაპიროსით გაუკიდა და უთხრა, იქნებ თქვენი პოეზიის ცეცხლი გადმო. მეღოსო; შევატყვე, პოეტს ესამოვნა.

მე პატოსნად ვასრულებდი დავალებას, ყოველდღე წარვუდგებოდი პოეტს, ვინ ვიყავი, ზაიდან, და შევახსენებდი ბათუმში დანიშნულ საიუბილეო საღამოს. ჩემდა გასაცრად. გალაკტიონი ყოველთვის ისე იღებდა ამას, თითქოს პირველად მხედავს და ბათუმში ჩასატარებელ საღამოზეც პირველად ესმისო.

ამოიღებდა კუთხებზემცვეთილ შეფუდიან ბლოკნოტს და სადღაც ბოლო გვერდზე თუ გარეკანზე რაღაცას საგულდაგულოდ ჩაიწინავედა. ისევე, როგორც გუშინ, ასე მეორედებოდა ყოველდღე; თან ბუტბუტებდა:

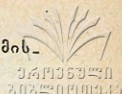
— ძალიან კარგი. აუცილებლად. კარგია ბათუმი. განსაკუთრებით, ზღვა. მიყვარს ბათუმი, მიყვარს აჭარა. „ოქრო აჭარის ლაფვარდში“...

ეს იმ წიგნის სათაური იყო, აჭარაში რომ გამოუცეს ომის წლებში. ახლაც მას. სოფს, შაქარს რომ ახვედნენ, ისეთ ქალღელზე გამოცემული პოეტური კრებული. ამან დიდად გაახარა მაშინ პოეტი. ომის დროს ვის არ უჭირდა. მატერიალურადაც გაემართა ხელი. პოეტი ნესტორ მაღაჟონია იყო იმ წიგნის შემდგენელი და რედაქტორი.

ბატონმა ნესტორმა ერთხელ მიაშბო:

— თბილისში ვიყავი საგამომცემლო საქმიეზე. მწერალთა კავშირში ბატონ გალაკტიონს შევხვდი, მოიკითხა ბათუმი, იქაური მეგობრები, ერთხელ კიდეც გადაგისადა მადლობა მისდამი ყურადღებისათვის, გამომშვიდობებისას მითხრა, თუ არ დაიზარებ. გამომიარე სახლში, თქვენს მიერ გამოცემული ჩემი წიგნი მინდა გისახსოვრო წარწერით. აბა, გალაკტიონთან მისვლას როგორ დავიზარებდი! ისიც ასეთი საჩუქრის მისაღებად!.. საღამოს მივადექი ბინას, ზარი დავრეკე; მეუღლემ გამიღო კარები; ვუთხარი, რომ ვარ ბათუმიდან. ბატონი გალაკტიონი დამპირდა, რომ მისახსოვრებდა ჩვენთან გამოცემულ პოეტურ კრებულს — „ოქრო აჭარის ლაფვარდში“. დიასახლისის ბინაში არ შევეუბათიეებივარ; გუშანით შევატყვე, რომ პოეტი არ იყო მზად სტუმრის მისაღებად... ახლავეო, მითხრა, წავიდა და მალე დაბრუნდა ჩემთვის კარგად ნაცნობი წიგნით ხელში. გახარებული გამოვბრუნდი, მოედანი გადავჭერი, ლენინის ქუჩას ავუყუვე და შემდეგ „გადავშალე ძვირფასი საჩუქარი. წიგნის სატიტულო ფურცელზე ეწერა: „პარმენ ლორიას. მად-

ლობთა და საუკეთესო სურვილებით. გალაკტიონი“. შემდეგ ბატონი ნესტორი მის-
თვის ჩვეული იუმორით ჰყვებოდა ამ ამბავს.

* * *

1968 წლის აგვისტოში საქართველოს ეწვია მიხეილ შოლოხოვი. იგი არა მარტო
ისვენებდა, ბევრს მოგზაურობდა. გვაცნობეს, რომ ნატანებისა და შრომის სახელოვანი
კოლმეურნეობების მონახულების შემდეგ იგი ჩამოვიდოდა ბათუმში. გადაწყვედა, მწერალს
დავხვდეთ გურია-აჭარის საზღვარზე. რა თქმა უნდა, რადიოც იქ უნდა ყოფი-
ლიყო. მაშინ უკვე გვექონდა ისეთი ხმის ჩასაწერი აპარატი, რომლის მხარზე გადაკი-
დება შეიძლებოდა. მიხეილ შოლოხოვისათვის ინტერვიუს ჩამორთმევა მე დამევალა.
რაც არ უნდა იყოს, ერთი კავშირის წვერები ხართო, მითხრა რადიოკომიტეტის თავმჯ-
დომარემ.

დათქმულ ადგილას უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი. ამას დამატა გამცილებლე-
ბი გურიიდან. ისე აირია ერთმანეთში ყველაფერი, რომ მწერალამდე მიღწევა ვერ
მოვახერხე. ასეთ დროს გაზეთის მუშაკები ყოველთვის მომგებიან მდგომარეობაში
არიან, შეუძლიათ შორიდან უტყვირონ ყველაფერს და მშვენიერი ინფორმაცია დაწე-
ონ. ზედიზედ ან ზეგის ნომრისათვის. მე კი აუცილებლად მჭირდება შოლოხოვის ხმა,
თანაც საღამოს „ახალი ამბებისათვის“. მწერალს მაშინ მივუსწარი, როცა უკვე მანქა-
ნაში ჯდებოდა. აჭარის რადიოდან ვარ, მინდოდა, რამდენიმე შეკითხვა მომეცა თქვენთ-
ვის-მეტოქი. მაინც და მაინც დიდი სიხარული ვერ შევტყვე-

— მოგვიანებით, მოგვიანებით... — თქვა, შემდეგ დაუმატა: — იქნებ სულაც არაა
საჭირო. ვიცი, რასაც მკითხავთ; თქვენც იცით, მე რას გიპასუხებთ. — რომ არ მწყე-
ნოდა, გამიღიმა: — მთელი დღე თქვენი სტუმარი ვარ. კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს.

სტელცარედი და გაბრაზებული დავბრუნდი რადიოკომიტეტში. არა თუ ინტერ-
ვიუს აღება, იმ ორიოდ სიტყვის ჩაწერაც ვერ მოვახსარი, მიხეილ შოლოხოვმა რომ
მითხრა, მშრალი ინფორმაცია დაეწერე „ახალი ამბებისათვის“. შევტყვე, რომ საპა-
ტიო სტუმარს ნადიმს საღმრთოში გაუმართავდნენ, ეგრეთ წოდებულ, მთავრობის
აგარაკზე. მე არავის დავუპატიუებია, მაგრამ საკუთარი თავი დავარწმუნე, როგორც
ჟურნალისტს, მქონდა იქ მისვლის უფლება; თუმცა რამდენადმე დამამცირებლად მიმაჩ-
ნდა ეს; რადიოკომიტეტიდან ვალოდია ბოლქვაძე მახლდა მაგნიტოფონით.

სუფრა ზემო სართულზე იყო გაშლილი. მეც მიმიპატიუეს, მაგრამ მძღოლებს სო-
ლიდარობა გამოვუცხადე და პირველ სართულზე მივუტყე მათ სუფრას. ორიოდ
ქიქა ქინძმარაულმა მხნეობა შემამატა. ერთ-ერთ ხელმძღვანელს ვთხოვე, გადაცა
სტუმრისათვის, რომ მას ქვემოთ ელოდება კოლეგა, საბჭოთა კავშირის მწერალთა
კავშირის წევრი. შოლოხოვს უთქვამს, კოლეგას უარს ვერ ვეტყვიო, და მაშინვე დაე-
შვა ქვემოთ. სხვებიც წამოიშალნენ, მაგრამ ისინი სტუმარმა შეაჩერა, კოლეგას, ალ-
ბათ, მარტო ჩემთან სურს საუბარიო. რომ დმინახა, მაშინვე მიცნო და მითხრა:

— ხომ გითხარით, კიდევ შევხვდებით ერთმანეთსო.

მაგნიტოფონი რომ დაინახა, პირდაპირ იქითკენ გაემართა, მიკროფონს მიუჭდა და
უქა:

— მკითხეთ, რაც გნებავთ, ყველაფერზე გიპასუხებთ.

არც შემოსვენებია, დილით რომ მითხრა, წინასწარ ვიცი, რასაც მკითხავთ,
თქვენც კარგად იცით, რას გიპასუხებთო; ვუთხარი:

— მე არაფერს გკითხავთ. რაც გნებავთ, ის თქვით, რასაც გრძნობთ, საქართვე-
ლოში რომ ხართ.

შოლოხოვი, ალბათ, ამას არ მოელოდა, ღიმილი გაუქრა სახიდან, საკუთარ ფიქ-
რებს ჩაუღრმავდა და ეს თქვა:

— ჩემს ურთერთობას საქართველოსთან ღრმა ფესვები აქვს. მე ერთ-ერთი პირველი ბედნიერთაგანი ვარ, ვისაც ძალზე ხშირად პირადი ურთიერთობა ჰქონდა ამხანაგ სტალინთან. სწორედ მან ჩამინერგა საქართველოსადმი სიყვარული. პირველად სტალინს შევხვდი საბჭოთა კავშირში მაქსიმ გორკის ჩამოსვლის დროს, როცა წყდებოდა „წყნარი ღონის“ მესამე წიგნის გამოცემის საკითხი. სტალინმა იგი გადაწყვიტა ჩემს სასარგებლოდ. მე არა მაქვს უფლება ჩავთვალო თავი მის მეგობრად, მაგრამ ყოველთვის ვიყავი პარტიის ერთგული წევრი და ყოველთვის კეთილად ვიგონებ მას. როცა სტალინი გორკთან ერთად წყვეტდა „წყნარი ღონის“ მესამე წიგნის გამოცემას, მაშინ მან წარმოთქვა შესანიშნავი სიტყვები, რაც შემდეგ შევიტანე წიგნში — „ისინი სამ შობილსათვის იბრძოდნენ“, როგორც კეშმარიტი გენიოსის წინასწარმეტყველება. გორკისთან შეხვედრის დროს, მან მომცა ორნიშნა ტელეფონის ნომერი, მაგრამ ვიცოდი რა მისი მოუცლელობის ამბავი, არასოდეს მისარგებლია ამ ტელეფონით. ერთხელ მოსკოვში ჩამოვედი ოჯახთან ერთად. ეს იყო ჩემი დაბადების დღე — 24 მაისი. საღამოს მან და მირეკა და მკითხა, რას აკეთებო. ვუპასუხე — ვფიზიკლომ-მეთქი. შეგიძლიათ ჩემთან მოხვიდეთ? როცა ისურვებთ-მეთქი. მე გამოვიგზავნით მანქანას. რა ნომერი იქნება. ეთქი. მან გაიცინა და თქვა: — არ ვიცი. იქნება დიდი მანქანა. მართლაც მოვიდა დიდი მანქანა. მივედით აგარაკზე, სადაც თითქმის მთელი ღამე გავატარეთ ერთად. ვლაპარაკობდით ლიტერატურაზე, გორკის პიროვნებაზე. ბევრ საკითხზე ერთი აზრისანი ვიყავით. მხოლოდ გათენებისას გამოვტყდი, რომ 24 მაისი ჩემი დაბადების დღეა. მან მკითხა, ოჯახთან ერთად ვარ თუ არა ჩამოსული, შემდეგ აიღო კონიაკი, გააზავა ტკბილეული, ხილი, სერგეი მირონიჩის მიერ გამოგზავნილი ღათის ხორცის ძეხვი და გამატანა სასტუმროში. რა თქმა უნდა, ყველაფერი ეს სასიხარულოც იყო და სანერვიულოც. სტალინთან სრულიად ფხიზელი ვიყავი. დავთვერი, როგორც კი შევდგი ფეხი ნომერში. მეორეჯერ სტალინს შევხვდი ჩემთვის ძალზე მძიმე დღეებში. ჩემს გარშემო დაიხლართა ინტრიგა. ამიტომ მივედი მასთან და ვკითხე: „იოსებ ბესარიონის ძეგ, მე კონტრრევოლუციური შეთქმულების ორგანიზატორი ვარ?“ მან გაიღიმა და თქვა: „თქვენ გგონიათ, რომ ჩვენ ეს დავიკერეთ?“ მან მაშინ დადებითად გადაწყვიტა ყველაფერი. უსაზღვროდ ვამაყობ მისი მამობრივი დამოკიდებულებით. მისი სიტყვები, რომ მე აუცილებლად უნდა მოვინახულო საქართველო, ყოველთვის მახსოვდა. თვითონაც რამდენჯერმე მიმიპატიუა საქართველოში, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზის გამო, ეს ვერ შეცძლო. ერთხელ, 1942 წელს, ავიაკატასტროფაში რომ მოხვდი, მან დამირეკა და მითხრა: „ჩადით ჩვენთან, საქართველოში“. მე ვუპასუხე: „ვერ ჩავლ საქართველოში. იქ ძალიან ბევრი ღვინოა“. მან თქვა: „ჩვენ ვუბრძანებთ, რომ ღვინო არ დავალღვინო“. მაგრამ შეიძლება საქართველო ღვინის გარეშე! როგორც ხედავთ, მე ღრმა ფესვები მაქვს ჩემს საქართველოსთან, მის სიყვარულთან საქართველოსადმი, რაც მე ჩამინერგა. 1961 წელს, ზრუშკოვის დროს, მიუხედავად იმისა, რომ მას ეს ძალიან არ ესიამოვნებოდა, ჩამოვედი საქართველოში ანატოლისთან ერთად. ამით მე შევასრულე მისი ანდერძი, პატივი ვეცი მის ხსოვნას, მის სამშობლოში ჩასვლით. მეგობარი ყოველთვის მეგობრად რჩებოდა. ამჯერად მე უკვე მეორეჯერ ვარ საქართველოში. აქ სუფრაზე შეისხვა მეგობრობის საღდეგრძელო. მადლობას მოგახსენებ სიბოლსათვის, მეგობრობისათვის, ხელგაშლილი და გულგაშლილი სტუმართმოყვარეობისათვის. მიიღეთ ჩემი საუკეთესო სურვილები და გრძნობები ხალხისადმი, რომელმაც შვა უდიდესი ადამიანი... მე მინდა შევცვა მისი ხსოვნის საღდეგრძელო“.

ქალაქში გადატანილი ეს სიტყვა, რა თქმა უნდა, სრულყოფილად ვერ გადმოცემს მწერლის მაშინდელ განწყობილებას. ტელევიზიაც არ იყო იმ დროს. ჩემთვის სრულიად მოულოდნელად, სტალინზე ლაპარაკის დროს, შოლოხოვს თვლები აუწყნდა.

ანდა, არა მგონია, ალკოჰოლის გამო; არადა, 1968 წლისათვის სტალინის პიროვნების გარშემო არსებობდა მტკიცე ოფიციალური აზრი, ბათუმში უკვე აღებული იყო მისი ძეგლი. ამ დროს კი, სრულიად უცნობი ადამიანების თანდასწრებით, ამხელა მწერალი ცრემლებს ღვრიდა სტალინის გახსენებაზე: მის გულწრფელობაში ეჭვი არ შემპარვია. ალბათ, მწერალს ჰქონდა ამის უფლება, შეიძლება ვალდებულიც იყო ცრემლი ეღვარა.

* * *

ერთხელ, ზაფხულის დამე იყო, რედაქციაში შემოვიდა შუახნის კაცი, რომელმაც რუსულად თქვა:

— გამარჯობა, მე ნაზიმ ჰიქმეთი ვარ.

რედაქციაში არც თუ იშვიათად მოდიოდნენ სხვადასხვა ასაკისა და ეროვნების, მაგრამ ერთნაირად თვალებანთებული ადამიანები, რომლებიც ან ნაპოლეონად წარმოგვიდგებოდნენ, ან მარშალ ჟუკოვად, ხან კიდევ მეცნიერად, რომელმაც იმ საყრდენ წერტილს მიაგნო, არქიმედე მთელი სიცოცხლე რომ ეძებდა დედამიწის გადასაყრავებლად.

მაგრამ ეს კაცი ნამდვილად არ ჰგავდა მათ. თან აღმოსავლური აქცენტით ლაპარაკობდა. ვილაცმ იცნო კიდევ თურქი მწერალი. თუმცა ყველას გაგვიკვირდა მისი ასე მოულოდნელი გამოჩენა, ყოველგვარი დარეკვისა და გაფრთხილების გარეშე.

— სულ ახლახან ჩამოვედი გაგრიდან. ჰოტელში მოვედი, მაგრამ ნომერი ვერ მომცეს, არ გვაქვსო. სად უნდა წავსულიყავი ამ დამით! გადავწყვიტე, ისევ რედაქციაში მოსვლა; რაკი ხვალ გაზეთი უნდა გამოვიდეს, ესე იგი, ვინმე კოლეგათაგანი იქნება. მეთქი.

— ცხრაშეტი წლის ვიყავი, ანატოლიიდან ბათუმში რომ ჩამოვედი, — მოიგონა ჰიქმეთმა. — ოცდაათი წელი გავიდა მას შემდეგ, მაგრამ გუშინდელივით მახსოვს ყველაფერი. გემიდან გადმოსვლისთანავე თვალში მეცა სისუფთავე და სიმწვანე, უხვი მცენარეულობა. მომხიბლა ქალაქის ქაღარაკულმა დაგეგმვამ, მისმა ლარივით ქუჩებმა, ზურმუხტისებრი გორაკებიდან რომ იწყება და ზღვას ებჯინება. ბათუმში რამდენიმე დღე დავრჩი. დავენტებოდი მის ქუჩებში, ვაკვირდებოდი ადამიანების ცხოვრებას. ქაობიან, ქოხმახებიან გარეუბნებშიც ვიყავი. ქალაქის მთავარ მოედანზე გამართულ მითინგშიც ემონაწილეობდი. ასეთი რამ არასოდეს მენახა. ტრიბუნიდან წარმოთქვამდნენ მსურვალე სიტყვებს. მე მათი შინაარსი არ მესმოდა, მაგრამ ვგრძნობდი ხალხის გულისტკმას. ბათუმში გავეცანი პირველად ქართულ კულტურას. მას შემდეგ ყურადღებით ვადევნებ თვალს ქართველი მწერლების, მხატვრების, კომპოზიტორების, მსახიობების, რეჟისორების საქმიანობას. მე ჯერ კიდევ არ ვიცი ქართული ენა. იმედო მაქვს, ისე მაინც შევისწავლო, რომ ლექსიკონის დახმარებით შევძლო ორიგინალში კითხვა. მაღლობელი ვარ ჩემი ქართველი კოლეგებისა, მწერალთა ყრილობაზე მაჩუქეს რუსულად თარგმნილი ქართული პოეზიისა და პროზის რამდენიმე წიგნი.

შემდეგ ერთხელ კიდევ შევხვდი ნაზიმ ჰიქმეთს, ამჯერად უკვე მოსკოვში, სადაც მთელი დღე დავყავი მასთან. ჰიქმეთის ლექსების კრებული უნდა გამოცემულიყო ბათუმში და ზოგიერთი რამ იყო დასაუხსტებელი.

გამომშვიდობებისას მითხრა:

— გადაეცით ჩემი გულითადი სალამი ბათუმს, ბათუმელ მეგობრებს, მე მათ მალე ვინახულებ.

მაგრამ მან სურვილი ვერ შეისრულა. 1962 წელს ნაზიმ ჰიქმეთი გარდაიცვალა.

ჟორჟ სიმენონი

ბაიეელი ქალბავონი

— დაბრძანდით, მადემუაზელ, — მეგრემ ამოიოხრა და ჩიბუხი გადადო გვერდზე. შემდეგ თვალი გადაავლო პროკურორის ბარათს: „ოჯახური საქმე. ყურადღებით მო. უსმინეთ ყველაფერს, რასაც გიამბობთ სესილ ლედრიუ, მაგრამ მოქმედებისას გამოიჩინეთ დიდი სიფრთხილე და დელიკატურობა“.

ამბავი ზდებოდა კანში, სადაც მეგრე ადგილობრივი პოლიციის რეორგანიზაციისათვის ჩავიდა, იგი ვერაფრით ვერ შეეგუა ნორმანდიული ქალაქის ცხოვრების წესს. არ ჰქონდა მოქმედების ის თავისუფლება, რომელსაც პარიზში გრძნობდა.

— გისმენი, მადემუაზელ.

მომხიბვლელი იყო ეს მადემუაზელ სესილი, ოდნავ ზედმეტადაც მომხიბვლელი. შავი სამგლოვიარო კაბა ხაზს უსვამდა მისი სახის სიფრთხილს.

— თქვენი ასაკი?

— ოცდარვა წლისა ვარ.

— პროფესია?

— სკობს, მე თვითონ აგისხნით ყველაფერს... ობოლი ვარ და თხუთმეტი წლისამ მუშაობა დავიწყე, ჯერ მოახლედ, მაშინ, ჯერ კიდევ ნაწნავებს ვატარებდი და რიგიანად წერა-კითხვაც კი არ ვიცოდი.

მეგრემ ძლივს დაუარა გაოცება. ნათქვამი არაფრით არ შეესაბამებოდა ლედრიუს დახვეწილ გარეგნობას.

— შემდეგ ვიშოვნე სამუშაო მაღამ კრუაზიესთან, ბაიეში. თქვენ გსმენიათ მის შესახებ?

— გამოგიტყდებით, არა.

ოჰ, ეს პროვინციალები! თითქმის მთელი ქვეყანა უნდა იცნობდეს მათ ახლობლებს.

— მე კიდევ მოგიყვებით მაღამ კრუაზიეზე. ძალიან კარგად იყო განწყობილი ჩემდამი, დამარწმუნა, რომ მესწავლა, რათა ჩემგან რაიმე გამოსულიყო. მე მასთან ვცხოვრობდი არა როგორც მოახლედ, არამედ, როგორც კომპანიონი. ის მთხოვდა, დეიდა უოზეფინა დამეძახეო.

— მაშასადამე, თქვენ ცხოვრობთ ბაიეში, მაღამ უოზეფინა კრუაზიესთან?

ქალიშვილს თვალები ცრემლი მოადგა.

— ახლა ყველაფერი დამთავრდა, — სესილმა ცხვირსახოცით მოიწმინდა ცრემლები.

— დეიდა უოზეფინა გუშინ გარდაიცვალა აქ, კანში. ამიტომაც მოვედი თქვენთან, რომ მომეყოლა მკვლელობის ამბავი და...

— მომიტევეთ. თქვენ დარწმუნებული ხართ, რომ მაღამ კრუაზიე მოჰკლეს?

— შემიძლია ამის ფიცი მოგცეთ.

— და თქვენ შეესწარით მკვლელობას?

- არა.
- თქვენ ვილადამ გიამბოთ ამის შესახებ?
- ჩემმა დეილამ...
- მაპატიეთ, დეილამ გითხრათ, რომ ის მოჰყლეს?
- რას ამბობთ, კომისარო! მე მშვენივრად მესმის ჩემი სიტყვების უცნაურობა. დეილას არაერთხელ უთქვამს ჩემთვის, თუ რაიმე შეემთხვეოდა, რეკოლეს ჭურჩაზე მდებარე სახლში, სასწრაფოდ მოითხოვე გამოძიების დაწყებაო.
- მოითმინეთ, გეთყუა. რას ნიშნავს „რეკოლეს ჭურჩაზე მდებარე“?
- ეს მისი ღისწულის, ფილიპ დელიჟარის სახლია. დეილა უოზეფინა ჩამოღენიშე კვირით ჩამოვიდა კანში. კბილები უნდა ჩაესვა. სამოცდარვა წლის ასაკში მან პირველად მიმართა ექიმს. დეილა თავის ღისწულთან გაჩერდა, მე კი ბაიეში დავრჩი, ფილიპი ვერ მიტანს.

ქალაქის ფურცელზე მეგრემ ჩაიწერა: „ფილიპ დელიჟარი“.

- ჩამდენი წლისაა დელიჟარი?
- ორმოცდა ოთხის ან ორმოცდა ხუთისა.
- რას საქმიანობს?
- არაფერს. მას გვარიანი ქონება ჰქონდა—უფრო სწორედ, მისი მეუღლის ქონება, მაგრამ ჩამდენადაც მე ვიცი, სულ ჩამოღენიშე წელიწადში ამ ქონების მხოლოდ მოგონებალა დარჩა. მიუხედავად ამისა, ის აგრძელებს ცხოვრებას რეკოლის ჭურჩაზე მდებარე ღიდ სახლში, ჰყავს მხარეული, ლაქია და მძღოლი. ფილიპი ხშირად ჩამოდიოდა დეილასთან ბაიეში ფულის სათხოვნელად.
- და ის აძლევდა ფულს?
- არასდროს არ მიუცია. დეილა ეუბნებოდა: „მოითმინე, აი, როდესაც მე მოვკვდე-ბი...“

ქალიშვილი ჰყვებოდა, მეგრემ კი შეაჯამა პირველი შედეგები. ბაიეში, ტაძრის შორიანხლოს, ერთ-ერთ პატარა მყუდრო ჭურჩაზე, სადაც გამვლელთა ფეხის ხმაც კი არხვედა ფანჯრების ფარდებს, ცხოვრობდა მადამ უოზეფინა კრუაზიე, უიუსტენ კრუაზიეს ქვრივი.

მისი გამდიდრების ამბავი ძალზედ უბრალო და ამასთანავე მეტად უჩვეულოც იყო. მისი მეუღლე, წვრილი მოხელე, ძალზედ გატაცებული იყო სხვადასხვა სახის დაზღვევებით, რაც ახლობელთა დაცივნის საგანს შეადგენდა.

ერთხელ, თავის ცხოვრებაში პირველად და უკანასკნელად, მან გემით გამგზავრება გადაწყვიტა საუტრეგემბტონში. ზღვაზე ღელვა იყო, გემი ირწყოდა, საბრალო კრუაზიემ წონასწორობა დაკარგა, კაპიტნის ჯიხურს შეეჯახა, თავი გაიჩეხა და იქვე დღლია სული. გასაკვირი ის იყო, მისმა ქვრივმა, სულ მალე მილიონ ფრანკამდე მიიღო სხვადასხვა სადაზღვევო კომპანიისგან.

ამ დღიდან უოზეფინა კრუაზიეს ერთადერთი საზრუნავი იყო, თვალ-ყური ედევნებინა, თუ როგორ იზრდებოდა მისი სიმდიდრე. ძალზე გაუშართლა და იმასაც ამბობდნენ, ანგარიშზე უკვე ოთხი თუ ხუთი მილიონი ფრანკი აქვსო.

მისმა ღისწულმა, ფილიპ დელიჟარმა, იმით დაიწყო, რომ ცოლად შეირთო ძალზედ მდიდარი ვაჟრის ქალიშვილი, იყიდა და დიდი ფუფუნებითაც მოაწყო უზარმაზარი სახლი, რომელიც კანის სიამაყე გახდა. მაგრამ მისი საქმიანი წამოწყებანი მეტად წარუმატებელი აღმოჩნდა. დადიოდა ხმები რომ უკვე სამი თუ ოთხი წელი იგი ნისიად ცხოვრობდა, მემკვიდრეობის იმედით, ვალს დიდი პროცენტებით იღებდა.

— მაშ ასე, მადემუაზელ ლედრიუ, თქვენი ბრალდების ერთადერთი საფუძველი ის არის, რომ ფილიპს ფული სჭირდებოდა?

— მე ხომ უკვე გითხარით, მადამ კრუაზიემ მოხოვა, თუ რაიმე შეემთხვეოდა...

— მაპატიეთ, მაგრამ უნდა დამეთანხმოთ, რომ მხოლოდ მოხუცებული ქალის შიშვერ გამოდგება ბრალდებისათვის. ხომ არ აჯობებს, ფაქტებს მივმართოთ?

— დეიდა გუშინ გარდაიცვალა, საღამოს ხუთ საათზე, ირწმუნებიან, გულის შეტევით.

— მას ავადმყოფი გული ჰქონდა?

— არა იმდენათ, რომ ამას სიკვდილი გამოეწვია.

— თქვენ იმ დროს ბაიეში იყავით?

მეგრეს მოჩვენა, თუმცა, შეიძლება, ცდებოდა კიდეც, რომ სანამ უპასუხებდა, ქალიშვილი ოდნავ შეეცვნა.

— არა... მე ვიყავი აქ, კანში.

— მაგრამ, თქვენ ხომ განაცხადეთ, მადამ კრუაზიეს აქ ჩამოსვლის დროს არ ვახლოდით.

— ეს მართლა, მაგრამ ბაიედან კანამდე სულ რაღაც ნახევარი საათია ავტობუსით, მე კი საყიდლები მქონდა.

— და თქვენ არ გინახიათ დეიდა?

— არა, მაგრამ მე შევიარე რეკოლეს ქუჩაზე.

— რომელ საათზე?

— დაახლოებით ოთხზე. მიპასუხეს, რომ მადამ კრუაზიე სახლში არ იყო.

— ვინ გითხრათ ეს?

— ლაქიამ.

— მან სახლის პატრონს ჰკითხა?

— არა, თვითონვე მიპასუხა.

— მაშასადამე, ეს ან სიმართლე იყო ან მან წინასწარ მიიღო მითითებანი.

— მეც ასევე ვიფიქრე.

— და სად წახვედით შემდეგ?

— მე ბევრი წვრილმანი მქონდა საყიდელი. მერე ბაიეში დავბრუნდი. დღეს კი, როდესაც ადგილობრივ გაზეთს ვკითხულობდი, შევიტყვე დეიდას გარდაცვალება.

— უცნაურია...

— მაპატიეთ?

— მე ვამბობ, უცნაურია-მეთქი. ოთხ საათზე გითხრეს, დეიდა სახლში არ არისო, თქვენ ბრუნდებით ბაიეში და მეორე დღით გაზეთიდან გეზულობთ, რომ თქვენი მისვლიდან სულ ცოტა ხნის მერე იგი გარდაიცვალა. მე სწორად მიგიხვდით, მადამკრუაზელ ლედრიუ, თქვენ ოფიციალურად თხოულობთ გამოძიების დაწყებას?

— დიახ, კომისარო. მე დიდი ფულის პატრონი არა ვარ, მაგრამ ყველაფერს გავწირავ, რათა გაიკვეს სიმართლე და დამნაშავე დაისაჯოს.

— მომითმინეთ. ახლა სწორედ თქვენი ფინანსური მდგომარეობის შესახებ, შემიძლია გკითხოთ, რა მემკვიდრეობა გრჩებათ პირადად თქვენ მადამ კრუაზიეს სიკვდილის შემდეგ?

— არავითარი. მე თვითონ ვადგენდი ანდერძს და უარი განვაცხადე რაიმე მიმეღო დეიდასაგან. სხვანაირად არავინ დაიჭერებდა მისაღმი ჩემს უანგარო დამოკიდებულებას.

ეს სიტყვები ზედმეტად დამაჭერებლად გაისმა, რომ ქეშმარიტი ყოფილიყო. მაგრამ, მიუხედავად ყველა ცდისა, მეგრემ ვერავითარი ბზარი ვერ გამოუნახა ლედრიუს ჯავშანს.

— გამოდის, რომ თქვენ სულ უსახსრებოდ დარჩით?

— მე ეს არ მითქვამს, კომისარო. მე ვიღებდი გასამრჯელოს, როგორც მაღამ ჯერ კიდევ ვიყავი კომპანიონი. თითქმის არაფერს ვხარჯავდი, ასე რომ, შემდეგ ფულის გადადება შავი დღისათვის. მაგრამ, ვიმეორებ, მზადა ვარ ყველაფერი უკანასკნელ სუბედე დავხარჯო, რათა შური ვიძიო დეიდას გულისათვის.

— ნება დამართეთ კიდევ ერთი კითხვით მოგმართოთ. მეშვედრე ფილიპია, არა? ახლა დავუშვათ, რომ მან მოჰკლა საკუთარი დეიდა. ასეთ შემთხვევაში იგი კარგავს მემკვიდრეობის უფლებას. რა მოუვა იმ მილიონებს?

— ისინი შეეწირება ობოლი ქალიშვილების აღზრდას.

— მაღამ კრუაზიის აინტერესებდა ქველმოქმედება?

— მას ეცოდებოდა მარტოხელა გოგონები, იცოდა რა საშიშროება მოელოდათ მათ.

— თქვენი მაღლობელი ვარ, მადემუაზელ.

— ესე იგი, თქვენ იწყებთ გამოძიებას?

— მე ზოგიერთ რამეს. შევამოწმებ. და თუ საჭიროდ ჩავთვლი... სად შეიძლება თქვენს მოძებნა?

— გასვენება ორი დღის შემდეგ შედგება. მე აქ ვიქნები, კანში, მის გვერდით...

— ფილიპი?

— ჩვენ ერთმანეთს არ ველაპარაკებით. მე ვლოცულობ და... ცოტას ვტირი... ღამის გავათევ წმინდა გიორგის სასტუმროში.

* * *

მეგრე აბოლებდა და ყურადღებით ათვალიერებდა მეტად შთამბეჭდავ ნაცრისფერ სახლს, რომელსაც ამშვენებდა ალაყაფის მოჩუქურთმებული კარები და ბრინჯაოს შან-დღებიანი სადარბაზო შესასვლელი.

ქალიშვილთან საუბრის შემდეგ გავიდა ერთი დღე-ღამე. მეგრეს დრო დასჭირდა თავისი საქმეების დასამთავრებლად პოლიციის სამმართველოში. მან გადაწყვიტა თვითონ მოეკიდა ზელი გამოძიებისათვის. შიშობდა, რომ ადგილობრივი პოლიციის ნებისმიერი ინსპექტორი ზედმეტი სერიოზულობით მოეკიდებოდა პროკურორის თხოვნას. მეგრე გრძნობდა — ეს მისი საქმე იყო, მაგრამ სინანულით აღიარებდა, რომ გამოძიების ჩატარება მოუხდებოდა ისეთ მაღალ საზოგადოებაში, სადაც მისი საყვარელი ჩიბუზი მეტად უადგილოდ გამოჩნდებოდა.

სახლში შესვლამდე კიდევ რამოდენიმეჯერ მოქაჩა ჩიბუხი, თან სამძიმარზე მოსულ კანის გაბღენძილ ბურუტებს ათვალიერებდა.

მეგრემ ჩიბუხი მსუბუქი ფეხსაცმლის ლანჩაზე გამობერტყა და სადარბაზოში შეაბიჯა, გვერდი აუარა სავიზიტო ბარათებით გაჭედვით ვერცხლის ლანგარს, გადაჭრა თეთრი და ცისფერი ფილებით მოპირკეთებული ვესტიბული და შეჩერდა დიდ, შავით მოფარდაგებულ კართან, კუბოს წინ, ყვავილების, სანთლებისა და შავი ფიგურების გარემოცვაში.

ანთებულ სანთლებსა და ქრიზანთემების სურნელებას უკვე შეექმნა სათანადო ატმოსფერო. ამას ემატებოდა რაღაც ამაღლებული შეგრძნება, რომელიც აღამიანებს ეუფლება მართლმსაჯულებისა და სიკვდილის პირისპირ.

სესილ ლედრიუ კუთხეში ჩაჩოქილიყო. სახე დაეფარა შავი ვულით, რომელიც საკმაოდ გამჭვირვალე იყო, რომ ხაზი გაესვა მისი სახის სერიოზულობისთვის. ტუჩები იმეორებდნენ რაღაც ლოცვას, თითები კი გაუჩერებლად ათამაშებდნენ ქარვის კრიალოსანს.

შავ კოსტიუმში გამოწყობილი მამაკაცი, ოდნავ შეშუპებული მოწითალო ქუთუთოვ-
ბი რომ ჰქონდა, მეგრეს ათვალიერებდა, თითქოს წონიდა, ჰქონდა თუ არა მას აქავე
ნის უფლება.

— მუსიე ფილიპ დელიუარი? მე კომისარი მეგრე ვარ. თქვენ რომ შეგეძლოთ
დავეთხოთ ჩემთვის რამოდენიმე წუთი...

მეგრეს მოეჩვენა, რომ ფილიპმა მტრული მზერა სტყორცნა ქალიშვილს.

— მომყევით, კომისარო. ჩემი კაბინეტი მეორე სართულზეა.

მარმარილოს კიბე მშვენიერი ჰელდური მოაჯირით. აბრეშუმი კედლებზე. უზარმაზა,
რი კაბინეტი იმპერიისდროინდელი ავეჯით, ბაღში გამავალი სამი დიდი ფანჯარა.

— დაბრძანდით, გეთაყვა, ვგონებ, თქვენ ვიზიტს უნდა ვუმადლოდე იმ ქალიშვი-
ლის სრიკებს?

— თქვენ მხედველობაში გყავთ მადემუაზელ სესილ ლედრიუ?

— დიახ, მე ეს ქალბატონი მყავს მხედველობაში, მართალი ვითხრათ, მან მოახერხა
გარკვეული დროის განმავლობაში უარყოფითი გავლენა მოეხდინა ჩემს დეიდაზე, ვნე-
ბავთ სიგარა?

— არა, გმადლობთ. თქვენ ამბობთ, გარკვეული დროის განმავლობაში... ნიშნავს
ეს, რომ უარყოფითი გავლენა არ ყოფილა სანგრძლივი?

მეგრესათვის არავითარ საჭიროებას არ წარმოადგენდა ფილიპის ყურადღებით შეს-
წავლა. იგი ნებისმიერი პროვინციული ქალაქის ტიპური წარმომადგენელი იყო. მიდი-
და ბურჟუა, რომელიც ყველაზე დიდ დროს უთმობს თავის შესახედობას, ტანსაცმლის
იდუალო შეკერებლობას, ლაპარაკისა და მისრა-მოხრის დახვეწილობას, რაც მას უბრა-
ლო მოკვდავთაგან გამოყოფს. ის გლოვის დროსაც ინარჩუნებდა ელეგანტურობას.

— თქვენ უნდა გამიგოთ, კომისარო, თუ რა მძიმეა პოლიციელის სიღვა საკუთარ
სახლში ასეთ მწუხარების უამს, მაგრამ მე პასუხს გავცემ ყველა თქვენს კითხვას. მინდა,
რომ ეს საქმე რაც შეიძლება სწრაფად დასრულდეს და სესილმა მიიღოს დამსახურებუ-
ლი სასჯელი.

— ამით რისი თქმა გინდათ?

— როდესაც დეიდამ ჩვენთან სტუმრობა გადაწყვიტა, მე შევთავაზე კომპანიონიც
წამოეყვანა. ჩვენი სახლი ამისათვის საკმაოდ დიდია. მაგრამ დეიდამ გადაჭრით იუარა,
უფრო მეტიც, მან საიდუმლოდ გამანდო, დიდი ხანია სესილის თავიდან მოშორება მინ-
დაო.

მეგრემ თავი ვერ შეიკავა. კაბინეტის მორთულობამ, ფილიპის ლაპარაკის მანერამ
აიძულა ჩაეზურტყუნებინა: „როგორი ცრუ შეიძლება იყოს ადამიანი!“ სახლის პატრონ-
მა ვერ შეატყუო ირონია კომისარის სიტყვებს.

— ადრე თუ გვიან დეიდა გაწყვეტდა კავშირს ამ არსებასთან, რომელიც ცდილობდ
განეტეხილება ჩვეგდო ჩვენს შორის.

— ასეც იყო საქმე?

— დიახ, აი, მაგალითად, მან დამასმინა დეიდასთან, საყვარელი ჰყავსო, ვილაპარა-
კოთ, როგორც მამაკაცებს ეკადრებათ, კომისარო. ნუთუ გაუგებარია, რომ ჩემს ასაკში
და ჩემს მდგომარეობაში საცხებით ბუნებრივია... რა თქმა უნდა ყოველგვარი გახმაურე-
ბის გარეშე... როგორც ჰენტიმენი... მაგრამ საწყალ დეიდას, წესიერებაზე თავისი შე-
ხედულება რომ ჰქონდა, რა თქმა უნდა, არ შეეძლო ამის გაგება.

— და სესილმა უამბო მას ამის შესახებ?

— აბა, მეტი ვისგან უნდა გავგო დეიდას? მაგრამ, გეტყვით, ეს მეტად სულელური
სგლა იყო მისი მხრიდან, ლაღატი თვით სესილის წინააღმდეგ შემოხრუნდა, როდესაც

დღეიდან ვაიგო, რომ მისი უმანკო კომპანიონი მისივე ქერქვეშ სვდებოდა ახალგაზრდ
კაცს, რომლის ოჯახიც...

— სესილს საყვარელი ჰყავს?

თუმცა მეგრეს აღშფოთება გულწრფელი არ იყო, მან საკმაოდ დამაჯერებლად გა-
ითამაშა იგი და შემთხვევით ისარგებლა, ჰიბიდან ჩიბუხი რომ ამოეღო.

— სულ ცოტა, ორი წელია! ორი წელია, რაც ისინი ყოველ საღამოს სვდებიან ერთ-
მანეთს! მას უკა მერსიე ჰქვია, მეგობართან ერთად რაღაც სატრანსპორტო საწარმო აქვს
და საჭიროა ხაზი გაესვას, რომ მისი მშობლები რამდენიმე წელია მთლიანად გაკოტრდ-
ნენ.

— ძნელი დასაჯერებელია! და თქვენ უამბებთ ამის თაობაზე დეიდას?

— რა თქმა უნდა, რატომაც არა! განა ეს ჩემი ვალი არ იყო?

— უსათუოდ.

— და სწორედ მაშინ დეიდამ საბოლოოდ გადაწყვიტა დაშორებოდა სესილს. მაგ-
რამ არ გაუხსნელია, ვინაიდან შურისძიებისა ეშინოდა. შევთავაზე, ჩვენთან გადმოდი-
მეთქი, მზად ვიყავი, მისთვის მეორე სართული დამეთმო.

— და როდის ისაუბრეთ დეიდასთან ამის თაობაზე?

— როდის?.. ჰო, გუშინწინ.

— და შეთანხმდით?

— კი, ძირითადად შევთანხმდით.

— მაგრამ, რამდენადაც მე მესმის, თქვენ არ ხდებთ ბრალს სესილს დეიდას
მკვლელობაში?

— მე უმჯველად გვაკეთებდი ამას, დარწმუნებული რომ არ ვიყო დეიდაჩემის
გარდაცვალების ბუნებრივობაში.

— კიდევ ერთი შეკითხვა, მუსიე დელიჟარ. თქვენი დეიდა გარდაიცვალა სუთი სა-
ათისათვის?

— ოღნავ მოგვიანებით. ყოველ შემთხვევაში, ასე მითხრა მეუღლემ. მე თვითონ იმ
დროს სახლში არ ვახლდით.

— კარგი. მაგრამ ოთხ საათზე მადამ კრუაზე სახლში არ იყო?

— ყოველდღე, ოთხი საათისათვის კბილის ექიმთან მიდიოდა.

— თქვენ არ იცით, როდის დაბრუნდა დეიდა სახლში?

— სუთი საათისათვის, რამდენადაც ვიცი. შეტევა სახლში დაბრუნებისთანავე დაე-
წყო. გარდაიცვალა, სანამ დახმარების აღმოჩენას მოახერხებდნენ.

— ეს მის საძინებელ ოთახში მოხდა?

— დიას, დიას, მეორე სათუღლზე, ლუდოვიკო მეთოთხმეტის ოთახში.

— და თქვენი მეუღლე მასთან იყო?

— იგი მაშინვე ავიდა, როგორც კი დეიდამ ოთახის კარი გამოაღო და შეველა
ითხოვა.

— უფლება მომეცით გკითხოთ, სად იყავით თქვენ ამ დროს?

— ვიმედოვნებ, კომისარო, ეს თქვენი კითხვები არ ნიშნავს, რომ მე დაკითხვაზე
ვარ? გაითვალისწინეთ, მე არ დავუშვებ არავითარ დაკითხვას.

— რა თქმა უნდა, არა. მაგრამ ჩვენ უნდა დავამტკიცოთ მადამუაზელ სესილის გან-
ცხადების აბსურდობა.

— ო, რა თქმა უნდა... მე ვიყავი ჩემს კლუბში. სახლიდან სუთის ნახევრისათვის გა-
ვდივარ და ფეხით მივდივარ ქალაქში, სუთ საათზე ვუჭდები ბრიჯის მაგიდას, სოდ-
რების ნახევარზე მოდის მანქანა და სახლში ვბრუნდები.

— უბედურების შესახებ თქვენ კლუბში შეიტყვეთ?

— დიახ, ასე იყო.

— და როდესაც შინ დაბრუნდით...

— დეიდა უკვე გარდაცვლილიყო და მასთან ექიმი დამხვდა.

— თქვენი ექიმი?

— არა. ის ძალზედ შორს ცხოვრობს. მეუღლემ გამოიძახა ექიმი, რომელიც მეზობ-
ლად ცხოვრობდა, მაგრამ მას უკვე შველა აღარ შეეძლო.

— თქვენი შინამოსამსახურებები?

— არსენს, მძღოლს, გამოსასვლელი ჰქონდა. ლაქია პირველ სართულზე იყო, მზა-
რეული კი, ვიმედოვნებ, სამზარეულოში. გაქვთ კიდეც კითხვები? ვალდებული ვარ მათ-
თან ვიყო, ვინც ჩემთან სამძიმრის სათქმელად მოვიდა, ყოველ წუთს, შეიძლება, მო-
ვიდეს ქალაქის მოსამართლე, ჩემი კლუბის პრეზიდენტი. ვფიქრობ, ყველაზე უკეთესი
იქნება მკაცრად გავაფრთხილოთ სესილი, თუ კი იგი კვლავ გააგრძელებს ცილისწამე-
ბას, მე მის დაპატიმრებას მოვითხოვ.

ფილიპ დელიუარს ალბათ გაუკვირდა მეგრეს ტუჩებზე გამკრთალი ღიმილი. კომი-
სარი უკვე რამოდენიმე წუთია არ აშორებდა თვალს ბუხრის თავზე ჩამოკიდებულ
სარკეს, რომელშიც აირეკლებოდა ფარდით დაფარული კარები, ფარდა რამოდენიმე-
ჯერ შეირხა და ინსპექტორმა შენიშნა გაფითრებული სახე, რომელიც მხოლოდ მადამ
დელიუარის შეიძლება ყოფილიყო. მეგრე ფიქრობდა, გაიგონა თუ არა მადამ დელი-
უარმა მისი მეუღლის „მამაკაცური“ აღსარება.

— ნახვამდის, კომისარო. ვიმედოვნებ, იმ განმარტებების შემდეგ, რომელიც მე
იძულებული ვიყავი გამეკეთებინა, გლოვას შემდგომში აღარ დამირღვევთ, ლაქია გაგა-
ცილებთ გასასვლელისაკენ.

ფილიპმა ზარი დარეკა, პოლიციელს ძუნწად თავი დაუკრა და დინჯად გავიდა
ფარდით დაფარულ კარებში.

თხუთმეტილდე წუთის შემდეგ მეგრე პროკურორის კაბინეტში იჯდა და სინანუ-
ლით ათამაშებდა ჭიბეში ჩიბუხს. კანის პროკურორს არც ისე იოლად გაუბედავდნენ კა-
ბინეტში მოწევას.

— აბა, კომისარო, თქვენ გაესაუბრეთ ქალიშვილს?

— და არა მარტო მას.

— და რა აზრისა ხართ? სისულელეა, არა?

— პირიქით. მე ისეთი შეგრძნება მაქვს, რომ საბრალო მოხუცმა ჩვენი ცოდვილი
ქვეყანა სხვისი დაზმარებით დატოვა. მაგრამ ვინ დაეხმარა მას? ეს არის გასარკვევი...
და კიდეც ერთი, თქვენ ნამდვილად გნებავთ სიმართლის გაგება?

ფრანგულიდან თარგმნეს თინა სარჯველაძემ და გივი კახაბაძემ.

(გაგრძელება იქნება)

სიმონ გოგიტიძე

პირველი ქართული ქრისტიანი მეფის მირიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ძრონოლოგია

ამიანე მარცელინის ცნობის სისწორისათვის, რომ 361 წელს რომელი მწერლის მიერ მოხსენიებული მერიბანე ქართული წყაროების მირიანია, ან კიდეც, 361 წელი ნამდვილად მირიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ბოლო, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, ბოლოსწინა წელია, დამამტკიცებელია, როგორც „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ის, ისე ქართლის ცხოვრების რამდენიმე ცნობა. მათ შორის:

1. ცნობას, რომელსაც ქვემოთ შევხებით, ჯერ კიდევ მიმდინარე საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევარში ყურადღება მიაქცია ს. კაკაბაძემ. იგი წერდა: რადგან წმინდა ნინო გარდაიცვალა 338 წელს, „ამიტომ მირიანის სიკვდილი ამის მიხედვით უნდა მოდიოდეს 362 წ.“⁶⁷

„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ (ქელოშური რედაქცია) გადმოგვცემს, რომ ნინოს სიკვდილის შემდეგ დამთავრეს ზემო ეკლესია (ახლანდელი სამთავროს ადგილას), „მეოცესა წელსა და მეოცდაერთესა წელსა მოკუდა მირიან მეფე“.⁶⁸ მკვლევარს იქვე მოყავს შეტყობილი ხელნაწერების ცნობა: „და წარვიდა მირიან მეფე და ყოველი ერი, რამეთუ იქმოდეს ზემოსა ეკლესიასა ქეთა. და განიშორეს მეოთხესა წელსა. და მოკუდა მირიან მეფე...“⁶⁹ მკვლევარი იქვე მიუთითებს რიცხვების არევაზე და გამოთქვამს აზრს, რომ შეიძლება თავდაპირველად დედანში ტექსტი იკითხებოდა ამგვარი სახით: „განასრულეს (ეკლესია) მეოცესა წელსა და მეოთხესა წელსა მოკუდა მირიან მეფე“, მაშინ მირიანის გარდაცვალების წლად მივიღებდით $(338 + 20 + 4) = 362$ წ.⁷⁰

სხვა ადგილას ს. კაკაბაძე უფრო კონკრეტულად აცხადებს, რომ მირიანი მოკვდა „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს მიხედვით მეოცდაოთხე წელს, ნინოს სიკვდილის შემდეგ, სახელდობრ, როგორც ზემოთ ვნახეთ, 362 წელს. ხოლო თვით მირიან მეფის შვილი რევი, მომკვდარა მამის სიცოცხლეშივეო.⁷¹

მამასადამე, ზემო ეკლესიის მშენებლობა დამთავრებულა 338 წ. (ნინოს გარდაცვალება) + მე-20 წ. = 358 წ., ხოლო მირიანი მომკვდარა 358 წ. (ეკლესიის აშენებლად) + მე-4 წ. = 362 წ.

ჩვენ მთლიანად ვიზიარებთ ს. კაკაბაძის ასეთ მსჯელობას მცირე კორექტივით. მიგვაჩნია, რომ მე-20 და მე-4 წელიწადში უნდა იგულისხმებოდეს არა სრული 20 ან 4 წელი, არამედ არასრული. ხოლო თუ 20 და 4 არასრულია და ისინი ორივე ერთად

დასასრული. დასაწყისი იხ. „ქორობი“ № 1.

შეადგენს დაახლოებით 23 წელს, მაშინ მირიანის სიკვდილი შეიძლება დადგინდეს.
 $338 + 23 = 361$ წელზე.

2. „მოქცევითგან მირიან მეფისათ მეოცდახუთესა წელსა მოკლდა ძე მისი რევა სიძე თრდატ სომეხთა მეფისა, რომლისადავე მიეცა მეფობა სიცოცხლესავე მისსა... და მასვე წელიწადსა დასნეულდა მირიან მეფე, რომელიცა აღესრულა“.⁷²

ამ ცნობით, მირიანის შვილი რევი მომკვდარა, მირიან მეფის მონათვლიდან როცა დაწყებული ყოფილა ოცდამეხუთე წელი, ხოლო თვით მირიანი, როცა სრული ოცდახუთი გასულა. მაშინ გამოდის, რომ რევი $(326 + 24)$ 350 წელს გარდაცვლილა, ხოლო მირიანი $(326 + 25)$ 351. მეორე მხრივ, როცა ვითვალისწინებთ ამიანე მარცელინის ცნობასა და ს. კაკაბაძის მოსაზრებაზე აგებულ მტკიცებას, გამოდის, რომ თუ მირიანი 361 წელს გარდაიცვალა, მაშინ რევი 360 წელს უნდა მომკვდარიყო. ეს ცნობა, როგორც ვხედავთ, მირიანის გარდაცვალების თარიღში 10 წლიან სხვაობას გვაძლევს. ამ ცნობის გარკვევისათვის მოვიშველიოთ ზემოთ აღნიშნული ნაწყვეტის შესატყვისი ჩაწილი „ნინოს ცხოვრების“ ძველი სომხური თარგმანიდან:

„იმ დღეებში მოკვდა მისი (მირიანის, ს. გ.) შვილი რევი, რომელმაც ოცდაათი მეტი წელი იცოცხლა. ამავე წელს ავად გახდა მირიან მეფე (შემდეგ აძლევს დარიგებას მის ცოლსა და შვილს ბაქარს. — ს. გ.). ეს რომ თქვა, დაიძინა“.⁷³

ამ ცნობით რევის უცოცხლია 34 წელი (და რაკი ორივე „ცხოვრების“ ცნობით, როცა მოკვდა რევი, იმავე წელს ავად გახდა (დასნეულდა) მირიანი და კიდევაც მოკვდა გამოდის, რომ თუ მირიანი 361 წელს გარდაიცვალა, მაშინ რევი 360 წელს უნდა გარდაცვლილიყო. აქედან გამომდინარე, რევი დაბადებულია მირიანის მონათვლის $(360 - 34)$ 326 წელიწადს, მაგრამ რევის დაბადებას 326 წელზე ელოდება შემდეგი გარემოებები:

ა) რევი არათუ დაბადებულია მირიანის მონათვლის დროს, არამედ მას შვილიც პყლია: „და იყო ძე რევისი სნეულ და მიწვეწულ სიკუდილ... მოიღო იგი და დაავადო წინაშე პატრონისა ჯუარისა“⁷⁴ რათა განკურნებულყო. როგორც ვიცით, ჯვარი შექმნეს მირიანისა და მისი ოჯახის წევრების მონათვლის ხელადვე.⁷⁵ „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“—ს ამ ცნობას აღასტურებს ქართლის ცხოვრებაში შესული „ნინოს ცხოვრების“ ცნობაც.⁷⁶

ბ) ჩვენ ვიცით, რომ რევი სიძე იყო თრდატ სომეხთა მეფისა, რომელიც დაბადებული უნდა იყოს 250 წლამდე. ცხადია, ამ დროს დაბადებულ თრდატს, როცა რევი საქორწინო ასაკისა იქნებოდა $(345$ წელს ან მის შემდეგ), გასათხოვარი ქალიშვილი არ ეყოლებოდა. თვით თრდატი გარდაიცვალა 330 წელს, ალბათ, 80-90 წლისა.⁷⁷

გ) ქართლის ცხოვრების ცნობით, რევის სალომე შეუთრავს ჯერ კიდევ მისი მამის თრდატის სიცოცხლეში, როცა წმ. ნინო ქრისტეს რჯულის ქადაგებას ახლად იწყებდა.⁷⁸ ე. ი. 321 წელს.

მაშინ თავისთავად იბადება კითხვა: თუ რას უნდა ნიშნავდეს გამოთქმა: რევა „ოცდაათხმეტი წელი იცოცხლა?“ რადგან 34-ის პირველი წელი მოდის მირიანის მოქცევაზე (მონათვლის წელზე) და რადგანაც წმ. ნინოსა და მირიან მეფის სიკვდილი ნანაგარიშევია მოქცევის თარიღიდან, ამიტომაც რევის სიკვდილის წელიწადიც მოქცევის (მონათვლის) თარიღიდან უნდა იყოს ნანაგარიშევია. ამიტომაც „34“-ს წინ უნდა ეკლოს ერთი სიტყვა. „მოქცევიდან“, რომელსაც, როგორც ეტყობა, გადათარგმნის ან გადაწერის დროს ყურადღება არ მიაქციეს. მაშინ სრული წინადადება ასეთ სახეს მიიღებს:

„იმ დღეებში მოკვდა მისი (მირიანის) შვილი რევი, რომელმაც მოქცევიდან ოცდაათხმეტი წელი იცოცხლა“. თუ რევა 34 წელი იცოცხლა მოქცევიდან, მაშინ იმ

გარდაცვილა 360 წელს, ხოლო თუ „მასვე წელიწადსა დასნეულდა მირიან მეფე და რომელიცა აღესრულა“ ცნობით ვიხელომდვანელებით, მაშინ მირიანის სიკვდილი 361 წელზე მოვა. თუ რევის გარდაცვალება მოქცევიდან 34 წლის შემდეგ მოდის 360 წელზე, მაშინ, ცხადია, მირიანის გარდაცვალება უნდა მოდიოდეს მოქცევიდან არა 25, არამედ 35 წლით 361 წელზე. ამ მტკიცებას მხარს უჭერენ შემდეგი წყაროები: ჯერ კიდევ 1848 წელს თეიმურაზ ბატონიშვილმა აღნიშნა, რომ მირიან მეფის მოქცევიდან 35-ესა წელსა მოკვდა რევი. ამავე წელს დასნეულდა მირიან მეფე და იგიც მოკვ-
და⁷⁹. ამ მტკიცებას არა აქვს ვარიანტი 25. ვარიანტი 35-ს უჩვენებს მ. ჭანაშვილი⁸⁰. ვარიანტი 35, მიუთითა აგრეთვე უ. ბროსემ თავის ქართლის ცხოვრებაში.⁸¹

მამასადამე, ეს ცნობაც იმის დასტურია, რომ მირიანი და მისი ოჯახის წევრები მონათლნენ 326 წელს, უფრო ზუსტად, 326 წლის ბოლოს (326+35=361).

ყოვლად დასაშვებია, რომ ლეონტი მროველს ან იმ წყაროს შემდგენელს, რომ-
ლითაც იგი სარგებლობდა, დაეშვა მექანიკური შეცდომა მოქცევიდან მის გარდაც-
ვალებამდე წელთა გამოანგარიშებაში. ან, იქნებ, თვით ლეონტი მროველმა შეგნებუ-
ლად შეცვალა ციფრი „35“ „25“-ად. მას გაზვიადებულად ეჩვენებოდა მირიანის სიცო-
ცხლის ხანგრძლივობა (35 წ.) ქრისტეს რჯულზე მისი მოქცევის შემდეგ, რადგან ამ
რჯულზე იგი სიბერეში მოექცა. ან იქნებ „მეოცდახუთესა“ და მისი ვარიანტები: „ქე“,
„მეთხუთმეტესა“, „ოცდამეხუთესა“ (იქვე, სქოლიო), — გაჩნდნენ „მეოცდახუთმეტე-
სა“-ს ანდა „ოცდამეათხუთმეტესა“-ს დამახინჯების შედეგად. ასევე, ყოვლად დასაშ-
ვებია თავდაპირველად ასომთავრულით ჩაწერილი „БІ“ (25) მომდინარეობდეს „BT“
(35)-დან. შესაძლოა ასო „Б“ ზედა ფეხი მოშლილი ან დამახინჯებული ჰქონდა და აღნი-
შნული ასოც ხომ ზედა ხაზის გარეშე იფიქვა რაც ასო ხ. ე. ი. Б-სა და ხ-ს აღრევა
შესაძლებელია მათმა გრაფიკულმა მსგავსებამ გამოიწვია.

3. კვლავ შეგვხვთ ძველი ქართული წყაროების ისეთ ცნობებს, რომლებიც დაე-
ბით მიუთითებენ ჩვენი მტკიცების სისწორეზე. მირიანის უფროსი ვაჟი რევი რომ
ნამდვილად 360 წელს გარდაიცვალა, ამტკიცებს შემდეგი:

„და ოცდამესამე წელსა აღმართებთიგან პატიოსნისა ჯუარისა შეუქმნა კუბაჲ
რევ და შეიქმნა საფლავი ქუემოსა ეკლესიასა.

და მოკუდა რევ და დაემარხა ცოლითურთ. და შემდგომად მისა, მეათესა წე-
ლსა“⁸².

ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ რადგან აღმართვა პატიოსანი ჯვარისა მოხდა 327
წელს, ამიტომ „კუბაჲ“-ს შექმნა რევის მიერ უნდა მომხდარიყო (327+23) 350 წელს.
მაშინ გამოდის, რომ რევი უნდა გარდაცვლილიყო „შემდგომად მისა, მეათესა წელსა“,
ე. ი. (350+10) 360 წელს.

ხოლო, თუ რევი 360 წელს გარდაიცვალა, მაშინ ლეონტი მროველის ცნობის „და
მასვე წელიწადსა დასნეულდა მირიან მეფე, რომელიცა აღესრულა“, თანახმად, მირი-
ანის გარდაცვალების დადებას 361 წელზე არაფერი ელოდება წინ.

ასეა მირიანის გამეფების თარიღის შესახებ.

როგორც აღვნიშნეთ, ვახუშტის ქრონოლოგიით მირიანი დაბადებულია 258 წელს
და გამეფებულია 265 წელს. ვ. გოილაძეც ძლევამოსილი ქართველი მეფის ცხოვრებისა
და მოღვაწეობის ორ ძირითად თარიღს შესაბამისად 250 და 257 წელს დებს. თუ,
მართლაც, მირიანი 250 ან 258 წელს დაიბადა, მისი არათუ მეფობა, არამედ სიცოცხ-
ლის ხანგრძლივობაც სათუო ჩანს, გამოდის, რომ მირიანს 111 ან 103 წელი უცოცხ-
ლია, ხოლო 104 ან 96 წელი გაუტარებია სამეფო ტახტზე.

თუ ჩვენ დავემყარებით ვახუშტის ცნობას მირიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობის
და ლეონტი მროველის ცნობას მირიანის გამეფების ასაკის შესახებ, მაშინ მირიანის

დაბადება (361-84) 277 წელზე მოგვივა, ხოლო გამეფება (277+7) 284 წელზე. მოესეს ზორენაცის ცნობით, „თრდატი დიოკლეტიანეს (მბრძანებლობის) მესამე წელს გამეფდა“⁸³, ე. ი. 286 წელს. ხოლო თუ მართლა მირიანი 284 წელს გამეფდა, თრდატი კი 286 წელს, ამას თითქოს არ ეწინააღმდეგება ქართლის ცხოვრების მონაცემები, რომ ისინი ერთმანეთის თანამედროვენი არიან, რომ „იყვის შფოთი მათ შორის წელთა მრავალთა“.⁸⁴

ჩვენს მიერ მიღებული მირიანის გამეფების თარიღი კარგად უდგება აგრეთვე იმდროინდელი საქმის ვითარებასაც. ასე, მაგალითად: როცა სპარსელებმა მთელი რიგი დამარცხებები იგემეს რომელთაგან, დაიღო ზავი 283 წელს ამ ორ დიდ იმპერიას შორის. სპარსელთა ბატონობას ამის შედეგად III საუკუნის ბოლისათვის ბოლო მოეღო როგორც ქართლზე, ისე სომხეთზე. 383 წელს დადებული საზავო ხელშეკრულების თანახმად, სპარსელებმა დაჰკარგეს კონტროლი სომხეთის მნიშვნელოვან ნაწილზე. 287 წელს რომის იმპერატორის დიოკლეტიანეს დახმარებით სომხეთში გამეფდა ტირიდატი III (287-330).⁸⁵ როგორც ვხედავთ, 283 წლის ზავის შემდეგ რომაელებს შესაძლებლობა ექნებოდათ, 284 წელს იბერიის სამეფოს ტახტზე მირიანი დაესვათ.

გ. მელიქიშვილის აზრით, „ზორთასტრის ქაბაძის“ წარწერის მონაცემებს იბერიის მეფის ამაზასპის ირანისადმი ქვეშევრდომობის შესახებ, ადასტურებს ლეონტი მროველის ცნობები ქართლის მეფის ამაზასპის შესახებ. ლეონტის ცნობით, ამაზასპმა „შეიყუარა სპასნი“ თავისი მეფობის ბოლო წლებში.⁸⁶ ცხადია, „ზორთასტრის ქაბაძის“ წარწერაში მოხსენიებული ამაზასპის ქართლის ცხოვრების ამაზასპთან გაიგივებისათვის დაბრკოლება არ არსებობს. ეს წარწერა 261-62 წლებშია ამოკვეთილი და თუ ამ დროს ქართლში მეფე და ამაზასპი იჯდა, მაშინ გამოდის, რომ 262 წელსა და 284 წელს (მირიანის გამეფების თარიღი?) შორის მეფობდნენ:

რეე მართალი, ვაჩე, ბაკური, მირდატი, ასფაგური და ლევი (რევი).⁸⁷

მაშასადამე, 22 წლის განმავლობაში ქართლის ტახტზე 6 მეფე მჯდარა. თუ ამ 22 წელიწადს თითოეულ მეფეზე გავანაწილებთ, მაშინ გამოვა, რომ თითოეულ მეფეს საშუალოდ დაახლოებით 3,5 წელი უმეფია, რაც ძნელი დასაჯერებელია, რადგან იბერიის ტახტზე, მეფეთა ასეთი ხშირი შეცვლა არავითარი წყაროთი არ დასტურდება. გამონაკლისს წარმოადგენს ასფაგური, რომელიც სპარსთაგან დევნილი გარბის ოსეთში დახმარების სათხოვნელად და, ალბათ, მრავალჯამს გაწამებულს, იქ ეწია სიკვდილი.⁸⁸ თუმცა დასაშვებია, რომ ამ პერიოდში მომხდარიყო მეფეთა ხშირი შეცვლა (მაგრამ არა ისეთი შუალედებით, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) იბერიაში რომელთა და სპარსთა წყალობით ერთის ტახტიდან ჩამოგდებით და მათი ორიენტაციის პიროვნების დასაპით ან კიდევ მათ შორის წარმოებულ ომებში დაღუპვით. ამის გამო თუ ნამდვილად სწორია ის მეფეთა რიგები, რომელიც მოჰყავთ „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს ავტორს და ლეონტი მროველს, მირიანის გამეფების თარიღად 284 წელი სათუოდ მოგვეჩვენება. მით უმეტეს, რომ ასეთ აზრს არ ეთანხმება როგორც ქელიშური რედაქციის ავტორი, ისე ჯუანშერი, რომელთაც ნაწილობრივ ქვემოთ შევხვებით.

„პრომა და ბერძენთა ზედა იქმნება მეფე მორწმუნე კოსტანტინე. ეგრეთვე მასვე ჟამსა მეფე იქმნა ზეგარდამო განსწავლული კეთილად და სათნოდ ღმერთისა მორწმუნე მეფე მირიან“.⁸⁹ ამ ცნობის თანახმად, როცა კოსტანტინე გამეფებულა (306 წ.) დაახლოებით ამავე დროს ქართლის სამეფოს სათავეში ჩადგომა მირიანის რადგან მემკვიდრე მირიანის სამეფო ტახტზე ასვლის დრო მაინცდამაინც კოსტანტინეს გამეფებით განსაზღვრა და, ვთქვათ, არა დიოკლეტიანეს, ნერსეს, შაბურის ან თრდატის მბრძანებლობის დასაწყისით, აქ ისე ხომ არ უნდა გავიგოთ, რომ მირიანამ კოსტანტინეს კეისრობის დაწყებიდან ძალიან ახლო დროს დაიკავა სამეფო ტახტი.

გემატიანეს ცნობას იმის შესახებ, რომ მირიანი გამეფდა კოსტანტინეს გამეფების შემდეგ. „მასვე ეამსა“, მხარს უჭერს „ნინოს ცხოვრების“ მეორე ცნობა: „ხოლო პირველათისა წლის მირიან მეფისა ყოველთა უფალმან წყალობა ყო პრმოთა ზედა და ბერქენთა და ზეგარდამო წოდებითა გამოაჩინა მეფე მორწმუნე კოსტანტინე და დედაჲ მისი ელენე ღვთაოვანი და ნათელ იღეს სახელსა ზედა ქრისტესსა ყოველნივე ერმან და პალატმან მისმან ამალეუბითგან უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა სამას მეთურა-მეტესა წელსა.“⁹⁰

მავსადამე, მირიანის მეფობის 10 წლისთავი ყოფილა 318 წელს. ამ ცნობის თანახმად, ქართლის პირველი ქრისტიანი მეფე გამეფდა (318-10) 308 წელს. როგორც ვხედავთ, „ნინოს ცხოვრების“ ორივე ცნობა ერთმანეთს მხარს უჭერს და ავსებს. ამგვარად ცნობა კონსტანტინეს გამეფების 306 წ. შემდეგ „მასვე ეამსა“ 308 წელს მეფედ გამხდარა მირიანი, სავსებით კანონზომიერი.

ახლა მირიანის დაბადების თარიღის შესახებ. ლეონტი მროველის თანახმად, მირიანი 7 წლის გამეფებულა, თუ ეს ცნობა სწორია, მაშინ გამოდის, რომ მირიანი 301 წელს დაბადებულა. იქნებ მირიანი სინამდვილეში 7 წლის არ გამეფებულა, იქნებ იმიტომ დასჭირდა ეს გაანგარიშება XI საუკუნის ისტორიკოსს, რომ მირიანის მეფობის ხანა ხანგრძლივი ყოფილიყო, რადგან მისი გამეფება და მეფობის ხანა როგორმე დაეკავშირებინა არღამირისა და კონსტანტინეს მოღვაწეობის ხანასთან. ამიტომ, ლეონტი მირიანის ცხოვრების ბოლო წლებზე, რომ იგი იყო კოსტანტინეს ძის კონსტანტის (337-361) თანამედროვე, არაფერს ამბობს, რადგან მის მიერ მირიანის შესახებ შეთხზული ცნობები უფრო მეტ დაუჭერებლობას დაბადებდა.

ასეთ ვარაუდს მხარს უჭერს ცნობა, რომ სამეფო ტახტზე ასული პიროვნება ეზუცესი უნდა ყოფილიყო სავარაუდოა. საინტერესოა, ნუთუ სავარაუდოა მირიანზე (თუ ის ნამდვილად გამეფების ეამს 7 წლის იყო) უფროსი ასაკის არავინ არ იყო? ჩვენს აზრით, სტრაბონისეულ მონაცემებს მხარს უჭერს როგორც „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს ისე ქართლის ცხოვრებაში დაცული ცნობები, მირიანის შემდგომი მეფეების გამეფების საკითხში, რომელიც მკაფიოდ ჩამოაყალიბა ივ. ჯავახიშვილმა თავის სტატიაში „მეფის ხელისუფლების უზუცესობით დამკვიდრების წესის დამადასტურებელი ცნობები“⁹¹. ჩვენ მხრივაც დავუმატებდით, რადგან მირიანი თავისი მეფობის ბოლო წლებში „თანამეფედ“ სვამს უფროს შვილს — რევის, ხომ არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ იგი ამ დროს უკვე კარგა მოხუცებული იყო? ხოლო ჩვენს მიერ განხილული თვალსაზრისით, როცა ლეონტის ვეყრდნობით, მირიანი არც ვარაუდვალეობის ეამს უნდა ყოფილიყო ძლიერ მოხუცებული, ე. ი. მისი ასაკი (361-301) 60 წელს არ აღემატებოდა.

ქართლის ცხოვრებაში არის ცნობები, რომლებიც ანგარიშვასაწევიან იმ მხრივ, რომ მირიანი 7 წლის არ უნდა დაესვათ სამეფო ტახტზე, იგი ამ დროისათვის უფროსი ასაკის უნდა ყოფილიყო:

1. „მირიან იგი არს, რომელმან ეამსა სიბერაჲ მისისასა იცნა ღმერთი დამბადებელი, და შეიწყნარა სახარება მოციქულთა წმიდისა ნინოს მიერ“.⁹²
2. „მას ეამსა (ქართველი ხალხის მონათვლის, პატიოსანი ჯვრის აღმართვის დროს. გ.) რევის, ძესა მეფისასა, ესუა ყრმაჲჟული მცირე, და იყო სნეულ, და მიწენილ-სიკუდილად“.⁹³

აღნიშნული ცნობებით თუ ვიხელომდვანელებთ, სრულიად აშკარაა, რომ მირიანი, თუ მართლაც 301 წელს დაბადებულა, მაშინ მოქცევის დროისათვის (326 წ.) მახუ-

ისტორიკოსი ვერ იტყოდა: „ჟამსა სიბერისა მისისასა იცნა ღმერთი და დამბადებელია“
 „რევის, ძესა მეფისასა, ესუა ყრმა-წული“.

ასევე ურადლება უნდა მიეცეს „ნინოს ცხოვრების“ სხვა ცნობასაც: „...მეფე იქ-
 მნა ზეგარდამო განსწავლული კეთილად და სათნოდ ღმერთისა მორწმუნე მეფე მი-
 რიან“⁹⁴ მირიანი რომ ნამდვილად 301 წელს დაბადებულიყო, მაშინ მემპტიანე მასზე
 ვერ იტყოდა: „განსწავლული კეთილად და სათნოდ“-ო. ამიტომ, ვახუშტის ცნობას მი-
 რიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობის (84 წ.) შესახებ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.

თუ მირიანი 361 წელს გარდაიცვალა, მაშინ ის უნდა დაბადებულიყო 277 (361-84)
 წელს. ამ ცნობით მირიანი მონათელის დროს იქნებოდა 49 (326-277) წლის. რადგან
 მირიანი მოქცევიდან 35 წლის ასაკის შემდეგ გარდაიცვალა, ამიტომ მირიანს 84
 (49+35) წლის ასაკამდე მართლაც უნდა ეცოცლა. ეს ცნობაც ერთ-ერთი დადასტუ-
 რებაა ჩვენი ნაზრებისა და გამოდის, რომ ჩვენი მსჯელობა ეთანხმება ძველქართულ
 წყაროებში დატულ ქრონოლოგიურ მონაცემებს ქართლის პირველი ქრისტიანი მეფის
 შესახებ.

ამრიგად, ჩვენი კვლევის საფუძველზე მირიანის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის
 ამსახველი ქრონოლოგია მიიღებს ასეთ სახეს:

დაბადება — 277 წ.

გამეფება — 308 წ.

გარდაცვალება — 361 წ.

მაშასადამე, მირიანი გამეფებულა 31 წლისა, (308-277), უმეფია 53 წელი (361-
 308) და გარდაცვლილა 84 წლის (53+31) ასაკში. უნდა აღინიშნოს, აგრეთვე, რომ მი-
 რიანი ნადირობის დროის შემდეგ, როცა „ცნა ღმერთი დამბადებელი, და შეიწყნარა
 სახარება მოციქულთა წმიდისა ნინოს მიერ“ ყოფილა (324-277) 47 წლის, რომის
 იმპერიიდან მოსული მღვდლების მიერ მისი მონათელის დროს (326-277) ყოფილა
 49 წლის, ხოლო როცა „იქმნა... თაყუანისმცემელ ჭუარისა პატიოსნისა“ ყოფილა
 (327-277) 50 წლის.

მითითებული ლიტერატურა

67. ს. კაკაბაძე. ძიებანი ქართველთა IV-VII საუკუნის ისტორიის შესახებ. გვ. 8.
 68. ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, 1, გვ. 94.
 69. შატერდის კრებული. გვ. 324.
 70. ს. კაკაბაძე. დასახ. ნაშრ. გვ. 9.
 71. იქვე, გვ. 10.
 72. ქართლის ცხოვრება. ტ. 1, გვ. 129.
 73. ქართლის ცხოვრების ძველი სომხური თარგმანი. ი. აბულაძის რედაქციით, თბ.
 1953, გვ. 129-130.
 74. შატერდის კრებული. გვ. 352.
 75. იქვე, გვ. 322.
 76. ქართლის ცხოვრება. ტ. 1, გვ. 123.
 77. შდრ: მოვსეს ხორენაცის, დასახ. ნაშრ., გვ. 158-160.
 78. ქართლის ცხოვრება. ტ. 1, გვ. 70-71.
 79. თეიმურაზ ბაგრატიონი. საქართველოს ისტორია. პეტერბურგი, 1848, გვ. 272.
 80. მ. ჯანაშვილი. საქართველოს ისტორია. ტ. 1, ტფ., 1906, გვ. 175.
 81. გ. ბროსე. ქართლის ცხოვრება. გვ. 100, სქოლიო.

-

დღიურის ისტორიიდან

„ქოროხის“ ფურცლებზე რამდენიმე წერილი გამოქვეყნდა დღიურის მხატვრულ-დოკუმენტური ლიტერატურის ამ მეტად სინტერესო ქანრის წარმოშობისა და განვითარების შესახებ, კერძოდ, XVII-XVIII საუკუნეების კალმის იმ ინგლისელი ოსტატების დღიურთა კონკრეტულ ანალიზზე, რომლებიც თანამედროვე ფსიქოლოგიური პროზის სათავეებთან დგანან.

ჩვენი ჟურნალის რედაქცია ულოცავს ზემოაღნიშნული სტატიების ავტორს — ახალგაზრდა მკვლევარს ჯურაბ სურმანიძეს ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის მოსაპოვებლად დისერტაციის წარმატებით დაცვას და აქვეყნებს მის ახალ წერილს.

დღიურების წერის ტრადიციის წარმოშობისთანავე დღიურის, როგორც ლიტერატურული ჟანრის, ისტორია პიროვნების თვითშეცნობის განვითარების ისტორიას წარმოადგენს. ამ ტრადიციის სათავეები ძველი და ახალი აღთქმის, მსოფლიო ლიტერატურის უძველეს ძეგლებში უნდა ვეძებოთ. სახარების ერთ-ერთი წიგნი მკითხველს აძლევს საკუთარი სულის ანალიზს ჩაუღრმავდეს: „რას არგებს კაცს, თუ მოიგებს მთელ ქვეყანას და სულს კი წააგებს?“ (სახარება მარკოზისა, 8:36). მოგვიანებით, ადრეული შუასაუკუნეებისა და ფეოდალურ ურთიერთობათა განვითარების ეპოქაში, ეკლესიის მსახურებმა აღიქვეს ეს სახარებისეული რჩევა — ესწავლა თვითდაკვირვება, ინტროსპექცია და უსიტყვო თვითკვრეტასთან ერთად სულიერ პრობლემათა გრაფიკულ ასახვა. საც მიმართეს. ამრიგად, პატრისტიკაში დღიურის ჟანრის წარმოებათა ჩანასახი შემონახული.

ადრეული შუასაუკუნეების შესანიშნავი ლიტერატურული ძეგლი დავითმეტყველმა და ფილოსოფოსმა ავრელიუს ავგუსტინემ (ნეტარი ავგუსტინე). მისი „აღსარება“ (400 წ.) — ზრებისა და ქცევის გულახდილ გადაცემის ეს უნიკალური ნიმუში — ერთდროულად მხატვრულ-დოკუმენტური პროზის სამი ჟანრის, — დღიურის, აღსარებისა და ავტობიოგრაფიის — სტიმულად იქცა. ავგუსტინეს „აღსარება“ ტენდენციურია: „ვის ვუყვები ამას? რა თქმა უნდა, შენ არა, ღმერთო ჩემო, მაგრამ შენს წინაშე ამას ჩემს მოდგმას, აღმინათა მოდგმას ვუბნები“, — წერს იგი თავისი ნაწარმოების მეორე წიგნში (თავი 3). თავის ცდომილებათა და შეცდომათა, ხოლო შემდეგ უმწიკვლო ქრისტიანად თანდათანობით გადაქცევის გულახდილი ჩვენებით იგი ცდილობს მკითხველებში შესაბამისი ემოციები გამოიწვიოს, და „ქვეშარტი სარწმუნოების გზაზე“ დაუყენოს ისინი. ამ ნაწარმოებმა სათავე დაუდო რელიგიური დღიურების ტრადიციას. ბევრმა მათგანმა თეოლოგიური კვლევით დაკავებული ფსიქოლოგებისა და ისტორიკოსების ცხოველი ინტერესი გამოიწვია.

შუა საუკუნეებმა ეკლესიის მხრიდან ინდივიდუალობის არად ჩამდგები, ხშირად მისი დამორგუნველი დიქტატის ქვეშ გაიარა. ამ პერიოდში ეკლესია თავისი ძლიერების მწვერვალს აღწევს და საზოგადოებას გამალებით უნერგავს თავისი არსებობისათვის უსაფრთხო დიქტრინას, რომ ყოველი ინდივიდი აღმინათა საზოგადოების მხრიდან

რიგითი წევრია და თავისი მოუვასისაგან მარტოოდენ საქმიანობითა და შრომის შედეგებით განირჩევა. შუასაუკუნეების გრანდიოზული გოთური ციხე-დარბაზების შემქმნელი საეკლესიო ხელნაწერების დახვეწილი დეკორატორი ან ნიჭიერი მოქანდაკე უსახელონო დარჩენ. ეკლესია თავის სამწყსოს ასწავლიდა, რომ პიროვნება არაარაობას წარმოადგენს, რომ მნიშვნელოვანია მარტო ღმერთის სადიდებლად გაწეული შრომა. ასეთ შეხედულებას ინტელექტუალურ გარემოში შეუძლებელი იყო ავტობიოგრაფიული და აღსარებითი ნაწყისების შემდგომი განვითარება. მხოლოდ ხალხის თვითშეგნების ზრდის, პიროვნებაში საკუთარი ღირსების გრძნობის გაღვივებისა და თავისი თავის მიმართ ინტერესის აღძვრის კვალობაზე, აზრის თავისუფლების მძლავრი გავლენის ქვეშ, რაც რენესანსის ეპოქაში კლასიკური მემკვიდრეობისაკენ მიქცევით, აგრეთვე რეფორმაციის მოძრაობის პერიოდში სინდისისა და რწმენის თავისუფლებისაკენ ღრმადი იყო გამოწვეული, ხელახლა ეხვედრებოდა ავტობიოგრაფიული და დღიურის ჟანრის ნაწარმოების შექმნის ცდებს.

მხატვრულ-დოკუმენტური ჟანრის განვითარებაში უმნიშვნელოვანეს ნიშანს ეტყობა წარმოადგენს მ. მონტენის „გამოცდილებანი“. მისი შექმნისას ფრანგი მწერალი ვერც კი წარმოიდგენდა, რომ „გამოცდილებანი“ იქცეოდა ესეის ჟანრის ნიმუშად, რასაც შემდგომში ხშირად მიუბრუნდებოდა ხელოვნების სხვა წარმომადგენლები. ჩვენთვის „გამოცდილებანი“ ეგოცენტრული მიმართულების აღნიშვნაა მნიშვნელოვანი. ნაწარმოების ცენტრშია თვითონ ავტორი, მისი ყურადღება საკუთარი ხასიათის დადებით და უარყოფით თვისებებზე, გემოვნებაზე, ჩვევებსა და გუნება-განწყობისაკენაა მიმართული. იგი გულის ღრმა სულიერ თვითაღიკრძაობა ჩაღრმავებული. ნაწარმოებში ავტორი აღნიშნავს თავის პროგრამას: ჩვენი სულის ხეულებზე კვალდაკვალ მივყავართ, მის ბნელ სიღრმეებში წვდომა, მის ურიცხვ უმცირეს მოძრაობათაგან რამდენიმე მათგანის შემჩნევა არა ადვილი საქმე... აი, უკვე რამდენიმე წელია, რაც მთელი ჩემი აზრები საკუთარ პიროვნებაზეა მიპყრობილი, და თუ რაიმე სხვას ვაკვირდები, მხოლოდ იმისათვის, რომ მოულოდნელად რომელიმე მომენტში ეს საკუთარ თავს მივუსადაგო (წიგნი 2). მონტენის „გამოცდილებანი“ ესეის ფორმით შემოსილი სოციალურ-ფსიქოლოგიური აზრისა და თავისი შინაგანი კიდეების დღიურის სახით თხრობის მარჯვე შერწყმით გამოირჩევა.

მხატვრულ-დოკუმენტური ლიტერატურის საინტერესო ნიმუში დავითოვან პერიოდშია სენ-სიმონმა. მისი თავისებური დღიური XVII საუკუნის 90-იანი წლებიდან 1723 წლამდე პერიოდს მოიცავდა. მორალურ-ფსიქოლოგიური პრობლემის გადასაჭრელად მასში მხატვრულ-დოკუმენტური ლიტერატურის სხვადასხვა ჟანრია მოხმობილი, როგორცაა მემუარები, პორტრეტები, წერილები, მაქსიმები. ავტორი ცდილობდა ეჩვენებინა ცალკეული ადამიანი და შეედწა უხილავ შინაგან მიზეზებთან სფეროში. ამრიგად, მისი ნაწარმოები მხატვრულ-დოკუმენტური სტილის რამდენიმე ჟანრის სინთეზის ადრეულ ცდად იქცა.

ინგლისზე უფრო ადრე დღიური კონტინენტურ ევროპაში, კერძოდ, გერმანიაში წარმოიშვა, გერმანელი მხატვარი დიურერი 1520 წელს ფლანდრიაში მოგზაურობისას ნანახისა და გაგონილის დაწვრილებით ჩანაწერებს აკეთებს. ჟანრის განვითარებისათვის მის დღიურს რაიმე სერიოზული მნიშვნელობა არ ჰქონია და ისტორიაში მხოლოდ დღიურის წარმოშობის თვით ფაქტია აღნიშნული.

ინგლისში დღიურის ჟანრის ჩანასახი ზოგიერთ შუასაუკუნეობრივ ხელნაწერებშია შემორჩენილი. წიგნის ბეჭდვის გამოგონებამდე ეკლესია ან რომელიმე დიდებული ორიგინალის გადასაწერად გადამწერებს დაიქირავებდა ხოლმე. რაღაც მოსაზრებით, გადამწერები ხელნაწერის კიდეებს საკუთარი აზრების მისაწერად იყენებდნენ. შესაძლო-

ბელია, რომ ამ გზით ისინი ქვეცნობიერად ცდილობდნენ შეეჩერებინათ წამი, დაემსხ-
რულებინათ ცხოვრების განუწყვეტელი სრბოლა, ან მომდევნო თაობებში უკვე დაუშვს-
თავიანთი ხსოვნა, თუნდაც ანონიმური... ეს ხომ ყველა დროში იყო და არის ადამი-
ანის სურვილი. დღემდინში, ტონიტი-კოლექში შენახულ 1350 წლის ხელნაწერებში
უცნობმა გადამწერმა შემდეგი მინაწერი დატოვა: „შავი ჰირის მეორე წელს... ამ სტრი-
ქონების ავტორი — 21 წლისა... წამითხველმა მომიხსენიოს. დღეს შობის წინა-
დღეა... იქნებ დიდი ჰირი ავცდეს მე და ჩემს მეგობრებს და ცხოვრებამ კიდევ ერო-
ხელ გვაჩუქოს მხიარულება და სიხარული“. ერთი წლის შემდეგ იმავე ხელით წერია:
„დღეს უკვე წელიწადია რაც წინა მინაწერია გაკეთებული და თუ ღვთის ნება იქნება,
კიდევ ერთი შობა მეღის წინ“.

მეორე გადამწერი უფრო მეტი გულახდილობით გამოიჩინა: „დღეს შობის წინა
პარასკევა“, ძლიერ წვიმს, უკვე ბინდდება... მე ძლიერ მცირე უცეცხლოდ და უმოსასხმე-
ლოდ... ლამაზად გალობს მეუღლია და თუმცა მას ლამაზი მკერდი აქვს, მე სავსებით
მარტოსული ვარ. უფალო, შემეწყალებ და კარგი ხელით დამასაჩუქრებ... მე ძლიერ ვზრუ-
ნავ ხელნაწერის მკაფიოაზე, მაგრამ ნუ მაგინებთ, რადგანაც დამანაშავე ცული მელანი
და ზადიანი ტყავია, თანაც უკვე ბნელდება. მე საშინლად ვწუხვარ იმ ცნობის გამო, რაც
ახლაც კი ყურებში მიდგას, რომ ჩემი დედა და დაი ესპანეთში დაიხოცნენ“. ამ ჩანაწე-
რის ბუნდოვანი შინაარსი გვიხიდავს თავისი მუდმივი სიბალით, რაც აღბეჭდავს უცნობი
ავტორის ცხოვრების წამს, ჩაწერილი სიტყვებიდან გადმოცემულ მისი „გონების ნა-
კადს“ და შეიცავს შეუღარებელი ბუნებრიობის სულისკვეთებას, რის მიღწევასაც ცდი-
ლობენ ჩვენი საუკუნის მწერლები. ეს ჩანაწერები შეიცავს არა მარტო ინფორმაციას,
არამედ ინფორმაციას განსკისთვლის, ე. ი. დამწერის ცხოვრებაში დრამატული მომენტე-
ბის წინასწარგანზრახულ ფიქსაციას.

მსგავსი პირადი ჩანაწერების გარდა, ხელნაწერთა კიდეები შეიცავს გადამწერთა
კომენტარებს ხელნაწერის შინაარსზე, ცნობებს მოვლენების შესახებ, დარიგებებს, ლო-
ცვებს, ანეკდოტებსა და დაცივნა-შეურაცხყოფასაც. გადამწერები ხშირად შეიფრავნ
თავიანთ ჩანაწერებს. ამისათვის იყენებენ ლათინურ ან ძველ ირლანდიულ თუ კულტუ-
რულ ანბანს. მაგრამ ყველაზე მეტად გვაოცებს სპონტანური თვითგამოვლენა, რასაც ამ
ჩანაწერთა ავტორები იმაზე ბევრად ადრე ამუშავებდნენ, ვიდრე თხრობის ასეთი მე-
თოდი კლასიკური დღიურების დამახასიათებელ ნიშან-თვისებად იქცეოდა (საინტერე-
სოა, რომ რელიგიური შინაარსის ზოგიერთი ჩანაწერი IX და უფრო ადრეული საუკუნე-
ების ხელნაწერთა კიდეებზე აღმოჩნდა).

ხელნაწერთა კიდეებზე ჩანაწერებთან ერთად დღიურის ფორმის ზოგიერთი მომენტის
მატარებლად შეიძლება ჩაითვალოს ოფიციალური სამრევლო წიგნები, რომლებიც მათ-
ში ჩაწერილი ადამიანების ცხოვრების ძირითად თარიღებსა და პრაქტიკული ხასიათის
ჩანაწერებს შეიცავდნენ. XVIII საუკუნემდე კიდევ შეიძლება აღინიშნოს აღსარებითი
ხასიათის მაღალფარდოვანი ტექსტით, არსებობა, რომელსაც რამდენადმე საინტერესო
ნიმუშები არ დაუტოვებია და ძირითადად შუასაუკუნეების პატრისტიკის აღსარებით
ლიტერატურას წარმოადგენდა.

XVII საუკუნემ დიდი როლი ითამაშა დღიურის, როგორც ლიტერატურული ჟან-
რის ჩამოყალიბებაში. მძლავრი რელიგიური მიმართულებანი აეგზალტირებდნენ საზო-
გადოებას. პურიტანული იდეოლოგიის გავრცელება ხელს უწყობდა მთელი რიგი რელი-
გიური დღიურების გამოჩენას. იმ პერიოდის ინგლისური დღიურები მნიშვნელოვან ლი-
ტერატურულ და ისტორიულ დოკუმენტებად იქცა. ბევრი მათგანი უწიგნური ადამიანე-
ბის მიერაა დაწერილი, ხშირად უღაზათო, უშნო ენით. მაგრამ თანამედროვე თვალსაზ-
რისით ისინი სწორედ იმითაა მნიშვნელოვანი, რომ თავიანთი უშუალოებით შესაჩინეა-

განსხვავდებიან იმ პერიოდის მრავალრიცხოვანი ლიტერატურული პროდუქციისაგან, რომელიც დღიურის წერის ტრადიციის წარმოშობა ინგლისის სინამდვილეში პურიტანების რელიგიურ-პოლიტიკურ მოძრაობაზე უფრო რადიკალური კვაკერების მოძრაობის პარალელურად მიმდინარეობდა. ამ მოძრაობის აღმავლობა 1648-1650 წლების პერიოდს დაემთხვა. მან ყველა სულიერ და რელიგიურ ინსტიტუტებში გაბატონებული პურიტანული იდეოლოგიის აგრესიული მტრობა გამოიწვია, მაგრამ ყველაზე მეტი დევნა რესტავრაციის შემდეგ განიცადა: კვაკერები პროტესტანტობის ერთ-ერთი ნაირსახეობაა, ისინი უარყოფდნენ საეკლესიო ორგანიზაციას, საეკლესიო საიდუმლოებებსა და წესებს, გამოდიოდნენ საზარების პირდაპირი ინტერპრეტაციის წინააღმდეგ. ეს მოძრაობა შემდგომ პაციფიზმის ქადაგების თანმიმდევრული პროგრამით ფართო გავრცელებას პოუვს ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

ამ მოძრაობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი ჯორჯ ფოკსი წერდა „დღიურებს“, რომლებმაც 1694 წელს გამოქვეყნების შემდეგ დიდი პოპულარობა მოიპოვეს. ეს „დღიურები“ დრამა ინტროსპექტური მიმართულებით რელიგიური დღიურების ტიპურ ნიმუშს წარმოადგენს. ერთ-ერთი ჩანაწერი ავტორის რელიგიური ზეშთაბეჭდილობისადმი მიძღვნილი: „ყოველი ადამიანი ქრისტეს ღვთაებრივი შუქითაა კურთხეული: და მე ყველაფერში ვხედავდი მის ბრწყინვას, და ის, რომ მათ ეს ირწმუნეს, მისი მიმართვიდან მოდის და სიცოცხლის ჩირაღდნად და მის შვილებად იქცა“... XVII საუკუნეში და შემდგომ აზრებისა და გრძნობების ჩანაწერები პურიტანებსა და კვაკერებში განიხილებოდა როგორც რელიგიური ვარჯიშების უმნიშვნელოვანესი ნაწილი. როგორც წესი, ამ დღიურებში შეიმჩნევა იმპლიციტური დიდაქტიურობა განსაკუთრებით იმათში, რომლებიც, ჯორჯ ფოკსის „დღიურების“ მსგავსად, ავტორის მიერ გამოსაქვეყნებლადაა გამოიწველი.

რელიგიური დღიურებში ყველაზე ხშირად გვხვდება შემდეგი თემები: ანგარიში ქადაგებების შესახებ (თუ დღიური სასულიერო პირს ეკუთვნის), თეოლოგიური დისკუსიები, რელიგიური წიგნების კითხვა და წაკითხულზე საკუთარი აზრის გამოთქმა, ფილოსოფიური განსჯა, თვითანალიზი, ლოცვები და მიძღვნები, თემების ასეთი ერთობა გამოწვეულია რელიგიური დღიურების მიერ გადასაწყვეტი აზროვნების ერთობლიობით. ეს ჯგუფი ინგლისურ დღიურებს შორის ყველაზე ინტროსპექტიურს განეკუთვნება. ამაში ვლინდება ინგლისური ეროვნული ხასიათის თავისებურება, რასაც გარკვეულწილად განსაზღვრავს თავისი იდეალური აზრების ქაღალდზე გადატანის სურვილის უქონლობაც კი... სწორედ ესაა ინგლისური დღიურის ძირეული განსხვავება ფრანგული „ინტიმური დღიურისაგან“.

აჭარის ეკონომიკაში საბაზრო ურთიერთობათა ფორმირების შესახებ

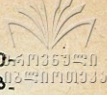

საბაზრო ეკონომიკის ძირითადი ნიშნებია საკუთრების ფორმების მრავალფეროვნება და თანასწორუფლებიანობა, ფასებისა და საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების თავისუფლება, სახელმწიფოს მიზანშეწონილი ჩარევა სოციალური სამართლიანობის უზრუნველყოფისა და დაცვის მიზნით. საქართველოს ზღვისპირა ჭიშკარი აჭარა, რომელიც სატრანსპორტო გზაჯვარედინი, მნიშვნელოვან ფუნქციას უნდა ასრულებდეს სამეწარმეო საქმიანობისა და საგარეო ვაჭრობის დაწინაურებისათვის, ხელსაყრელი ფასების ფორმირებისათვის. პრაქტიკულად მსოფლიო ფასები წარმოადგენენ საქონლის ძირითადი მიმწოდებლის საექსპორტო ფასებსა და აღნიშნული საქონლის შეტანის იმპორტულ ფასებს საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრებში. მსოფლიო ფასების მკვეთრი ცვლილებების პირობებში, ხელი უნდა შეეწყუთო გატანის ცალმხრივი „სანედლეულო“ ორიენტაციის შეცვლას მრავალფეროვანი სტრუქტურით, რათა მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში არ აღმოვჩნდეთ.

საბაზრო ურთიერთობები იქნება ფორმალური, თუ შევინარჩუნებთ მწარმოებლების მონოპოლიებს. მოთხოვნის ინტენსიურობის მახასიათებელი ფასების სასიგნალო ფუნქციები და კონსურენცია არ დამკვიდრდება, თუ ბაზარი მონოპოლიურ სახეს შეინარჩუნებს. აღნიშნულის საწინააღმდეგო ერთერთი საჭირო ღონისძიებას წარმოადგენს სახელშეკრულებო ფასების ფართო გამოყენებაზე გადასვლასთან ერთად რენტაბელობის ზღვრული დონის ზემოთ მიღებული მოცემების გადარიცხვა სახელმწიფო ბიუჯეტებში. უნდა აღმოიფხვრას საგადასახადო სისტემის არათანაბარი დაძაბულობა და უწყვეტრივი მონოპოლიურობა. საქართველოს დამოუკიდებლობის პირობებში უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს საბაზრო ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი წესებისა და მეთოდების გამოყენება და შეგნებული გამოყენება.

საკუთრების ფორმების მრავალფეროვნება, მათი განვითარება და რაციონალური თანაფარდობა მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარების აუცილებელი პირობებია. მნიშვნელოვან საფეხურს წარმოადგენს დაკანონება კოლექტიური საკუთრების წარმოშობისა და გამრავლების შესახებ, რასაც უზრუნველყოფს სახელმწიფო საწარმოთა გაიჭარბება, მშრომელთა კოლექტივებისათვის იმ შესაძლებლობის მიცემა, რომ მიღებული შემოსავალი გამოიყენონ სახელმწიფო ქონების გამოსასყიდად, სახელმწიფო საწარმოთა გარდაქმნა სააკციო საზოგადოებებად, მოქალაქეებისა და იურიდიული პირების ქონების ნებაუფლობითი გაერთიანება კოოპერატივების, სხვა სამეურნეო საზოგადოებებისა და ამხანაგოების შესაქმნელად. რესპუბლიკაში თანასწორუფლებიანობის პირობებში უნდა განვიზარდეს საკუთრების ყველა ფორმა: საქართველოს სახელმწიფო საკუთრება, კოოპერაციული და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების საკუთრება, პირადი და კერძო საკუთრება, ერთობლივი საკუთრება, უზრუნველყოფილი იქნეს მეწარმეობის თავისუფლება. საქართველოს ეკონომიკური დამოუკიდებლობის გზაზე რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებული სახალხო-სამეურნეო, ჯანმრთელობის დაცვის, ტურიზმის, საკურორტო თუ სხვა ობიექტები მხოლოდ საქართველოს გამგებლობაში უნდა იყოს და რესპუბლიკის ეკონომიკური ინტერესების შესაბამისად იქნეს გამოყენებული.

წარმოების საშუალებებისადმი, შრომისა და მისი შედეგებისადმი ყოველი მუშაკის კოლექტივის, რეგიონის, რესპუბლიკის ნამდვილად მეურნეობრივი დამოკიდებულებების ჩამოყალიბება აუცილებლობას და დღევანდლობის მოთხოვნას წარმოადგენს. აღნიშნუ-

ლის რეალიზაცია ბიუჯეტების განმტკიცებასაც გულისხმობს. გასული წლის მონაცემებით, აჭარის ბიუჯეტის შემოსავლებში კოოპერაციული საწარმოებიდან და საზოგადოებრივი ორგანიზაციებიდან გადასახდლებმა 2,7 პროცენტი შეადგინეს, სახელმწიფო საწარმოებიდან — 14,7 პროცენტი. უმნიშვნელოა საკავშირო ქარხნებზე მოსული წილი (1,9 პროცენტი). უნდა აღინიშნოს, რომ რეგიონის მრეწველობის სასაქონლო პროდუქციის 83,5 პროცენტი საკავშირო და საკავშირო რესპუბლიკური დაქვემდებარების საწარმოებში მზადდება (აქედან საკავშირო ქარხნებზე 40 პროცენტზე მეტი მოდის). გზანშეწონილად მიგვაჩნია საკავშირო ქარხნების ხვედრის წილის თანდათანობითი შემცირება და მათი მოგების ანარიცხების ზრდა (საწარმოს მთლიანი მოგების 8-10 პროცენტამდე) აჭარის ბიუჯეტში. ქვეყანას ძლიერი ეკონომიკა ვერ ექნება, თუ პრიორიტეტულ პირობებში არ იქნება ჩაყენებული მისი საფუძველი — რეგიონალური ეკონომიკა. ამისათვის, პირველ რიგში, უნდა მივაღწიოთ რეალურ გამოყენებას საქართველოს რესპუბლიკის უფლებებისა განახორციელოს საბიუჯეტო საქმიანობა, არეგულიროს საქონლისა და მომსახურების ბაზარი გადასახადით დაბეგვრისა და ფასწარმოქმნის სისტემის მეშვეობით, წაახლისოს ცალკეულ სახეობათა წარმოება და დაუწესოს მათ რეალიზაციას შეღავათები, განსაზღვროს ადგილობრივი ბიუჯეტის მინიმალური ოდენობა ერთ მცხოვრებზე საბიუჯეტო უზრუნველყოფის ნორმატივების საფუძველზე. აჭარის სანაშენილობისათვის მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისათვის უფლებების დაკანონება მოაწიონ საზღვრისპირა და სანაპირო ვაჭრობა, დაუდონ საჯარგარეთელ პარტნიორებს ხელშეკრულებანი არსებული სავალუტო სახსრების ხარჯებზე, ან სხვა საფუძველზე პროდუქციის რეალიზაციისა და შეძენისათვის, შექმნან ერთობლივი საწარმოები, ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციები. ჩვენს აზრით, ერთობლივი საწარმოების შექმნის მთავარი მიზანი უნდა გახდეს მოწინავე საწარმოო გამოცდილების შესწავლა და საკუთარ ქვეყანაში მისი ინტენსიური გამოყენება.

საქართველოსა და მისი სამხრეთი რეგიონის—აჭარის ეკონომიკური თავისთავადობის მიღწევის წინაპირობებად გვესახება საწარმოთა დამოუკიდებლობის გაფართოება, საბაზრო ურთიერთობის განვითარება, ბიუჯეტების განმტკიცება, შავი ზღვის მეშვეობით სავაჭრო-სამეურნეო კავშირების გააქტიურება, საბოლოო ჯამში, წარმოებისა და მოხმარების სრულფასოვანი სტრუქტურების უზრუნველყოფა.

საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს ცენტრალური და მთავარი ჰიშკარი ბათუმია. ქართველმა მეზღვაურებმა საკაპოტაჟო ნაოსნობით გასულ წელს გადაზიდეს 403,7 ათასი ტონა ტვირთი. გადაზიდვა შიდა ნაოსნობაში შემცირდა 17,7 პროცენტით, წმინდა სავალუტო ამონაგები საზღვარგარეთ ნაოსნობაში კი იზრდება. საქართველოს ზღვისპირეთს აქვს საკმაოდ განვითარებული მეურნეობა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს შრომის ტერიტორიული დანაწილების არსებულ სისტემაში (სუბტროპიკული მეურნეობა, ტერიტორიულ-რეკრეაციული მეურნეობა და სხვა). ამავე დროს იგი არ წარმოადგენს ერთიან სამეურნეო-ტერიტორიულ კომპლექსს, აქ მხოლოდ ტერიტორიულად არის თავმოყრილი სხვადასხვა უწყებას დაქვემდებარებული სამეურნეო ობიექტები. მრეწველობის განვითარებას ხელი უნდა შეუწყოს ერთიანი საზღვაო-სამეურნეო ტერიტორიული კომპლექსის შექმნამ. ამაჟამად საქართველოს, როგორც საზღვაო სახელმწიფოს, რეალური შესაძლებლობა ექმნება სრულუფლებიანად ისარგებლოს შავი ზღვის ეკოპოლიტიკური, სარესურსო და სამეურნეო პოტენციალით. აჭარის მრეწველობაში უნდა გაიზარდოს ზღვით შემოზიდული ნედლეულის გადამამუშავების ხვედრი წილი. ტექნიკური ბაზის განახლება საჭიროებს გემთმშენებელი ქარხანა და აჭარის, თევზჭერის ფლოტის სამმართველო.

სახალხო მეურნეობის სტრუქტურული ძვრები, ინტენსიური განვითარების რეკლამაზე გადასვლა, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დაჩქარება აუცილებლობის წინაშე აყენებენ ეკონომიკის მართვის მთელი სისტემის გარდაქმნას, სამეურნეო მექანიზმის რადიკალურ ცვლილებებს. როგორ შეიძლება წინ მიიწეოდეს ეკონომიკა, რომელიც ხელსაყრელ პირობებს უქმნის ჩამორჩენილ საწარმოებს და ამუშრუტებს მოწინავეებს. განსახორციელებელი რეფორმის არსი მდგომარეობს მართვის უპირატესად აღმინისტრაციული მეთოდების უპირატესად ეკონომიკური მეთოდებით შეცვლაში. ცვლილებების ერთ-ერთი მიმართულებაა რესურსების ცენტრალიზებული განაწილებიდან (ანუ ე. წ. ფონდირებიდან) საბითუმო ვაჭრობაზე გადასვლა. ეკონომიკურ-მათემატიკური პროგრამირების უპირატესობანი სულ უფრო მეტად უნდა შეერწყას ბაზრის მასტიმულირებელ ფაქტორებს. ბაზრის გაჭერებასთან ერთად სახელმწიფო შეკვეთის წილი შემცირდება მწარმოებელსა და მომხმარებელს შორის პირდაპირ კავშირებთან შედარებით.

ამერიკელი ეკონომისტები პ. სამუელსონი და ვ. ნორდაუსი სახელმწიფოს ფუნქციებიდან გამოყოფენ სამს: ეფექტიანობას, სამართლიანობასა და სტაბილურობას. პირველი გულისხმობს, მაგალითად, ბაზრის ისეთი შეცდომების „გასწორებას“, რაც მონოპოლიურობას იწვევს; მეორე — ღარიბებისა და გაჭირვებულების სასარგებლოდ შემოსავლების გადანაწილების პროგრამების შემუშავებას; მესამე — ეკონომიკური ზრდის მხარდაჭერას, უმუშევრობისა და ინფლაციის შეკავებას. თუ ჩვენი სინამდვილისათვის მექანიკურად იგივე კრიტერიუმებით ვიხელმძღვანელებთ, ეფექტიანობა წარმოადგენს სწორედ იმ რგოლს, რომელსაც უნდა ჩავეჭილოთ, რათა გამოვიდეთ კრიზისული მდგომარეობიდან. ახლა ინტენსიურ ხასიათს უნდა ღებულობდეს კანონშემოქმედებითი საქმიანობა უწყებრივი მონოპოლიურობის წინააღმდეგ.

ეკონომიკაში მიმდინარე პოზიტიური ძვრების გზაზე ერთ-ერთ მთავარ დაბრკოლებას წარმოადგენს სახალხო მეურნეობრივი და სამრეწველო პროპორციების არასრულფასოვნება და მოუქნელობა, რაც ფინანსურ მოშლილობასა და ინფლაციური პროცესებისადმი მიდრეკილებასაც აღრმავებს. შესაღარისობის უსრუტველმოუფი გაანგარიშებით, საბჭოთა კავშირის სამრეწველო წარმოებაში „ა“ ჯგუფის ჰვედრი წონა შეადგენს, როგორც მინიმუმი, 85 პროცენტს (მოწინავე კაპიტალისტურ ქვეყნებში 55-65 პროცენტს), მსუბუქი და გემოკვების დარგები აწარმოებენ სამრეწველო პროდუქციის 10 პროცენტს (აშშ-ში 25-30 პროცენტს), დაგროვებაზე მოდის სსკ ერკენული შემოსავლის თითქმის ნახევარი, ხელფასზე მხოლოდ მესამედი (მოწინავე კაპიტალისტურ ქვეყნებში: დაგროვებაზე 15-25 პროცენტი, ხელფასზე დაახლოებით 65 პროცენტი), ამერიკის შეერთებულ შტატებში საბინაო მშენებლობაზე სტაბილურად გამოიყენება სახალხო-სამეურნეო კაპიტალიზმების დაახლოებით მეოთხედი, საბჭოთა კავშირში 10-15 პროცენტი.

საკუთარი მიდგომებითა და ევროპის ეკონომიკური კომისიის შეფასებებით ჩატარებული ეკონომიკურ-სტრუქტურული ანალიზის საფუძველზე მიგვაჩნია, რომ აჭარის ეკონომიკის გაჯანსაღება საჭიროებს: 1. ხელსაყრელი საგარეო კავშირთა თიერთობების დამყარებასა და ნამდვილი ისტორიული წეს-ჩვეულებების აღდგენას მეწარმოებაში; 2. საწარმოთა დამოუკიდებლობის გაფართოებას, მრეწველობის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის სრულყოფას, სასოფლო-სამეურნეო ტრადიციების აღორძინებას ოჯახური მეურნეობის პრიორიტეტით; 3. რეგიონის სპეციალიზაციის გაღრმავებას, სუბტროპიკული და ზღვის პროდუქტების გადსამუშავებელი დარგების, აგრეთვე მათთვის საჭირო მანქანების წარმოების მიზანშეწონილი ტემპებით განვითარებას; 4. ელექტროტექნიკურ, აწვე-სატრანსპორტო, საყოფაცხოვრებო მანქანათმშენებლობასა და გემთმშენებლობაში (კატარღების წარმოება) უახლესი პროდუქციის დანერგვის ყოველმხრივ სტიმულირებას;

5. მრეწველობის „ბ“ ჯგუფის ისეთი დარგების პრიორიტეტულ განვითარებას, როგორცაა მსუბუქი მრეწველობა (ტყავის, მატყლის, აბრეშუმის პროდუქცია); კვების მრეწველობაში პურის, ხორცისა და რძის ნაწარმის წარმოება; ხის მრეწველობაში მაღალრენტაბელური დამამუშავებელი წარმოება; ბიზნესი სოციალურ სფეროში; 6. სათბობ-ენერგეტიკულ კომპლექსში, კიმიურ მრეწველობასა და სამშენებლო ინდუსტრიაში ტექნიკური გაზის ინტენსიურ განახლებასა და ეკოლოგიურად მიზანშეწონილი წარმოების განვითარებას; 7. მაღალმთიან რაიონებში მცირე და საშუალო ზომის, ტექნიკურად კარგად აღჭურვილ საწარმოთა ქსელის შექმნას.

სანარდო იქარაზე მომუშავე კოლექტივის გადასახადი ფიქსირებული თანხა ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ დროის ხანგრძლივ პერიოდში (8-15 წლით). რაც ზრდის საწარმოო კოლექტივის მატერიალურ დაინტერესებას წარმოების ეფექტიანობის ასამაღლებლად. გარდა ამისა, საიქარო კოლექტივის შემოსავლიდან ეკონომიკური სტიმულირება ნაწილდება არა დადგენილი ნორმატივებით, არამედ შრომითი კოლექტივების ინტერესების შესაბამისად, ეს კი აძლიერებს თითოეული მშრომელის პირად დაინტერესებას. იქარას, სხვა ფორმებთან შედარებით, უპირატესობა აქვს ადრიცხვის გამარტივების ავალსაზრისითაც. იქარულ მეთოდზე გადასვლის შემდეგ ბათუმის ხისდასამუშავებელ კომბინატში ერთი მომუშავის საშუალო წლიური ხელფასი 1988-1990 წლებში 2540 ლაქს მანეთამდე გაიზარდა. კარგი პერსპექტივებია აქციონერული ფორმების გამოყენებაში. ზღვისპირა რეგიონის ეკონომიკაში სასარგებლოდ უნდა გამოვიყენოთ კერძო სექტორის უპირატესობანი.

საწარმოთა დამოუკიდებლობის გაფართოება მოგებიდან გადასახადების შემცირებაშიც უნდა გამოიხატოს. მოგების დაბეგრვის მაღალი პროცენტი მკვეთრად ამცირებს საწარმოთა სამეურნეო ინიციატივას და საბოლოო ჯამში, აზარალებს იმ ბიუჯეტებსაც, სადაც ეს გადასახადი მიდის. ვფიქრობთ, და ამას ადასტურებს მოწინავე გამოცდილება, მოგება უნდა იბეგრებოდეს მხოლოდ ერთი მესამედით.

რესპუბლიკების ეკონომიკური დამოუკიდებლობის თვალსაზრისით ვიზიარებთ ბიუჯეტების ფორმირების შემოთავაზებულ მიდგომას, რომლის მიხედვით საწარმოებს მათი უწყებრივი დაქვემდებარებისაგან დამოუკიდებლად ყველა გადასახადი შეაქვთ ადგილობრივ ბიუჯეტში მათი ადგილმდებარეობის მიხედვით, შემდეგ თითოეული ქვემდგომი ბიუჯეტი გადაურიცხავს ნორმატივების მიხედვით თავისი შემოსავლის ნაწილს ზემდგომ ბიუჯეტს. გაუგებარი და ადრიცხვისათვის გართულებულია ადგილობრივი დაქვემდებარების საწარმოების მოგების დაბეგვრა საკავშირო ბიუჯეტის სასარგებლოდ. დღეს პრაქტიკულად შეუძლებელია ფინანსური რესურსების რესპუბლიკათაშორისი ვადანაწილებისადმი კონტროლი მათი მრავალარხიანი გადაცემის, ფასების არსებული სისტემის და სხვათა გამო. რესპუბლიკების შემოსავლების გამიჯვნას ართულებს ფასების სხვადასხვა დონის არსებობა, რომლებიც ღირებულებასთან შედარებით მკვეთრად განსხვავდებიან. ბაზრის გარკვეული გაქერების მიღწევის შემდეგ მიზანშეწონილია ეროვნული ფულის მოჭრა.

საქიროა საგადასახადო დაბეგვრისადმი თანასწორი, ერთიანი მიდგომა — არ უნდა არსებობდეს დაბრკოლება კოლექტიურ საკუთრებაზე დაფუძნებული სხვადასხვა ტიპის საწარმოების შექმნისა და ფუნქციონირების გზაზე. ეკონომიკის აღნიშნულ სექტორში, სტაბილური გამოცდილებით, განსაკუთრებით სრულად ვლინდება პირადი დაინტერესება წარმოების შედეგების გაუმჯობესებაში. უნგრეთში კოოპერატიული სექტორის საწარმოებში ფონდუკუება 3.4-ჯერ უფრო მაღალია სახელმწიფო სექტორთან შედარებით. ბელგიის მანქანათმშენებლობაში შრომის ნაყოფიერება კოოპერატივებისათვის 26 პრო-

ცენტით აღემატება კერძო სექტორს. კოოპერატიული სექტორი მაღალი ხვედრით წარმოადგენილი პროდუქტებში (მეპაიეთა რიცხვი შეადგენს შრომისუნარიანი მოსახლეობის 69,5 პროცენტს), საფრანგეთში (64,3 პროცენტი), დანიაში (61,9 პროცენტი). ნიდერლანდებში კოოპერატიული ბანკების წილი ქვეყნის ბანკების აქტივებში შეადგენს 40 პროცენტს. საქართველოში კოოპერატიული სექტორი ჯერჯერობით სუსტადაა განვითარებული, მასში დასაქმებულია მოსახლეობის დაახლოებით 2,5 პროცენტი (აჭარაში 0,7 პროცენტი), რაც დაბალ მაჩვენებლად უნდა ჩაითვალოს. სწორედ ამითაა განპირობებული მოსახლეობის ხშირად სამართლიანი გულისწყრომა აღნიშნულ სექტორში ფასების მაღალი დონის გამო.

კონკურენციის ამოქმედებასთან ერთად, განსაკუთრებული სიმწვავეთი დადგება მართვისა და მეწარმული საქმიანობის ფსიქოლოგიურ ასპექტებსა და კომერციული რისკის ხელოვნებას დაუფლებული მენეჯერების ნაკლებობის პრობლემა. ამ მიმართულებით მისასალმებელია აქციონერული სკოლა-საზოგადოებების შექმნის პრაქტიკა, რომლებმაც უნდა მოამზადონ საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის, მცირე ბიზნესის, საბანკო საქმის საფუძვლებისა და რეკლამის სპეციალისტები. საბაზრო ამოცანის ეფექტიანად განხორციელებისათვის გამიზნული ექსპორტ-გასაღებიით საქმიანობის მართვის მარკეტინგული კონფერენციების სპეციფიკას განაპირობებენ საწარმო, დარგობრივი და რეგიონალური ფაქტორები. ამავე მიზეზებით სპეციფიკურია მიწის ფუნქციებიც. მაგალითად, იაპონური კომპანიები, ამერიკულთან შედარებით, განწყობილი არიან გასაღების ბაზარზე პირველობისა და ახალი პროდუქციის წილის გადიდებისათვის, ნაკლებ ყურადღებას უთმობენ მოცემის კრიტერიუმებს (პირველი მიწის პრიორიტეტი იაპონური ფირმისათვის არის 1,43 ბალი, ამერიკულისათვის — 0,73; მეორე მიწის პრიორიტეტი შესაბამისად — 1,06 და 0,21 ბალი; მესამესი: 0,02 და 1,14). ჩვენი სინამდვილისათვის, უახლოეს ეტაპზე (დაახლოებით 10 წელი), მოავარი საზრუნავი უნდა გახდეს მომგებიანობა და რესურსების ეკონომიკური ხარჯვის უზრუნველყოფა. რეგიონში თავისუფალი მეწარმეობის იდეის განხორციელების შემთხვევაში, ამგვარი მიდგომა ამოსავალი პრინციპი უნდა გახდეს.

ამ მიმართულებით, ვფიქრობთ, აუცილებელია რეგიონის მიწნობრივი კომპლექსური პროგრამის შემუშავება. ადგილობრივ ხელმძღვანელ ორგანოებს არა აქვთ საკმარისი მატერიალურ-ფინანსური რესურსები რთული პროგრამების შესრულებისათვის. ამდენად, უწყებრივი ბარაერების მიუხედავად, უნდა მივაღწიოთ აქარის ტერიტორიაზე განლაგებული საწარმოების ინტეგრაციას. ერთიან ფუნქციონალურ-მიწნობრივ მიდგომას საჭიროებს რეგიონის საწარმოო ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამის რეალიზაცია. ადგილობრივ მმართველობაზე გარკვეული პასუხისმგებლობის დაკისრებამ შეიძლება დადებითი როლი შეასრულოს სახელმეცარულებლო დისციპლინის განმტკიცებაში, მაგრამ ტერიტორიულ-დარგთაშორისი ოპერატიული მართვისა და ჩარევის სისტემა, მიმართული საწარმოთა სახელმეცარულებო ვალდებულებების შესრულების უზრუნველყოფაზე, უნდა შეივსოს მატერიალური და მორალური სტიმულირებით მათი მხრიდან. აღნიშნული მოთხოვნა შესაბამისი ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმის შემუშავებას, აჭარაში არსებული ფორმებისა და მეთოდების არსებით სრულყოფას.

რამაზ ლორთქიფანიძე,

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თბილისის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის მეცნიერი-მუშაკი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი.

გონია

„...ლაზიკაში რომ მივედით, მთელი ზაფხული... იქ გავატარეთ, ადგილში (სახელად) მაკრეგიალუსს. მაშინ წამობრძანდა იგი გონიდან — მოგვითხრობს XIV საუკუნის კომნენტა მემატიანე მიქელ პანარეტოსი თავის „ტრაპიზონის ქრონიკაში“.

„მაკრეგიალუსი“ ჭანეთ-ლაზეთის ცნობილი პუნქტი მაყრიალია (ახლა ქემალფაშა). 1377 წლის 10 მაისს მაყრიალში მობრძანდა ტრაპიზონის „ჭაბუკი მეფე, ბატონი მანუილი“, სადაც 15 აგვისტომდე დარჩა.

ტრაპიზონის საეპისკოპოსო ამ საზღვრისპირა პუნქტში მანუილი ელოდა საქართველოდან მომავალ სადედოფლოს, „თბილისის მეფე დავითის“ ასულს, რომელიც კომნენტა სამფლობელოში გონიდან შევიდა 1377 წლის 14 აგვისტოს.

ქართველი უფლისწულის (გულქან ბაგრატიონის) გარდა, გონიაში სხვადასხვა დროს რამდენიმე ქართველ მეფეს (ბაგრატ IV, დავით აღმაშენებელს) გაუვლია, ხოლო ერთი (თეიმურაზ!) კარგა ხანსაც იმყოფებოდა გონიაში, როგორც თავის სამფლობელოში (XVII ს-ნის ათიანი წწ). მოგვიანებით აქვე გაიარა სულხან-საბა ორბელიანმა.

ამ პუნქტის სახელწოდების სწორი ფორმაა „გონია“ და არა „გონიო“, როგორც ის ახლა იწოდება. უცხო ენობრივ ნიადაგზე მომხდარ ამ ფონეტიკურ სახეცვლილებას, გარდა იმისა, რომ დამახინჯებულადაა დამკვიდრებული, სხვა უზნერზულობამდეც მივყავართ. ესაა „გონიო“-ს შინაარსი. ქართულ დიალექტში ის „უპატრონო“-ს აღნიშნავს, ხოლო დასავლურ ქართულ დიალექტებში — დურგლის იარაღს (ნასესხებია ბერძნულიდან). ამიტომ აუცილებელია მისი შეცვლა და ტრადიციულის (გონია) აღდგენა.

„გონია“-ს ეტიმოლოგიებიდან ორი გამოირჩევა: პირველით იგი იტალიის ქალაქ-რესპუბლიკის სახელწოდების „ვენუა“-ს სახენაცვალი ფორმაა, ხოლო მეორეთი — ზანური (მეგრულ-ჭანური) სიტყვა.

პირველი ისტორიკოსმა ვ. იაშვილმა გამოთქვა 1955 წელს, ხოლო მეორე თითქმის იმავედროულად — რამდენიმე ავტორმა (ვ. სიჭინავა, ვ. ჭანტურია).

გენუა შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზეც კარგა ხანს

აქტიურობდა და თავისი კვალიც თვალსაჩინოდ აღბეჭდა ამ მხარის ცხოვრებაში. ისტორიული თვალსაზრისით შეუძლებელი არ არის, რომ „გონია“ მართლაც „გენუა“-დან მომდინარეობდეს. რაც შეეხება ლინგვისტურ ასპექტს, აქ ერთგვარ დებრკოლებას ქმნის „ე“ — „უ“-ს ზოზიცია, სადაც ქართულში ნაკლებ მოსალოდნელია „ო“-ს გაჩენა.

ზანურში „გონია“-ს „ზურგის“ მნიშვნელობა აქვს. ასე იწოდება ტალღობრივი წრე, რომელსაც ჩანჩქერი აკეთებს და სერი (მთის, გორაკის ზურგი).

აქედან განსაკუთრებით საგულისხმო მეორეა, რადგან გონიის უძველესი დასახლება სწორედ სერზეა (ზურგზე) დადასტურებული.

გონია მშვენივრად გამოკვეთილი მიკროკვეყანაა. მდებარეობს მდ. ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე, შესართავის სექტორში. მისი ორი მიჯნა ყარაშალვარის ქედის შტოებზე გადის. ეს ვახუშტი ბატონიშვილის იგივე „ჭანეთის მთის მცირედ ჩრდილოეთით მოწყული ადგილია“ (მისი, აღწერა, ქართლის ცხოვრება, IV, გვ. 630). ამ შტოთაგან ერთი ჩრდილოეთით მიემართება და „მოვალს ვიდრე ჭოროხამდე“ (იქვე), ხოლო მეორე გონია-კვარიათის მიდამოებში ზღვაზე ეშვება. პირველი აღმოსავლეთ საზღვარს დებს, უკანასკნელი — სამხრეთ საზღვარს (იმავე მთის თავიდან ზღვამდე). სხვა მხარეებზე გონიას წყალი აკრავს: ჩრდილოეთით — ჭოროხი (მდ. ჩხანაფურას მიდამოებიდან ზღვამდე), ხოლო დასავლეთით — შავი ზღვა (ჭოროხის შესართავიდან ცხემურეთუნას სერამდე).

გონიის ლანდშაფტი იგივეა, რაც ჭანეთისა და, საერთოდ, მთელი დასავლეთ საქართველოს ზღვისპირეთისა. აქაც ზღვისპირა ვაკობს ბორცვოვანი ზოლი ცვლის, ზოლო უკანასკნელს — მთა.

გონიის ვაკობს დასავლეთით ზღვა საზღვრავს, სამხრეთით — კვარიათის სერი, აღმოსავლეთით — გონიის სერი, ზოლო ჩრდილოეთით — ჭოროხის ტერასა. იგი ჩრდილო ნაწილში ბევრად უფრო განიერია, ვიდრე — სამხრეთში.

ქვეყნის უმთავრეს ნაწილს ბორცვოვანი ზოლი შეადგენს. ეს წითელმიწა ნიადაგებისა და ნოტიო სუბტროპიკული ჰავის რაიონი გონიის მთავარი სამეურნეო არეალია.

გონიის მასივი თავისი ზონებით მესამეული ერის ასაკისაა. ნეოგენურ ქანებში აქ ტუფოგენური ქვა-ქვიშებიც უხვად ჩანან. ზოგიერთი მათგანი სააღმშენებლო მასალადაც გამოიყენება.

მთათა თუ ზეგნის სისტემათა შესაფერია გონიის ჰიდროგრაფიული ქსელიც. მდინარეთა შორის შედარებით თვალსაჩინოა მახო, ბოლოყო

და ჭარნალი. უფრო მცირეთაგან აღსანიშნავია ჩხანაფურასა და ქვემო ქართლის ლეღეები (ორივე ჭოროხის შენაკადია).

შესანიშნავი ჰავა, ანკარა წყაროები, თევზით მდიდარი მდინარეები, ხეხილით სავსე ტყეები და სხვა ბუნებრივი სიკეთე, ადრევე შეუნიშნავს ადამიანს აქ და დაუწყია მისი ათვისება. ამას მოწმობს ქვის ხანის ნაშთები „გურჯიოლლის ნასახლევიდან“ (სოფ. მახო).

ცხოვრება აქ არც მომდევნო ეპოქებში შეწყვეტილა. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ადრეკლასობრივი ხანა. სანიმუშოდ საკმარისია დავასახელოთ იგივე „გურჯიოლლის ნასახლევი“ და გონიის სერი, რომლებზეც ძვ. წ. პირველი ათასწლეულის ნაშთებია ნაპოვნი.

ამ გორა-საცხოვრისთა სწრაფვა გაერთიანებისაკენ ერთიანი სატომო ქვეყნის წარმოქმნით სრულდება. ამ ქვეყნის უძველესი ცენტრი ჭარნალის ტერიტორიაზეა, რომელიც ადრეკლასობრივ ეპოქაში (ძვ. წ. VIII-VII სს.). ძველკოლხური მეტალურგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ტბანი იყო.

მოგვიანებით ზღვისპირეთი წინაურდება, სადაც ძვ. წ. IV საუკუნიდან უკვე ქალაქების გზაზე შემდგარი დასახლება გვევლინება. ამ დროიდან მას თავისი ციხეც უნდა ჰქონოდა. პირველი ცნობა ამ ციხეზე რომაელ პლინიუსს სეკუნდუსს დაუტყავს. მისი ადგილსამყოფელი ჯერჯერობით მიკვლეული არ არის.

ჩვენს ამოცანას ამჯერად სცილდება ამ ქვეყნის ისტორიული განვითარების სურათის წარმოჩენა. ამაზე სპეციალური მსჯელობა უფრო უპრიანი იქნება მას შემდეგ, რაც გონიის მომიჯნავე ქვეყნების ისტორიულ-გეოგრაფიული აღწერა დამთავრდება. ასევე ითქმის ქვეყნის არა მარტო პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ სხვა პერიპეტიებზე, არამედ ეთნიკურ გეოგრაფიაზეც. ამის გათვალისწინებაში განსაკუთრებული დახმარება შეიძლება აღმოგვიჩინოს არქეოლოგიამ.

ამავე თვალსაზრისით საინტერესოა უძველესი საგეოგრაფიო ნომენკლატურაც, მაგრამ გონიაში ამ მხრივ საიმედო ბევრი არაფერი ჩანს, რადგან საამისოდ ცხოვრების უწყვეტი ჯაჭვია აუცილებელი. მართალია, ზოგიერთ ჰიდრონიმში აქ საკმაოდ ნათლად მოჩანს მისი შემოქმედების ტომობრივი ვინაობა, მაგრამ ეს მეტწილად უფრო ფართო შინაარსითაა მიღებული, ვიდრე ეს საისტორიო გეოგრაფიას ინტერესებს ამ შემთხვევაში (ვიწრო ტომობრივი ერთეული).

რომელი ქართული თუ ქართველური ტომი იყო გონიის მხარის თავდაპირველი ბინადარი, ჯერჯერობით, არ ჩანს. მოგვიანო ხანაში კი აქ უცხოური წყაროები ასახელებენ ჰენიოხებს, ბიძერებს და ძიდრიტებს. ამიტან განსაკუთრებით საინტერესოა არიან პირველნი, პლინიუსი ამ

ტომს ასახელებს იმ ტრიადაში (ჰენიოხები, ამპრევიტები, ლაზები), რომელსაც ეკავა ზღვის სანაპირო გონია-ციხისძირის სექტორში.

ამ სამეულიდან ჯერჯერობით მხოლოდ ლაზთა საცხოვრისის განსაზღვრა ხერხდება ასე თუ ისე. ამჯერად ჩვენთვის უფრო საინტერესო მათი სამრეთი მიჯნებია, რაც პეტრა-ქაჯეთის (ახლა ციხისძირი, ქობულეთის რ-ნი) მიდამოებშია საგულვებელი.

ამათ სამხრეთით უკვე ამპრევიტები ჩანან, რომელთა ჩრდილო საზღვარი ციხისძირის სამხრეთით და ჩაქვის ჩრდილოეთიაა საძიებელი (ემთხვევა ლაზთა ქვეყნის სამხრეთ მიჯნას), ხოლო სამხრეთი — მწვანე კონცხის მიდამოებში. ამ ნიშნით თითქოს ნათელია ჰენიოხების ჩრდილოეთი მიჯნა.

უკანასკნელ ხანს ფეხს იკიდებს ი. ორბელის მოსაზრება ჰენიოხთა სვანური წარმომავლობის თაობაზე (1911 წ.).

ადრეფეოდალურ ხანაში გონია ძირითადად ჭანებით იყო დასახლებული.

ყველაზე ძნელბედობის ხანა გონიის ისტორიაში ეს ოსმალთა 331-წლიანი ბატონობა იყო. იგი დაიწყო 1547 წელს, როცა ძლევამოსილმა პორტამ გონიის ციხე დაიპყრო და დასავლეთ საქართველოზე შეტევის ბურჯად აქცია.

ოსმალებმა მალე აღწერეს მიტაცებული მხარე (ჭანეთი) გონიითურთ და თავისებურად მოაწყვეს. დასაწყისში გონია „ნაჰიდ“ (სათემო ერთეული) გამოჰყვეს არქაბეკაზაში (ტრაპიზონის ლივაში). მოგვიანებით კი, როცა მტერმა კახაბერიც მიიტაცა, გონიის მნიშვნელობაც გაიზარდა და კარგახანს სანჯაყის ცენტრიც იყო.

ოსმალეთთან უთანასწორო ბრძოლაში განცდილ მარცხს არასოდეს შერიგებია საქართველო, მაგრამ დაჩიხული ქვეყნის ცალკეულ ცდებს აქ სასურველი შედეგი არ შეიძლებოდა მოჰყოლოდა. საამისო ტაროსი მხოლოდ XIX საუკუნის დამდეგიდან დაუდგა მას და გონიაც დაუბრუნდა დედასამშობლოს.

იური სიხარულიძე,
პროფესორი.

შეიქმნა კორეოგრაფიის მოღვაწეთა კავშირი

ბათუმის მეზღვაურთა კლუბში გაიმართა საქართველოს ქორეოგრაფიის მოღვაწეთა კავშირის აპარის საოქო განყოფილების დამფუძნებელი კონფერენცია, რომელიც საინიციატივო ჯგუფის სახელით გახსნა ქორეოგრაფმა თ. ბენიძემ.

კონფერენციამ სიტყვით გამოვიდნენ და კავშირის მიზნებსა და ამოცანებზე ისაუბრეს საქართველოს ქორეოგრაფიის მოღვაწეთა კავშირის თავმჯდომარე თ. სუხიშვილმა, კავშირის გამგეობის წევრებმა დ. წულუკიძემ, მ. ოდიკაძემ, ოსურგეთის ქორეოგრაფიის სტუდიის დირექტორმა ჯ. დუნდუამ, აპარის მუსიკალური საზოგადოების თავმჯდომარე ნ. საგინაძემ.

კონფერენციამ აირჩია გამგეობა და სარევიზიო კომისია. საქართველოს ქორეოგრაფიის მოღვაწეთა კავშირის აპარის განყოფილების თავმჯდომარედ აირჩიეს ქორეოგრაფი თ. ბენიძე.

ბასტროლეგი თურქეთში

არსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქორეოგრაფიული ანსამბლი „ბეთი“ (ხელმძღვანელი ჯ. ჩიჩუა) ამ რამდენიმე წლის თურქეთის ქალაქ ერზურუმს ეწვია, სადაც იქაური უნივერსიტეტის რექტორმა მიიწვია. მასპინძლებს ერთი კვირის მანძილზე 4 კონცერტი ჰქონდათ დაგეგმილი. ამ კონცერტებისათვის სტუმრები საგულდაგულოდ მოემზადნენ. ანსამბლს ახლდნენ უნივერსიტეტის რექტორი დ. ბალაძე, კათედრის გამგეები პროფესორი ა. გობრონიძე და დოცენტი რ. დიასამიძე. კოლექტივს კიდევ ერთხელ მიენდო ქართული საშემსრულებლო

ხელოვნების პრესტიჟის დაცვა, ამიტომ იგი გააძლიერეს ძველი შემადგენლობის ცნობილი შემსრულებლებით ზ. ბაღდადიშვილითა და გ. ჩიჩუათი, აგრეთვე ორიგინალური უანრის შემსრულებელი მსახიობ დ. მეგრელიძით, რომელთაც დიდი წარმატება ხვდა.

პირველ კონცერტს ერზურუმის სპორტის სასახლეში სამი ათასი მაყურებელი დაესწრო... მისასალმებელი სიტყვა წარმოთქვა ერზურუმის მერმა. საპასუხო სიტყვით გამოვიდა ბატონი დ. ბალაძე.

მეორე კონცერტი გაიმართა ერზურუმის უნივერსიტეტის კულტურის ცენტრში სტუდენტი ახალგაზრდობისათვის. კონცერტს დიდი წარმატება ხვდა. ერზურუმში მცხოვრები ქართველები ცრემლმორეული მოდიოდნენ სტუმრებთან და მადლობას უხდოდნენ.

თურქეთის ცენტრალური ტელევიზიის პირველი არხით აჩვენეს ანსამბლის ცეკვების ფრაგმენტები. მეორე დღეს ანსამბლი მიიღო გუბერნატორმა ფეიზი ბულუთმა, საღამოს კი ერთმა უნივერსიტეტის რექტორმა ვახშამი გამართა სტუმრების პატივსაცემად. ვახშამზე მიიწვიეს ანკარისა და ადგილობრივი ფოლკლორისა და ესტრადის მსახიობები. ერზურუმის უნივერსიტეტის რექტორმა ანსამბლს გადასცა ათათურქის სპეციალური მედალი.

შემდეგ ანსამბლი გაემგზავრა სასახლეში ქალაქ აღრიშში, სადაც სპორტის სასახლეში მის კონცერტს 8 ათასამდე მაყურებელი დაესწრო.

„ბაზარამ“ ბამოსცა

გამოვიდა მწერალ ნოდარ მოდბაძის რომანი „თეა“. იგი ავტორმა საკუთარი ხარჯით დასტამბა.

ეს რომანი რამდენიმე წლის წინათ გა-

მოიცა „სილაში ვარდის“ სახელწოდებით. ტირაუი სულ მალე გაიყიდა... და აი, ავტორმა მეორე გამოცემას შეუცვალა სახელი და რომანს „თეა“ დაარქვა. წიგნის ანოტაციაში ვკითხულობთ: „ზოგჯერ ასეც ხდება, პატიოსანი ადამიანი ცხოვრების გზას ასცდება და მრუდე ბილიკების ლაბირინთებში გაიხლართება. ამ დროს მას ხელის შეშველება, თანადგომა ესაჭიროება. ასეთი ადამიანიც გამოუჩნდა თეას, რომანის მთავარ პერსონაჟს, მაგრამ სული ზოროტი თურმე ახალ განსაცდელს უწაღებდა. დანარჩენს წიგნის ბოლო ეპიზოდში შეიტყობთ.

რომანი გზაბნეული ახალგაზრდა ქალის ცხოვრებას ეძღვნება. მისი ფაქტობრივებიანი გზა ჩვენს ახალგაზრდობას მოუწოდებს, ფრთხილად უნდა იყოს პირველი ნაბიჯის გადადგმისას, რადგან ცხოვრებას თავისი მკაცრი კანონები აქვს და არაფერს გააპატიებს“.

წიგნის რედაქტორია ზ. ფირცხალაიშვილი, მხატვრულად გააფორმა გ. გუგუშვილი.

* * *

„გამართლება“ — ასე ჰქვია ვახტანგ ზოიძის წიგნს, რომელიც ახლახან დაისტამბა. ის მოგვითხრობს ისტორიულ პიროვნებებზე და ჩვენს თანამედროვეზე, რომლებმაც ბრძოლით, ყოფითა და ცხოვრებით გარკვეული კვალი დატოვეს. ესენი არიან სელიმ და შერიფ ხიმშიაშვილები, რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს უცხოელთა უფლიდან აჭარის გამოხსნის საშვილიშვილო საქმეში. ესენი არიან ადამიანები, რომლებმაც საქართველოსთან ახლად დაბრუნებულ მხარეში სწავლა-განათლების ლამპარი აანთეს.

წიგნში ვკითხულობთ: „შერიფ ხიმშიაშვილს დაებედა ისტორიული მისია, შეესრულებინა სახელოვანი სელიმის ანდერძი: „მე მჭირთ თავს, მაგრამ გე-

ტყვიო, რომ გურჯისტანი ოსმალის საზღვრებში არ შერჩება. ამის შესრულებას მე ჩემს შვილებს დავუტოვებ“.

ასრულდა მამულიშვილთა ოცნება, აჭარა დღეს საქართველოს ზორცი ზორცთაგანი, და დედის სხეულს ვერავინ მოკვეთავს. მკითხველი სხვა უამრავ ისტორიულ მოვლენას გადაავლებს თვალს. წიგნის რედაქტორია ლ. ბეჟანიძე, მხატვრულად გააფორმა რ. ლომაძემ.

* * *

კომუნისტური ფორმა „არმაღანის“ ხარკით გამოცემლობა „აჭარამ“ გამოსცა ბროშურა „ბოსტნეული და ჯანმრთელობა“.

წიგნის შემოსავლის ნაწილი გადაეცემა საქართველოს კულტურის ფონდის განყოფილებას.

სტუმრად ბათუმში

ბათუმში სტუმრად იმყოფებოდა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის „მცირე დელეგაცია“ რომერტ სტურუას ხელმძღვანელობით. სახელგანთქმული რეჟისორი რამდენიმე დღეს ესწრებოდა ბათუმის სახელმწიფო დრამატული თეატრის სპექტაკლებს, გაეცნო ბავშვთა ხელოვნების სტუდიის „მთიების“ სადიპლომო ნაწარმოებებს: რეჟისორმა დიდი შეფასება მისცა ამ უკანასკნელთა წარმოდგენებს, შეხვდა და ესაუბრა სტუდიის კურსდამთავრებულებს, გაეცნო მთელ მუშაობის სტრუქტურას, დაათვალიერა მხატვრული ტილოები.

ნინო ნიჟარაძის სტუდია

სახვითი ხელოვნების მოყვარულები კარგად იცნობენ მხატვარ ნინო ნიჟარაძის შემოქმედებას. მისი ნამუშევრები არაერთხელ ყოფილა ექსპონირებულ თბილისში, ქუთაისში, ბათუმში, მოსკოვში. შემოქმედებით საქმიანობასთან

ერთად იგი პედაგოგიურ მოღვაწეობასაც ეწევა. წლების განმავლობაში სამხატვრო სასწავლებელში ბევრ ნიჭიერ ახალგაზრდას შეუწყო ხელი. დიდია ნინო ნიჟარაძის წვლილი ბათუმის თოჯინების სახელმწიფო თეატრის შექმნა და ჩამოყალიბებაში, სადაც მან შესანიშნავი სცენოგრაფიული ნამუშევრები და თოჯინები შექმნა. — მაყურებელთა მხსიერებაში ღრმად აღიბეჭდა თოჯინების თეატრის სპექტაკლები „მზის სხივი“, „ცისფერი ზღარბი“, „ყველა თაგუნას უყვარს ყველი“ და სხვ. მათს წარმატებაში დიდია მხატვრის წვლილი.

პატარებთან მუშაობამ ისე გაიტაცა ნინო ნიჟარაძე, რომ ბავშვთა ხელოვნების სტუდია ჩამოაყალიბა. უცვლელად მუშაობდა იგი თავის პატარა სტუდიაში 50-ზე მეტ ბავშვს ასწავლის ფერწერის საიდუმლოებას. პატარა მხატვრები ნინოს ხელმძღვანელობით ყოველწლიურად ამზადებენ სადიპლომო სპექტაკლებს. ასე შეიქმნა უანობრივად ერთმანეთისაგან განსხვავებული „ფიროსმანი“, „თითების თეატრი“, „ცოცხალი სურათები“, საშობაო და სააღდგომო წარმოდგენები.

ხელოვნების სტუდიაში ნინო ნიჟარაძემ თანამოაზრეთა მთელი ჯგუფი ჩამოაყალიბა, რომელთა გარეშე წარმოუდგენელია იმ რთული შემოქმედებითი და პედაგოგიური ატმოსფეროს შექმნა, რომელიც აქ სუფევს. ხელოვნებათმცოდნე ნათია ქორიძე, კომპოზიტორი სოსო ბარდანაშვილი, მუსიკოსი ალექსანდრე ოჩიგავა, მხატვარი ვახტანგ ბესელია, რეჟისორი ბესო კუპრეიშვილი — ამ ნიჭიერი ოსტატების ხელმძღვანელობით პატარებს აღტაცებაში მოჰყავთ ყველა, ვინც სტუდენტების შემოქმედებას იცნობს.

კონტოლ გარემონტა სპექტაკლზე

ამას წინათ ილია ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის დრამატული თეატრი გეორგიოს ფოტადის სახელობის ბერძნულ საზოგადოებას მასპინძლობდა. სტუმრებმა წარმოდგინეს სტავროს კოტამანიდის პიესა „პავიჩანონ“. მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებას და სპექტაკლს ქალაქში ფართო რეკლამა არ ჰქონია (ისინი ერთი დღით ჩამოვიდნენ ბათუმში), საღამოს წარმოდგენაზე უამრავმა მაყურებელმა მოიყარა თავი. ისინი ძირითადად ჩვენი ქალაქის და ახლომახლო სოფლებში მცხოვრები ბერძნები იყვნენ.

სპექტაკლმა მაყურებლის დიდი მოწონება დაიმსახურა, რადგან მისი გმირები ცდილობდნენ შეენარჩუნებინათ პონტოელი ბერძნების სტილი, ესთეტიკა, ვნებები, შინაგანი სამყარო, ფართოდ წარმოაჩინეს ლეგენდები ისტორიული პონტოს სანაპიროზე, მის პირელქმნილ ბუნებაზე.

პიესაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება დედის, რძლისა და ჰოთლახის როლებს.

მაყურებელი დიდხანს უკრავდა ტაშს სპექტაკლის დამდგმელს ნიკოს კოლოტას, მსახიობებს რძლა ვასილიადუს, დორა პაპანდოპულოს, ტასოს ტიუტოპულოს, კიცა კალიაზიდს, აქილევას ვასილიადის, ლემონა სტეფანიდუს, მარია კოშიდუს, ვულა მანისარიდუს, ეტის ცარაბუელიდის, მაკის პარასკევოპულოს, ნიკოს კოლოტას, დესპინა კამბენიდუს.

„ფარნავაზი“ გვტავაზობს

მეტად საჭირო წიგნით დაიწყო არსებობა მწერალთა საგამომცემლო კოოპერატივმა „ფარნავაზმა“. ლენინგრადელი მეცნიერის, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის, საქვეყნოდ ცნობილი სექსოლოგის ს. ლიბიხის პოპულარული წიგნი „სექსუალური ჰარმონია“ რამდე-

ნადმე უჩვეულოა. ამგვარი თემები ადრე
იშვიათად გამოჰქონდათ სამზეოზე და,
ამდენად, ვიწრო წრის — სპეციალისტე-
ბის გარდა, ჩვენთვის ფაქტობრივად
უცნობი იყო ის სამყარო, რომელსაც
სექსუალური ცხოვრების კულტურა
ჰქვია. არც ისაა გასაკვირი, თუ არაერთ-

გვაროვანი იქნება ამ წიგნზე მკითხვე-
ლთა რეაქცია, ძველი სტერეოტიპული
ინერცია აქაც წამოტივტივდება, თუმ-
ცა იმაშიც ღრმად ვართ დარწმუნებუ-
ლი, „ფარნავაზის“ ამ გამოცემას ინტე-
რესით შეხვდება მკითხველთა ფართო
აუდიტორია.

ამ ნომრის ჰომოგრაფის ნაწილი გადაირიცხება მი-
კვრით დაზარალბულთა დახმარების ფონდში.

8567 60 353.

610/92

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ

ИНДЕКС 76118